

tv-15naš TOVARIS

Št. 31
4. avgusta 1983
Leto XXI

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Doslednost – boljša prihodnost

Za minulih nekaj dni je bilo značilno, da je bil v središču pozornosti naših najvišjih državnih in partijskih teles, kakor tudi vseh neposrednih proizvajalcev program dolgoročne gospodarske stabilizacije, ki ga je po napornem delu pripravila tako imenovana Kraigherjeva komisija. Številni dobri poznavalci našega političnega sistema pravijo, da je ta dokument, ki daje smernice za razvoj vseh področij družbenega sistema, najpomembnejši dokument po izidu Kardeljevega dela »Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja«.

Večina delovnih ljudi in občanov se zaveda, da je od uspešne stabilizacije gospodarstva odvisen tudi nadaljnji razvoj ali propad našega samoupravnega sistema. Večina se jih zaveda, koliko smo žrtvovali za naš sistem, in nočejo, da bi ga izgubili. Na žalost pa je precej tudi takšnih, ki krivijo za sedanje težave ravno sistem samoupravljanja. Želijo si, da nam v naših naporih ne bi uspelo in da bi oni dokazali »dolgoročnost« svojih napovedi. Zaradi njih in vseh tistih naših prijateljev, ki širom po svetu spremljajo naš razvoj, predvsem pa zaradi nas samih, moramo spoznati resnost položaja in obrniti list pri našem delu in življenju nasploh.

Delovni ljudje in občani ter seveda tudi borci se vse bolj glasno sprašujejo, kaj storiti, da ne bi ostal tudi ta program le beseda na papirju, ampak da bi ga začeli uresničevati. Odgovor je samo: takojšnja akcija. Ne smemo se v nedogled ukvarjati s proučevanjem dokumenta in izgubljanju moči s pripravo morebitnih novih podobnih dejavnosti. Pri vsakodnevem življenju, delu, odločanju moramo izpolnjevati tisto, kar ponuja dolgoročni program stabilizacije, in tisto, kar dajejo lanski kongresi. Vsak delovni človek mora biti borben in prodoren pri zagotavljanju naših stališč na vseh ravneh. Ne smemo pa biti pri tem sebični in gledati samo svojih ozkih interesov, ampak moramo premisliti, kaj neki sklep pomeni tudi za druge delovne ljudi. Ne smemo dopustiti, da bi stali delovni stroji, da bi nesmotrno izkoriščali delovni čas, da imamo v delovni organizaciji slabo organizacijo dela in še bi lahko naštevati. Skratka, spremeniti moramo naš način dela in življenja v samih temeljih. Težko bo, vendar smo v naši zgodovini premagali še večje ovire.

Predvsem borce pa vznemirja teza, da smo vsi enako krivi za sedanje težave. Soglasno jo zavračajo. Zahtevajo, naj bi do skrajnosti zaostri vprašanje osebne in kolektivne odgovornosti. V zadnjem času se je zvrstilo nešteto prekrškov, ne da bi kdo odgovarjal zanje, in to ni dobro.

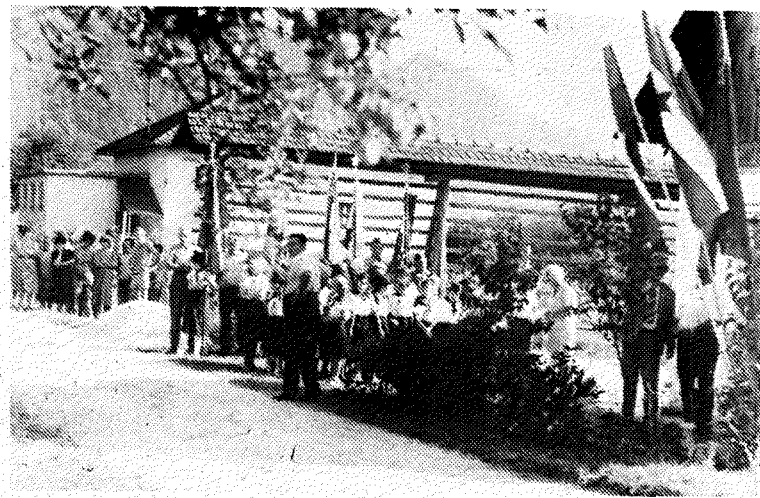
Sicer pa bi lahko dogajanje zadnjih dni ocenili kot množično odločanje jugoslovanskih narodov in narodnosti o svoji prihodnosti. To je odločanje delovnih ljudi neposredno ali posredno prek njihovih delegatov za bolj umno in gospodarno ravnanje tako v zasebnem kot družbenem življenju. S tem pa smo znova potrdili, da smo za našo – Titovo pot v prihodnost.

Bojan Kuntarič

Ob prvem krajevnem prazniku

Ni naključje, da so krajani moščanske krajevne skupnosti Dolsko 27. julij izbrali za svoj krajevni praznik, saj je na pobudo KO ZB NOV Dolsko in Križevska vas pri Ljubljani pred dvema letoma podprla predlog, da se 27. julij praznuje kot krajevni praznik, ker je tega dne leta 1941 tod vzniknil upor proti zavojevalcem slovenskega naroda, na tem območju pa so bile formirane tudi prve čete in Kamniški bataljon.

Ob tej priložnosti je bila v soboto svečana seja vseh zborov DPO KS Dolsko, na kateri so podelili priznanja OF najzaslužnejšim krajanom in organizacijam. Vse navzoče sta med drugim pozdravila predsednik SO Moste-Polje Niko Lukež in predsednik KO ZB NOV Dolsko Peter Zupančič. Po končanem kulturnem programu, ki so ga pripravili učenci osnovne šole in KUD Dolsko, so na hiši, nekdanjem Klandrovem kozolcu, odkrili spominsko obeležje. Tam je vaška mladina leta 1941 organizirala masovni sestanek mladinskih predstavnikov

Dolskega, Kamnice, Petelinj, Laz, Senožeti in Klopce. Slovesnosti ob prvem krajevnem prazniku so se poleg predstavnikov družbenopolitičnih organizacij mesta Ljubljane, občin Šiške, Bežigrada in Kranja udeležili tudi številni krajani, preživeli borci NOV in mladina Dolskega ter sosednjih krajevnih skupnosti, slovesnost pa so zaključili s tovariškim srečanjem.

Jože Čurin

Nov rod starešin končal šolanje

Prvič v zgodovini naših oboroženih sil so v soboto v Beogradu slovesno sklenili šolanje diplomanti vseh naših vojaških akademij. Gojenci vseh petih akademij so se zbrali v akademiji kopenske vojske in tam prejeli zvezdice, ki pričajo, da so usposobljeni za prenašanje svojega bogatega znanja na mlajše rodove vojakov.

Nov rod starešin naših oboroženih sil je pozdravil predsednik predsedstva Jugoslavije Mika Špiljak. Med drugim je poudaril, da morajo mladi starešine med delom z mladimi vojniki utrjevati tudi njihovo ljubezen in spoštovanje do vsega, kar smo zdaj zgradili, še zlasti pa do pridobitev naše revolucije. Po njegovih besedah morajo izoblikovati moralno in politično močne osebnosti, ki bodo poznale vrednote naše družbe in ki bodo vedele, zakaj jih branijo. V naših oboroženih silah, pa tudi v celotnem sistemu SLO ima namreč odločilno vlogo človek in borec, brez katerega ni mogoče uporabljati niti najsodobnejše tehnologije, sistemov orožja in ostale bojne tehnike, je poudaril Mika Špiljak.

Po govoru Mike Špiljka so prebrali ukaz zveznega sekretarja za ljudsko obrambo admirala Branka Mamule o nagradah za najboljše gojence vseh petih akademij.

V imenu gojencev se je zahvalil Branko Kajić, potem pa je bil na vrsti slavnostni mimohod mladih starešin in gojencev akademije kopenske vojske. Ta slovesnost bo postala vsakoletna.

B. K.

V Pulju podelili arene

Ob koncu tridesetega festivala jugoslovanskega igranega filma v Pulju objavljamo na tretji strani razmišljanja Viktorja Konjarja o letošnji filmski beri pri nas. Na sliki je prizor iz filma Branka Baletića »Balkan ekspres«, ki sodi med najbolj dognane stvaritve letošnje filmske proizvodnje v Jugoslaviji.

Čestitki ob dnevu vstaje

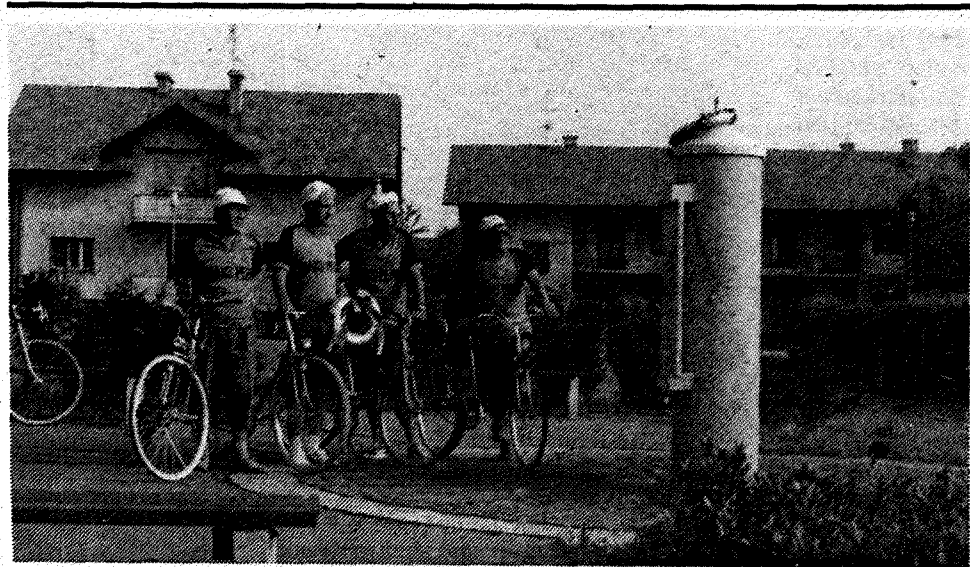
Ob dnevu vstaje na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini je predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janez Vičnik poslal tamkajšnjima odboroma zveze borcev brzojavni čestitki.

V njima je izrazil najboljše želje za vsestranski razvoj in napredek obeh republik na izročilih NOB in socialistične revolucije in v bratski skupnosti enakopravnih jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Rado Peháček, od katerega smo se pred nedavnim poslovili, je bil tudi velik ljubitelj lova in lovstva. Kljub svojim številnim dolžnostim je vedno našel čas, da se je odpravil v gozdove in užival v njihovi lepoti. Aktivno je pomagal pri vzgajanju mlajših članov in marsikateremu je postal vzor v doživljanju lepote slovenske pokrajine in njenega življenja.

Na fotografiji Edija Šelhausa je Rado Peháček, ki kaže diplomu o oceni lovske trofeje tovarišu Titu, med njegovim zadnjim uradnim obiskom v Sloveniji. S. Nikolič

V spomin na padle tovariše

Nedavnega Kolesarskega maratona Franja so se udeležili tudi člani novoustanovljenega kolesarskega društva Maks Perc. Ob tej priložnosti so se za krajši čas ustavili v Zgornji Šiški, kjer so pred spomenik padlim borcem-kolesarjem, položili venec. (Foto: Lado Vidrajs)

21. avgusta na Črni vrh nad Novaki

Zadnja velika sovražna ofenziva na Primorskem in Gorenjskem marca 1945 je bila za 9. korpus ena težjih preizkušenj. Še posebej velja to za enote 19. SNOUB »Srečko Kosovel«, tržaško 20. udarno brigado, italijansko brigado »Antonio Gramsci«, Škofjeloški odred, gorenjsko vojno področje, oblastni komite KPS za Gorenjsko, igralno skupino 9. korpusa in še nekatere enote, organe in ustanove, ki so se zbrali na Črnem vrhu nad Novaki in se znašli v nemškem obroču. Po navodilu štaba 9. korpusa naj bi se izmikale sovražniku in se prebile proti Bohinju. Dolga kolona, prek 2500 ljudi, se je s Črnega vrha skušala prebiti skozi močne sovražne zasede prek visokega Porezna, vendar jih je sovražnik presenetil in jim prizadejal težke izgube.

V spomin na ta izredno težak preboj pripravlja poseben pripravljalni odbor pri ZZB Škofja Loka srečanje enot, aktivistov in civilistov, ki so med 22. in 24. marcem 1945 krenili s Črnega vrha na ta pohod. Srečanje, združeno z odkritjem spominskega obeležja, bo 21. avgusta ob 11. uri na Črnem vrhu nad Novaki. Slavnostni govornik bo predsednik predsedstva SRS Viktor Avbelj.

Nevihetni oblaki nad Srednjo Ameriko

Pred dobrimi dvajsetimi leti – ob znani kubanski krizi leta 1962 – je ves svet obračal pozornost na nevarna dogajanja na Karibskem območju, se pravi v prostoru Srednje Amerike. V vsem povojnem času ni bilo v blokovskih navzkrižjih tako nevarnega in kritičnega trenutka, ki je neposredno grozil z vojno, kot je bilo takratno stanje napetosti zaradi Kube.

Danes, po dvajsetih letih je Srednja Amerika – rekli bi skoraj lahko – vnovič osrednje področje hudih zaostretev, napetosti, blokovskih trenj in nevarnosti vojnih spopadov.

Znano je, da je bila Kuba do nedavnega poglavitni povod za napetosti v tistem delu sveta in vzrok za blokovska trenja. Od leta 1979 dalje pa se težišče napetosti in nevarnosti vojnih spopadov vse bolj prenaša na trikotnik, ki ga sestavljajo države Nikaragva, Salvador in Honduras. Jedro napetosti je Nikaragva, dežela, ki je pred štirimi leti z revolucionarnim bojem, ta je trajal več let in terjal veliko žrtev, vrgl zasovraženi režim diktatorja Somoze in izvedla globoke notranje spremembe, ki uvrščajo Nikaragvo med dežele s socialistično usmeritvijo. Vključitev v gibanje neuvršenosti je bila zato povsem logična in naravna odločitev Nikaragve.

Ta sprememba v Srednji Ameriki pa ni bila osamljen pojav. Pravzaprav bi lahko rekli, da je globok revolucionarni val zajel celotno območje Srednje Amerike, saj je na primer Salvador ves čas od zmogovite revolucije v Nikaragvi v znamenju osvobodilnega boja ljudstva proti diktatorskemu režimu. Prav gotovo gre v tem delu sveta za nujne in dozorele notranje družbene spremembe, ki so jim privržene najširše množice vseh dežel tega območja Latinske Amerike.

Toda ta proces družbenih sprememb meša štrane in križa račune politikom in strategom osrednje in vodilne blokovske sile zahodnega sveta – Združenih držav Amerike. Ni jim bilo in jim tudi nikoli ne bo povšeči, da obstaja takorekoč na njihovem predpražniku – Kubi komunizem. Zdaj naj bi se ta komunizem usidral še na »zadnjem dvorišču«, kot imenujejo v Združenih državah celotno območje Srednje Amerike. Odtod njihova vsestranska zarota proti socialističnemu režimu v Nikaragvi, odtod vsa možna vojaška podpora ostankom Somozovih ubežnikov v sosednje dežele. Pravijo, da je bilo v Washingtonu dozdej na oblasti že šest vlad, ki so se morale otepati s »komunizmom« na Karibskem območju, se pravi na Kubi. Sedanja Reaganova vlada je že sedma, ki vidi v demokratičnih gibanjih komunizem. In prav ta vlada je po svoji agresivnosti nadkrilila vse dosedanje. Česa vsega se ni lotil Reagan, da bi uničil in strl oblast v Nikaragvi. Sosednjemu Hondurasu daje nenehno vojaško in drugo pomoč, njegovi oficirji urijo honduraško vojsko in Somozove privrženice za boj proti zakoniti vladi – oziroma kot imajo navado govoriti v Washingtonu – proti komunistični diktaturi v Nikaragvi, ki da je podaljšana roka Kube in Sovjetske zveze hkrati. Ameriška vlada daje vso možno vojaško in drugo pomoč protiljudskemu režimu v Salvadorju, ki je neprestano pod udarci osvobodilnih revolucionarnih sil.

Ameriška politika v Srednji Ameriki se tako vse globlje in globlje pogreza v odkrito vojaško avanturo na celotnem območju Srednje Amerike z namero streti vse takoiimenovane komunistične zarotnike in sovjetske satelite proti Združenim državam Amerike. Poleg vse vojaške in druge pomoči, ki jo dajejo nazadnjaškim silam okoli Nikaragve, so se zdaj odločili še za hujski pritisk na Nikaragvo, v obliki velikih dolgotrajnih in ustrahovanih vojaških manevrov na mejah Nikaragve in na morju ob obalah Srednje Amerike. Ti večmesečni manevri, katerih namen je več kot očiten, pomenijo neposredno grožnjo miru in hkrati neodvisnosti vrste držav tega območja. Kazno je, da Reaganovi strategji, ki jim je vojaško poseganje v notranje zadeve srednjeameriških držav, v prvi vrsti Nikaragve, edina politika, ki so jo sposobni, saj niso sposobni gledati sveta okoli sebe drugače kot skozi blokovska očala. Vse, kar je naprednega v Srednji Ameriki, vsako demokratično ljudsko oblast, štejejo za podaljšano roko Sovjetske zveze pa je zato zanje Nikaragvo pravi pravcati neobdobjatnega »komunizem«, ki pomeni smrtno nevarnost za sam obstoj združenih držav, in ga je zato treba zatreti z vsemi možnimi sredstvi.

Prav v tem se kaže očitna dvoličnost ameriške politike: hkrati ko se štejejo za branilce svobode in neodvisnosti Afganistana in Poljske, sami v svoji sosesčini počno prav tisto, proti čemur naj bi se borili na drugem koncu sveta – grobo gazijo načela miru in neodvisnosti drugih narodov.

Taka politika je v nasprotju z načeli svetovne organizacije, saj je varnostni svet nekajkrat vzel v zaščito pravico Nikaragve do neodvisnosti. Za mirno rešitev sporov v Srednji Ameriki se zavzema vrsta latinskoameriških držav, ki sodijo v skupino Contadora Mehika, Kolumbija, Panama in Venezuela. Tudi Nikaragva sama je izdelala predlog o mirni poravnavi sporov z Združenimi državami in sosedji, ki so na strani Washingtona. Nenazadnje kaže omeniti tudi zavzemanje neuvršenih držav za mirno ureditev sporov, o čemer priča sestanek organizacijskega biroja neuvršenih, kjer so se izrekli za politično rešitev sporov in opozorili na nevarnost rožljanja z orožjem okoli Nikaragve. Končno, ni malo znamenj, ki pričajo – vsaj tako kažejo razprave v ameriškem kongresu – da ameriška politična javnost še vedno ni pozabila posledic vojne v Vietnamu. Reagan je zavoljo tega moral javno izjaviti, da nikoli ne bo pustil ameriške vojske čez meje njegove države. Vendar take izjave so spričo drugačnih dejstev pre malo, da bi razgnale nevihtne oblake iznad Srednje Amerike.

Drago Košmrlj

naš komentar

Administracijo bi morali temeljito oklestiti

Po podatkih zavoda za statistiko SR Slovenije in službe družbenega knjigovodstva je v začetku letošnjega leta razna administrativno-strokovna, pomožna in druga podobna opravila opravljalo 113.898 delavcev. Lani se je v republiki v primerjavi z letom poprej število delovnih skupnosti zmanjšalo za 30, število zaposlenih pa znova povečalo, in to za 1,4 odstotka.

To kaže, da akcija za zmanjšanje družbene režije ni kaj prida uspela in da je večina nalog na tem področju še pred nami. V gospodarstvu se z administrativno-strokovnimi nalogami ukvarja skoraj vsak četrti zaposleni delavec. Številne naloge so razdrobljene po temeljnih organizacijah združenega dela in jih ne opravljajo skupaj na enem mestu. Temeljne organizacije so marsikje mimo delovne skupnosti skupnih služb organizirale svoj lasten administrativno-strokovni aparat, s čimer prihaja do nepotrebnega podvajanja številnih del. Niso redke tiste temeljne organizacije, ki so v bistvu postale delovne organizacije. To potrjuje tudi podatek, če mu je verjeti po katerem kar 85 odstotkov teh organizacij nastopa kot samostojen poslovni subjekt. Te organizacije z drugimi temeljnimi organizacijami ne oblikujejo skupnega proizvodnega programa na ravni delovnih organizacij in ne združujejo nobenih sredstev.

Delavci v večini temeljnih organizacij danes tudi še ne določajo skupnega dela in nalog, ki naj bi jih opravljale delovne skupnosti. To si predpisujejo delavci v teh skupnostih kar sami. Ponavadi kar mimo poslovnih in drugih uspehov proizvodnih temeljnih organizacij združenega dela. Kljub nekaterim prizadevanjem je delo v administraciji še vedno bolj privlačno kot pa v proizvodnih dvorah. Delavci v pisarnah imajo boljše delovne pogoje, lažje si razporejajo delovni čas in ne nazadnje, marsikje imajo tudi boljše osebne prejemke. Mnogi opozarjajo na veliko nevarnost, saj utegnejo administrativno-strokovne službe – če tega stanja ne bi spremenili – prerasti v odtujene centre moči, ki bi odločali mimo interesov in potreb delavcev.

Bolj malo je bilo doslej storjenega za zmanjšanje administracije

v samoupravnih interesnih skupnostih. Podatki kažejo, da je teh skupnosti že 1010 oziroma 61 več kot pred dvema letoma. V njih je zaposlenih 4809 ljudi. Ocenjujejo, da so nekako v polovici slovenskih občin strokovne službe interesnih skupnosti že združili. Za prenekatere občine pa to ne velja. V treh občinah imajo še danes po 9 strokovnih služb; v eni jih je 13. Imamo pa tudi občino, ki ima kar 16 strokovnih služb samoupravnih interesnih skupnosti. Ti se doslej za vsa priporočila, naj število ljudi v pisarnah vendar skrijijo, niso kaj dosti zmenili. Drugače si te njihove ravnodušnosti pač ni mogoče razlagati.

Poudarjajo, da bi veljalo združiti na enem mestu ne samo strokovne službe družbenih dejavnosti, marveč tudi dejavnosti materialne proizvodnje. Strokovnjaki trdijo, da je te trditve že zdavnaj ovrgla in dokazala, da podvajanja niso upravičena. Otrresti bi se veljalo tudi številnih nalog, ki jih danes opravljajo administrativne in strokovne službe v družbenopolitičnih organizacijah, raznih zavodih, zavarovalnicah itn. Zdaj je pač tako, da se vsakdo zanese le na »svoje« podatke, tistim, ki jih proizvajajo takoiimenovani uradni zavodi, kot sta, denimo, zavod za statistiko in služba družbenega knjigovodstva, pa ne zaupajo. Temu bo treba narediti konec. Če ti zavodi dela ne opravljajo dovolj kakovostno, bo pač treba tam pogledati, kaj je narobe in stvari spremeniti. Nikakor pa ne gre, da bi zavoljo nekakšnega nezaupanja ustvarjali nove službe in za to namenjali dragocena sredstva.

Poglavitni vzrok za bohotenje administrativnih služb pa mnogi vendarle vidijo v vse večji povodnji predpisov, soglasij in obveznih razlag. Trdijo, da je predpisovanja dobesedno preplavila vse naše življenje. Jugoslovanska skupščina je v zadnjem letu sprejela 145 zakonov. Približno toliko so jih izglasovali v republiških in pokrajinskih skupščinah. Od sprejetja ustave je bilo sprejetih 500 podzakonskih predpisov.

Zakon o začasnih prepovedi financiranja negospodarskih naložb je do maja letos doživel že 526 obveznih razlag. Koliko je raznih samoupravnih listin, s katerimi delavci urejajo svoje odnose, sploh ni mogoče več prešteti. Tako trdijo celo statistiki. Menda naj bi jih bilo v SFRJ že blizu 3 milijone. V Sloveniji je danes nekaj manj kot 50 tisoč računovodij. Večina od njih trdi, da se skozi vso to množico papirjev vse težje prebija in da za razvozlanje zapletenih predpisov porabi vse več časa. Tako pravijo blagajniki. Kje so potem še pravniki, komercialisti in vsi drugi, ki prav tako velik del svojega časa namenjajo administriranju, morali pa bi ga usmeriti popolnoma drugam. Ni treba posebej poudarjati, da zato trpi predvsem proizvodnja.

Na zadnjih zasedanjih slovenske skupščine je bilo rečeno, da program gospodarske stabilizacije terja tudi klesčenje administracije. V naši republiki naj bi do konca leta 1984 število zaposlenih v administrativno-strokovnih službah zmanjšali za 5 do 10 odstotkov. Za toliko pa seveda tudi stroške. Taka je vsaj naša opredelitev. Če bomo to tudi res dosegli, pa je odvisno od trdega dela. Številne administrativne bo treba preusmeriti v proizvodnjo, na delovna mesta, ki ustvarjajo dohodek. Če vemo, da tudi v Sloveniji delamo le v nekaj več kot eni izmed, potem se za to, kam z ljudmi, ni treba bati.

Strepi pa bo treba številne odpore; saj mnogi ne bodo hoteli zapustiti zdajšnjih položajev. Zdi pa se, da kaj prida izbire ni in da bo tisto, kar je bilo rečeno v slovenski skupščini, na vsak način pač treba izpolniti.

Darko Marin

Po končanem 30. festivalu jugoslovanskega igranega filma v Pulju

Novih petindvajset

Oris jugoslovanske kinematografije

V malho, na kateri je zapisano »jugoslovanski igrani filmi od osvoboditve do danes«, smo te dni – s pečatom 30. festivala v Pulju – spravili nadaljnjih 25 del, tako da se je skupno število vseh naslovov že povzpelo do častiljive številke 650. Filmski statistiki vedo povedati, da je na seznam vseh naših avtorjev – režiserjev vpisanih kakih 250 imen in primkov. Nekaterih med njimi seveda ni več med živimi, nekaj je tudi takih, ki so zavoljo starosti in utrujenosti opustili misel na nadaljnja snemanja, toda še zmerom imamo »na zalogi« potencijal kakih 200 filmskih avtorjev, ki jih je šteti za resne kandidate pred polodprtimi vrati filmskih proizvodnih podjetij. In prihajajo, kajpak, tudi še novi: na domačih (in nekaterih tujih) filmskih akademijah diplomira vsako leto med 10 do 15 filmsko-televizijskih režiserjev.

Vsem seveda razmeroma velikega kapitala, ki je potreben za izdelavo celovečernega filma (zdaj že 2 do 2,5 milijardi), ni niti mogoče niti potrebno zaupati. Med avtorji, ki so sodelovali na dosednji ustvarjalni poti jugoslovanskega filma, je bilo tistih s po enim, morda s po dvema poskusoma krepko več kot tistih, ki so bili (ali še bodo) zmožni ustvariti opus ter dati veljavo zvenu svojega imena. Dejanskega upoštevavanja vrednih filmskih avtorjev, se pravi tistih, ki res imajo kaj povedati in pokazati, je le za četrtino celotnega potenciala.

Za zdaj nastaja v Jugoslaviji vsako leto po 25 do 30 celovečernih igranih filmov. Če bi hoteli zares zaposliti ves živi, ustvarjalni del avtorskega potenciala, bi se moralo število realiziranih projektov precej zvečati – tja do 40, morda celo 50 filmskih del, kar bi bilo (ob vseh denarnih stiskah, ki jih doživljamo, in njim navkljub) – sodeč po beograjskem zgledu – vendar le uresničljivo.

Na kaj opozarja beograjski zgled? V letošnjem puljskem sporedu je bilo beograjskih naslovov kar 14 ali 15 (izmed petindvajsetih); ob njih so bili »drugi«: 4 ljubljanski, 3 zagrebški, 1 novosadski, 1 sarajevski in 1 prištinski film dokaj počlo zastopani, medtem ko makedonska in črnogorska kinematografija svojega železa v ogenj sploh nista prinesli. Dobršen del srbskih avtorjev išče sredstva za realizacijo filmov mimo »blagajne« republiške kulturne skupnosti, k čemur jih sili že sam sistem financiranja, ki je precej drugačen (in terja tudi precej več ustvarjalnega tveganja) kot, denimo, slovenski, hrvaški, bosansko-hercegovski in drugi sistemi, udomaheni po naših republikah oziroma pokrajinah. Da pa je po taki drugačni (srbski) poti mogoče priti do uspehov, dokazujejo tako kvantiteta kot tudi – in še posebej – kvaliteta beograjskih del.

Teoretično torej lahko izračunamo, da bi zelenih štirideset in več filmov tudi dejansko lahko posneli, ko bi se filmski avtorji tudi po drugih jugoslovanskih centrih organizirali ter naravnali svoje delo približno tako, kot so ga njihovi beograjski kolegi. In bi na Hrvaškem namesto treh posneli, denimo, osem filmov, na Slovenskem šest ali sedem, v Bosni in Hercegovini štiri ali pet – in tako naprej.

Vsebinsko-tematska podoba naših filmov

Ob teh in takih trditvah se bo kdo vprašal: le kdo bi hodil gledat tolikšno množico domačih

filmov, ko pa niso niti kdove kako zanimivi niti pretirano zabavni? Toda – ravno to je tisto, kar terja, da si krepko pomanemo oči. Vsaj tri četrtine naših novih filmskih del, ki smo si jih v strnjem zaporedju ogledali v Areni, priča o tem, da prav nič ne zaostajamo za solidnim povprečjem sodobnega filma drugod po velikem svetu, z največjimi nacionalnimi kinema-

Prizor iz filma Zdravka Šotre »Igmanski marš«

tografijami vred. Naši filmi sodijo med najboljše, kar uvozimo iz tujine in prikazujemo v naših kinematografijah – in se nam zavoljo njih ni potrebno pred svetom sramovati ne po vsebinski ne po izvedbeni plati (čeprav, poudarimo, ni bilo vselej tako – toda zdaj tako je). O tem navsezadnje pričajo tudi uspešni nastopi naših del na mednarodnih filmskih festivalih, pa tudi razmeroma zelo dober odziv domačega občinstva na večino jugoslovanskih naslovov, ki pridejo na spored.

Ni pa nepomembno tudi to, da smo v polni meri doživeli prav tisto, po čemer smo dolga leta zaman hrepeneli: jugoslovanski film se je scela zasukal v aktualno življenjsko in družbeno sedanjost in se začel zavzeto ter prizadeto odzivati nanjo.

Med petindvajsetimi filmi, opremljenimi z letnico 1983, je kar dvajset del, ki jih lahko brez zadržka označimo z »firmo« – sodobna tema (naj gre za drame ali komedije in še za »tisto vmes«). Nekatere teh tem sicer ne izpričujejo kdove kako obvezujočih kakovostnih obeležij, vseeno pa moramo ugotoviti, da je pozornosti vrednih del v primerjavi z izjalovljenimi poskusi več, med njimi tudi nekaj filmov, ki segajo pod kožo razmisleku o družbenih razmerjih, ki so temeljni del sedanjosti. Mednje sodijo naslovi, kot so Pavlovičev »Vojni teles«, Babičev »Medeni mesec«, Žilnikova »Druga generacija«, Karanovičev »Nekaj vmes«, Sahatčijeva »Naravna reka«, Čengićev »Cifra-mož«, Šprajc »Dih«, Paskaljevič

»Somrak«, Lekićev »Stopnice k nebu«, Radovanovićev »Halo, taxi«, Godinov »Rdeči boogie«, Šijanov »Kako so me sistematično uničili idioti« in še ta ali oni izmed filmov (žal, nekateri med njimi z bolj ali manj opaznimi vsebinsko-dramaturškimi pomanjkljivostmi, ki pa v večini primerov le niso tako bistvene, da bi usodno okrnile vtis o resnih namelih, hotenjih in možnostih naše kinematografije).

Vojna in revolucijska preteklost

Letošnji delež »spominskih pričevanj« je v okviru celote – vsaj v kvantitativnem smislu – razmeroma skromen. Našteli smo lahko le troje naslovov: »Igmanski marš« – »Balkan ekspres« – »Pohujšanje«.

Zares »zgodovinska« obeležja izkazuje edino »Igmanski marš« režiserja Zdravka Šotre. Svoj film je posnel po romanu Živojina

či, k naslednji »postaji« partizanskega osvobodjenega ozemlja – in ob tem doživeli najtežjo preizkušnjo svojega življenja v neusmiljenem boju z mrazom, z utrujenostjo in s sanjskimi halucinacijami, ki so jim stregle po življenju. Vso to doživljajsko grozo je Šotra vizualiziral brez patosa, zelo po človeško in stvarno, žal nekoliko preveč glumaško, maskirano in prav zato ne kdove kako prepričljivo. Splačalo bi se bilo delati ta film nekoliko manj površinsko in površno.

V nasprotju s tem je Branko Baletić svoj »Balkan ekspres« posnel z veliko mero uprizoritvene natančnosti, tako da sodi med najbolj dognane stvaritve letošnjega festivalskega pregleda. Zanimiv pa je predvsem zorni kot, iz kakršnega si je avtor »ogledal« vojni čas in njegove razmere v okupiranem Beogradu. V ospredju je skupina potujočih muzikantov (»Balkan ekspres«) in hkratnih žeparjev, ki so jih njihova pota ob začetku vojne pripeljala v kopalnico krčmo na savskem bregu, od koder sicer skušajo priti nekam drugam, kjer bi bili bolj na varnem, poprej pa si pomagajo z vseh vrst spekulacijami in prevarami, vendar se jim načrt lagodnega preživetja viharja v spletu okoliščin izjalovi, tako da nanese, da postanejo – bolj ali manj mimo svoje volje, ne pa tudi nehote – udeleženci v akcijah organiziranega odpora. Vidik neobvezujočega odnosa do vojno-revolucijske tematike je vsekakor posebnost, ki je vredna gledalske pozornosti in posebnega razmisleka.

Zares posebno fabulo pa si je izmislil Drago van Jovanović, ko je za junaka svojega »Pohujšanja« (Sablazan) naredil mladega, še neosveščenega skojevca, ki so mu ob partizanskem razbitju nemškogestapovske posadke v rudarskem mestecu zaupali straženje zajete banatsko-folksdojčerske gestapovke, a ga je prevzela nepremagljiva erotična sla do lepe rdečelaske, tako da ji je omogočil pobeg in je zbežal z njo, ne da bi mislil na posledice, čeprav je vojna divjala dalje in se je njun beg neizogibno moral končati neuspešno. Fantu je usojeno, da bo ostal na vsej črti praznih rok. Dekle mu bo ubežalo, njemu bo ostalo bedno dezerterstvo življenje, deležen bo ne le pomilovanja svojih, pač pa celo pomilovanja Nemcev, ki ga bodo zajeli in spet spustili kot psa ob cesti. Žal se zdita zgodba in ideja privlačni za lase, tako da ne moreta zapustiti kakršnegakoli globljega dojma.

Zaman smo na 30. festivalu čakali na Bulajičev že dokončani (vojvodinski) »Veliki transport« in prav tako na Mitrovičev »Timoško vstajo«. Sicer pa: oba spektakla prideta na spored ob letu. Upajmo, da ne gre za obeta, ki nas bosta razočarala v primerjavi z vsem tistim, kar je bilo – v tej zvrsti in v jugoslovanskem filmu nasploh – doseženo doslej.

Viktor Konjar

Odkritje spomenika padlim partizanom v Italiji

Utrjevanje vezi med različnimi narodi, ne glede na njihov družbenopolitični sistem, je bila in ostaja ena od osnov naše državne politike. Tako obstajajo številne in poglobljene vezi tudi med jugoslovanskimi narodi in italijanskim ljudstvom. Mnogo je sklenjenih prijateljstev med mesti dveh držav. Ta največkrat temeljijo na skupnem boju proti fašizmu v II. svetovni vojni. Zato tudi je stalna naloga združenja borcev NOV in njenih članov, da te vezi poglobljajo in vzdržujejo. Primer odkritja spomenika padlim partizanom v vasi Parchiule (provincija Pesaro) je po svoji simboliki edinstven ter je vredno o njem pisati.

Na osnovi vabila Združenja partizanov Italije iz Pesara (ANPI) ter v dogovoru z republiškim odborom ZZB NOV sva skupaj s tovarišem Vincom Kožuhom odšla na pot, da bi 3. 7. 1983 kot delegacija ZZB prisostvovala odkritju spomenika. Pesaro je pobrateno z Ljubljano in ves čas bivanja so bili organizatorji do naju zelo pozorni. Še enkrat sva se prepričala o globokem spoštovanju, ki ga ljudje goje do naših udeležencev in skupnem boju, posebej pa do naših padlih tovarišev. Tudi ta primer to potrjuje.

Spomenik je postavljen v bližini meteca Borgopace, v kraju, kjer je po begu iz taborišča Renici na stotine naših ljudi našlo prvo zatočišče. Prebivalci so jim ne glede na nevarnost nudili vse, kar se je v tistih burnih časih dalo. Svojo antifašistično naravnost pa so izrazili tudi takrat, ko je bilo potrebno nuditi pomoč partizanskim enotam. Zato je spomenik tudi postavljen blizu mesta Monte della Luna, kjer

so maja 1944 padle partizanske žrtve. Ker se je v partizanskih enotah poleg Italijanov borilo tudi veliko število Slovencev, Črnogorcev, Dalmatincev in drugih, je posvečen padlim borcem narodov dveh držav – Italije in Jugoslavije. Graditelji so prav zaradi te simbolike pripeljali nekaj kamnov in prsti iz Gramozne jame v Ljubljani – kamne so vzdali v vrh spomenika, prst pa so udeleženci proslave razsuli po zelenici, ki ga obkroža. Simbolične so tudi besede, vklesane v marmornato ploščo spomenika: »Queste pietre slave sulla nostra terra ricordano due popoli che trovarono fratellanza, amore, libertà vincendo l'odio della guerra«. V prostem prevodu bi to pomenilo: »Ti kamni jugoslovanski na naši zemlji spominjajo dvojce ljudstev, ki sta našli bratstvo, ljubezen, svobodo zmagujoč nad zlom vojne«.

Odkritja spomenika se je udeležila množica ljudi. Samo iz Pesara se je pripeljalo devet avtobusov. Uvodne besede je podal prof. Mary Giuseppe, znan partizanski funkcionar, ki je tudi tokrat podčrtal velik prispevek jugoslovanskih borcev k razvoju in uspehu partizanskega boja v Italiji. Za njim sem po sili razmer (v odsotnosti predstavnikov naše ambasade v Rimu in na zahtevo organizatorja) pozdravil prisotne v imenu jugoslovanskih partizanov. Prireditelji so bili veseli in so nam zatrjevali, da bi celotna prireditev brez našega nastopa veliko izgubila.

Najbrž bi zunaj naših meja težko našli ljudi, ki bi v takšni meri in s tolikšno spoštljivostjo gojili spomine na naše padle, kot je to ravno v teh krajih. Na primer: v mestecu Pergola

je v občinski sejni dvorani vzidana marmornata plošča v spomin padlemu jugoslovanskemu partizanu, ki so mu tamkajšnje žene uredile tudi grob s spomenikom, ob katerem nikoli ne manjka svežih rož. Ali še en primer: v letošnji prvi številki revije, ki izhaja za provinci Pesaro in Urbino, sta celi dve strani posvečeni pred štiridesetimi leti padlemu jugoslovanskemu partizanu zdravniku Radovanu Bulatoviću. Podobnih primerov bi lahko naštel še veliko.

Naj ob zaključku dodam še nekaj svojih mnenj o našem odnosu do takšnih in podobnih manifestacij prijateljstva. S tem mislim predvsem na organizacijo ZZB NOV, upravne organe – skratka na tiste, ki so odgovorni za te zadeve. Ne morem se znebiti občutka, da se jim posveča premalo pozornosti. Najbrž bi tudi odkritje spomenika minilo brez udeležbe predstavnikov naše ZB, če se ne bi s prijateljem in soborcem odločila odpotovati tja na lastne stroške (res je, da nama je republiški zbor ZZB izdal potrdilo, da sva bila oproščena depozita ob prehodu čez mejo). Zamerim tudi predstavniku naše ambasade, ki se prireditve ni udeležil, čeprav je bil najavljen na vseh plakatih. Če ne do tega prišlo zaradi pomanjkanja sredstev, menim, da prihranjena sredstva niso nadomestila politične škode. Vsekakor nama ni bilo žal stroškov, saj sva poleg osebnega zadovoljstva opravila tudi svojo obveznost in bila še enkrat ponosna, da sva predstavljala v teh krajih toliko cenjene jugoslovanske partizane.

Matija Čujović

Slavnostno tudi na Pivškem

Dan borca in letošnje praznične jubileje, 40-letnico Avnoja, 40-letnico Kočevskega zboru, na Primorskem pa še posebej 40-letnico množičnega odhoda fantov in mož v partizane ter formiranje prekomorskih brigad v Italijo so s spominskimi proslavami svečano počastili tudi na Pivškem.

Krajani Prestranka, borci, lovci in mladina so se zbrali visoko za vrhom Svete Trojice na kraju Veliki Zalom ob skromnem spominskem obeležju. Spominsko obeležje so v težko dostopnem skalovju pred tremi leti postavili člani Lovske družine Prestranek, v spomin na revolucionarje in borce proti fašizmu, članom tako imenovane »željske trojke« – Ivanu Vadnalu, Jakobu Semcu in Francu Slugi – obsojencem na zloglasnem II. tržaškem procesu. Le-ti in Tone Černač, stalni sodelavec te trojke (edini še živi), so v bližini skalovju imeli svoje zatočišče, skrivališče hrane in orožja ter shajališče s predvojnimi člani organizacije TIGR, komunisti, kot so bili

Pinko Tomažič, Danilo Zelen in drugi.

Občani, mladina in vojaki iz Pivke in okolice pa so se zbrali pri lovski koči nad Trnjem in z recitacijami in pesmijo počastili spomin na velike dogodke izpred štiridesetih let. Pomembno in enkratno obeležje proslavi je dodal tudi borec, pisatelj, lovec, kipar Tone Svetina. Ljudem, nekdanjim aktivi-

stom, borcev NOV in mladini v tem koncu Primorske je predstavil v živi besedi svojo knjigo »Med nebom in pekлом«, ki govori tudi o teh krajih in o petindvajsetletni borbi Primorcev proti fašizmu. Posebej knjiga predstavlja številno Maslovo družino, njihovo borbo in mater Jožefo z Ostrožnega brda v partizanskih Brkinih.

Brane Fatur

Lojze Maslo, Tone Svetina, Ivan Bubnič in drugi predstavljajo Svetinovo knjigo v živi besedi.

Neznanke iz zgodovine Tomšičeve brigade 10

Kdo je bil vodnik Intihar

Tomšičeva brigada je 5. junija 1943 hudo porazila nemške obmejne in policijske sile. V zasedah ob cesti Litija-Trebeljevo, pri gradovih Grmače in Bogenšperk ter na košenici Dobovšani, pa tudi na položajih pri Javorju, Debečem in Osredku nad Stično je pobila 47 nemških vojakov. Zaplenila je dva puškomitraljeza »zbrojevka«, eno brzostrelko, eno tromblonsko puško, 10 pušk, pet pištol itd. Toda ob vračanju z nemške zasedbene strani je 6. junija pri Razborah zašla v veliko italijansko hajko. Pretrpela je hude izgube, grozila pa ji je tudi obkolitev na ozkem prostoru, čeprav so se njeni prednji deli uspešno prebili čez cesto Velika Loka-Catež proti Mirenski dolini in Trebelnemu. Iz pasti sta brigadno glavnino domiselno rešila Pero Popivoda in Stanko Semič-Daki. Zastrasila sta namreč dvanajst italijanskih vojakov v bunkerju na robu vasi Krtina, da so veliko partizansko kolono spustili čez cesto in železniško progo Velika Loka-Sentlovrenc brez streljanja. Po tem dogodku so se na smrt izmučeni borci nastanili v Koritah in Vrbovcu pri Dobrniču, kjer so si privoščili dva dni nujno potrebnega počitka.

Z velikimi silami so Italijani hajkali okoliš od Primskovega prek Cateža do Gabrovske š. 8. junija 1943, ko so ga prečesali že tretjič. Za 9. junij je italijansko poveljstvo sklenilo glavnino teh sil in prispele okrepitev iz divizije Cacciatori delle Alpi prevreči na območje Dobrniča in Brezove rebri. Računalo je, da je glavnina Tomšičeve brigade z dvema bataljonom Gubčeve preobložene z ranjenci in zato omejeno sposobna za boj.

Položaji okoli Korit so bili slabi. Bili so preveč v dolini in tudi zelo nepregledni. Treba je bilo najti boljše. Operativni štab Tomšičeve in Gubčeve brigade je sklenil, da se 3. in nepopolni 2. bataljon Tomšičeve brigade premakne proti Ajdovcu, dve četi 4. bataljona pa naj bi zasedli položaje nad Rdečim Kalom.

Tretji bataljon Tomšičeve brigade se je moral od Korit umakniti prej, kot je kdorkoli pričakoval. Italijani so ga napadli in napol obkolili že med premikom. Tone Tomc, ki je bil Efenkin kurir, je dobil zadetek v zvito odejo na rami, a je kar zatulil, vendar pa kroglja odeje ni prebila. Manj sreče sta imela neka partizanka, doma iz Gorice ob Soči, ki je pri Koritah padla, ne da bi kdo vedel za njeno ime in priimek, in Mihael Gatej iz Gorenjih Novakov, ki je bil huje ranjen. Pri gozdnem zaselku Korit je zašel v obupen položaj bataljonski pretež, ki ga je rešil neustrašni Vladimir Badovinac z glavo težke brede in še z nekaterimi borci ter mu zavaroval umik za glavnino. Tretji in nepopolni 2. bataljon sta se umikala od Korit po valovitem ravninskem gozdu, vzhodno od Dobrave in mimo kote 249. Že blizu kote 301 sta trčila na zasedo Italijanov in belogardistov iz Žužemberka. Le-te so partizani polkorno zaobšli v strelski razvrstitvi in jih naskočili. Italijani in belogardisti so dobili vtis, da jih napada velika množica. Prevladujoče položaje ob koti 301 so panično zapustili. Na begu so imeli šest ranjenih.

Tudi četi 4. bataljona sta se morali umakniti. Bataljonski obveščevalec Ludvik Bradeško-Iztok, ki ju je iskal, je zašel med belogardiste in se rešil le zaradi zelene vojaške

uniforme. V silno težaven položaj je zašel tudi vod 1. čete 2. bataljona Tomšičeve brigade, ki mu je poveljeval vodnik Intihar. V gozdu pri Brezovi rebri ga je pričakala belogardistična zaseda, ki ga je začela srdito napadati. Vod je uspešno zadrževal belogardiste, ki so jurišali v več valovih, ko pa mu je zmanjkalo streliva, ga je vodnik Intihar povedel v boj prsi ob prsi. Tako so partizani belogardiste odbili, žal pa je bil vodnik Intihar pri tem smrtno zadet. Tedaj sta padla še partizana Janez Somrak, doma iz bližnje Goriške vasi, in Tone Udovč, doma z Vrhovega pri Mirni peči.

Zanima nas predvsem, kako je bilo vodniku Intiharju ime in od kod je bil doma. Stane Sušteršič-Boštjan ga je v svojih spominih z naslovom »Kovači lepših dni«

krstil za Jožeta, vendar v naši kartoteki ni nobenega Jožeta Intiharja, ki bi bil partizan od leta 1942. Doma bi mogel biti iz Zaloga pri Ljubljani ali iz okolice Iga. Posebej opozarjamo na fotografijo Franceta Intiharja-Kajžarskega iz Bukovca pri Krvavi peči, ki je objavljena v knjigi Tomšičeva brigada – uvodni del na str. 264, ker je bil po nekih podatkih pokopan v Trebnjem. To uganko bi utegnili razrešiti preživelci borci 1. čete 2. bataljona Tomšičeve brigade. Takisto bi radi izvedeli za ime, priimek in partizansko ime tovarišice, ki je padla pri Koritah in je bila doma iz Gorice ob Soči ali njene okolice. Podatke pošiljajte na naslov: Franci Strle, novinar, Sattnerjeva 15/E, 61000 Ljubljana, ali po telefonu na štev. 266-682 prek 061!

Franci Strle

Dobili smo pohvalo

Občinski odbor ZZB NOV Ormož je na svoji seji sprejel sklep, da tudi letos na osrednji prireditvi ob dnevu borca v ormoški občini podeli priznanje in pohvale za uspešno delo razvijanja in negovanja izročil NOB.

Pismo vabilo in sporočilo o tem nas je zelo razveselilo in hkrati počastilo. Na svečani proslavi 4. julija v krajevni skupnosti Ivanjkovci je med drugimi tako priznanje prejela naša osnovna šola Ormož, pohvalo za uspešno delo ohranjanja in negovanja tradicij NOB pa naš krožek.

Prejem teh dveh listin nas osrečuje in zavezuje, da bomo skrbeli za to, da najpomembnejši del naše zgodovine ne bo nikoli pozabljen.

Krožek za negovanje in ohranjanje tradicij NOB na osn. šoli Ormož-Hardek ter Marjeta Ritonja kot mentor

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ne bomo jih pozabili

V teh poletnih dneh, predvsem pa v juliju, ko sledi dnevu borca se dan vstaje slovenskega naroda, so po številnih krajih borci organizirali izlete in obhode partizanskih krajev, kot preverjeno uspešno obliko srečanj, tovarševanja in tradicije.

Mnogi so po krajih, ki jih obiskujejo zdaj, nazadnje hodili kot partizani med vojno in srečanja po dolgih letih ne le obujajo spomin, pač pa tudi kažejo, koliko se je od vojne sem v tem ali onem kraju spremenilo.

★

Člani organizacije ZB NOV iz Smlednika smo letos že tretjič priredili ogled pomnikov iz narodnoosvobodilnega boja v krajih, kjer so sodelovali naši krajanji ali pa je kdo od njih padel.

Na dan borca smo šli na Okroglo nad Stranjami pri Kamniku, kjer je med sedmimi borci Zidanškove (Pohorske) brigade padel Vinko Jenkole iz Hraš pri Smledniku, potem pa nadaljevali pot čez Černivec v Radmirje in Velenje, kjer je bil daljši postanek in ogled Titovega spomenika.

Poln avtobus borcev in svojcev padlih je kmalu pustil za seboj Hudo luknjo in premagal mislinski klanec ter previdno brzel mimo dolge kolone kolesarjev, ki so se bolj ali manj držali roba cestišča in pritiskali na pedala svojih jeklenih konjičkov ter v peklenski vročini pletli venec okrog Pohorja.

V središču Mislinjske doline – Slovenj Gradcu – smo si ogledali grobnico narodnih herojev, Sokličev muzej in sakralna spomenika. Umetnostni paviljon in Koroški pokrajinski muzej revolucije in s tem spoznali tudi boj Slovencev onstran Karavank za njihove narodnostne pravice od plebiscitnih dni do konca druge svetovne vojne.

Ob vznjožu Pohorja so nas pričakali in pozdravili predstavniki krajevne skupnosti Pameče. Ko je avtobus po nekaj »manevrih« prešel ozek most na ovinku gozdne ceste, smo si oddahnili in spontano zaploskali vozniku, saj nam je s tem skrajšal in olajšal dobro poldruugo uro hoje navkreber sredi vročega poldneva do domačije Jesenk, kjer so 4. aprila 1944 Nemci presenili štab in 2. bataljon Zidanškove (Pohorske) brigade in je med enajstimi borci padel tudi naš Albin Konjar-Branko, med dvanajstimi ranjenimi pa je bil tudi Avgust Šmon-Riko iz Slovenj Gradca, ki se je po osvoboditvi naselil v Smledniku. Položil je venec k spominski plošči in si prvič po skoraj štiridesetih letih ogledal prizorišče tragičnega jutra, ko je domači izdajalec omogočil vodičem, da so obšli partizansko zavarovanje in neovirano pripeljali nemške policiste pred okna in vrata Jesenkove hiše, do borcev, ki so se po rušenju železniške proge med Sv. Jedrto in Slovenj Gradcem (v dolžini kakih tisoč metrov), podrtju telefonskih drogov, požigu lesenega cestnega mostu čez Mislinjo pri Jedrti in v Trbovljah hiše ter gospodarskega poslopja ter izvedbi mitinga za prebivalstvo v Pamečah in številnih ekonomskih akcijah v dolini) vrnili h kmetijam in je večina trdno zaspala.

O napadu policistov na to osamljeno kmetijo ter reševanju

soborcev nas je podrobneje in zelo doživeto seznanil Avgust Paradiž-Niko, ki je nekaj dni po spopadu našel več krogel iz sovražnikovega orožja v svojem nahrbtniku. Pameče z okolico nam je predstavil tovariš Stanko Hovnik. Poklonil nam je tudi fotografije nekdanje Jesenkove ter glasilo »Utrinek«, v katerem je med drugim opisan razvoj in samoupravna organiziranost te prizadete krajevne skupnosti ter dejavnosti njenih organov, organizacij in društev. Po osvežitvi z domačim mostom in ganljivim srečanju udeležencev te bitke Nika in Rika ter poklonitvi padlim, pokopanim v Pamečah, kot tudi dvanajstim zverinski ubitim talcem na Vrhnekovem vrtu 11. julija 1944, smo se na letališču v Turški vasi pozno popoldne poslovili od naših spremljevalcev in jih povabili na naš krajevni praznik, ko tudi okrasimo obeležja iz NOB in se poklonimo spominu padlih na našem območju.

Pohorje in Mislinjska dolina s številnimi pomniki iz NOB, ki smo jih še videvali ob poti, so nas prepričali, da je spoznavanje in spoštovanje herojske preteklosti najboljša jamstvo za premagovanje današnjih in jutrišnjih stisk in tegob, obenem pa tudi častna naloga borcev, mladine in drugih aktivistov, da se oddolžimo žrtvam nasilja vseh vrst za njihovo nesebičnost, junaštvo in prispevek k podobi naše svobodne domovine in njenemu napredku. Zato smo tudi enoglasno sklenili, da nadaljujemo s temi obiski in v naslednjih letih spoznamo še ostale pomnike s področja bojev, zmag, pa tudi porazov enot, v katerih so se bojevali naši sovaščani. To je še en dokaz več, da padlih borcev nismo in ne bomo pozabili, saj se zavedamo njihovega prispevka k naši svobodi in neodvisnosti.

Drago Vobovnik

Slovenska Bistrica: Kaj delajo borci

O tem, kaj delajo in kaj načrtujejo, so bistriški borci spregovorili že maja na svoji letni skupščini, kjer so med drugim ugotavljali, da jih je v borčevskih vrstah ta čas še približno tisoč šestdeset ter da se to število še zmanjšuje, kar pa še ne pomeni, da bi jih staranje in redčenje njihovih vrst odvrnilo od treznega pogleda na našo današnjo stvarnost. Borci se, so dejali ob pregledu svojega dela, zavedajo sedanjega gospodarskega in političnega trenutka, zato še toliko bolj poudarjajo pomen dejstva, da živimo v svobodi. Še vedno so po svojih močeh aktivni in tudi kritični pri ocenjevanju posameznih pojavov v družbi. Tudi borčevske vrste je stabilizacija osvrnila, predvsem na področju zdravstva, vendar so Bistričani z zdravstvenimi storitvami »njihovega« zdravnika dr. Jovića zadovoljni.

Nekaj samokritičnih misli je veljalo borčevskemu vključevanju v žive razprave v krajevnih borčevskih organizacijah, srečanjem z mladimi, ki so premalo številne. Ob tem je treba na sodelovanje mladine pri izvrševanju vrste nalog ob proslavah in praznikih še posebno opozarjati.

Ko so ugotavljali, katere težave tarejo borce, so v prvi vrsti poudarili, da zaradi vrste stabilizacijskih ukrepov in stiskanja

»K vam v Jugoslavijo rad prihajam zato, ker edino tu čutim vzpostavljeno pravico, čutim spoštovanje delovnega človeka, edino tu vidim spremembo razrednega boja, tu imam zadoščenje, da se nisem zaman boril, trpel in tvegal življenje skupaj z jugoslovanskimi tovariši.« Tako je ondan povedal naš stari prijatelj Omero Cappelli iz Castelfiorentina (Italija), ki se je kot borec 13. hercegovske udarne brigade boril vse od Črne gore prek Hercegovine, Bosne, Like in Korduna do Ljubljane in Begunj, kjer je bila, kot vedno rad pravi, njihova dokončna, zmagovita bitka z Nemci tiste vroče dni maja 1945.

Ob vsakem srečanju, ob vsaki priliki pripoveduje o krajih in ljudeh iz Dalmacije, o svojih tovariših, ki jih ni več ali pa jih obiskuje. Pripoveduje o takratnem tovarštvu, o bojih in dolgih pohodih, in to z velikim ponosom, češ da je pač imel srečo in priliko sodelovati z jugoslovanskimi partizani v boju za svobodo in lepšo prihodnost. In morja se prav zato, ker je takrat svoje bojevanje zaključil na Gorenjskem, pri Begunjah, sedaj pogosto vrača prav sem. A ne samo on. Vsa družina, pa tu-

di prijatelji. Prihajajo v Jugoslavijo in ugotavljajo, kako je videti dežela po resnični zmagi partizanov, delovnega človeka, edino tu vidim spremembo razrednega boja, tu imam zadoščenje, da se nisem zaman boril, trpel in tvegal življenje skupaj z jugoslovanskimi tovariši. Tako je ondan povedal naš stari prijatelj Omero Cappelli iz Castelfiorentina (Italija), ki se je kot borec 13. hercegovske udarne brigade boril vse od Črne gore prek Hercegovine, Bosne, Like in Korduna do Ljubljane in Begunj, kjer je bila, kot vedno rad pravi, njihova dokončna, zmagovita bitka z Nemci tiste vroče dni maja 1945.

»Vidimo, da Omero še vedno živi z Jugoslavijo. Zato skušamo biti vedno z njim,« je povedala žena in dodala, da v resnici tudi oni, neborci, najdejo pri nas vsepovsod, kamor jih pripelje, polno tovariške toplote, sproščenosti in še zlasti iskrenosti in odprtosti. Toda ob vseh laiskavih priznanjih naši zmagi nad fašizmom in uspehom v našem razvoju pa Omero pravi, da mi ne spoštujemo, ne branimo, ne dvigamo dovolj morale, tovarštva, delovnega zagona in spoštovanja do takrat izbojevanih načel.

In prav ob teh pripombah borca, partizana daleč izven naše skupnosti, izven naših današnjih težav in problemov se kaže zamlitost. K. Makuc

Trbovlje: Delovno – konkretno

Ze večkrat sem sama prosila nekaj tovarišev, naj bi napisali kakšno sporočilo, vendar kot vidite, ni bilo uspeha. Tako sem se sama odločila, da vam nekako predstavim našo organizacijo, ki šteje 1600 članov.

Organizacija ZZB NOV v Trbovljah združuje 10 krajevnih združenj in združenj vojaških invalidov. Deset krajevnih združenj imamo zato, ker je v Trbovljah 10 krajevnih skupnosti.

Moram vam povedati, da se v naši organizaciji večkrat dogajajo zanimive stvari, ki bi verjetno bile vredne objave, saj so domala vsa krajevna združenja in združenje vojaških vojnih invalidov precej aktivni.

Kot v drugih borčevskih organizacijah se tudi pri nas srečujemo s problemi, ki jih poskušamo reševati, pa tudi z dejavnostmi, s katerimi poskušamo pomagati našim članom.

V zadnjem mesecu pa smo po mojem mišljenju bili prisotni dvema važnejšima dogodkoma:

28. maja smo na pobudo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije tudi v Trbovljah podpisali Listino o ohranjanju, razvijanju in prenašanju vrednot NOB in revolucije v taborniški organizaciji. Listino sta podpisala predsednik OO ZZB NOV Miha Ferme in starosta odreda taborniške organizacije »Črni diamant« Karel Vozelj v prisotnosti predstavnikov družbenopolitičnih organizacij, taborniške organizacije, skupščine občine in izvršnega sveta občine Trbovlje. Listina je bila podpisana ob priliki tradicionalnega pohoda na Vrhe, ki je vsako leto organiziran v počastitev občinskega praznika Trbovelj.

Drugi pomembni dogodek pa je imenovanje sveta občine, ki je imel prvo sejo 1. junija, ko Trboveljčani praznujemo svoj praznik. V svet so bili imenovani znani trboveljski revolucionarji, predvojni komunisti, spomeničarji, borci in pomembni družbenopolitični in kulturni delavci iz Trbovelj. Steje 25 članov.

Vidite, da so v Trbovljah tudi pomembni dogodki za katere verjetno drugje ne veste.

Mari Govejšek

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

O delu ZRVS v ljubljanski občini Moste-Polje

Delo je vidno v krajevnih skupnostih

Ena izmed petih občinskih konferenc ZRVS, ki sestavlja mestno konferenco rezervnih vojaških starešin v Ljubljani, je tudi občinska konferenca Ljubljana Moste-Polje. Številčno je zelo velika in je zato pomemben družbeni dejavnik v življenju občine. V Mostah-Polju ni akcije, v kateri ne bi aktivno sodelovali člani ZRVS. O delu in organizaciji ZRVS nasploh smo se pogovarjali s sekretarjem občinske konference ZRVS Vilkom Slugo.

Predstavite na kratko vašo občinsko konferenco.

»V občinski konferenci ZRVS Moste-Polje je včlanjenih okoli 2800 rezervnih starešin. Od tega je 1100 članov zveze komunistov in 650 nekdanjih borcev NOV. Približno polovica članov je oficirjev, druga polovica pa so mlajši oficirji. Članov mlajših od šestdeset let, je 1600. Na naše oblike usposabljanja vabimo 700 rezervnih starešin, ostali pa so razporejeni v enotah oboroženih sil. Naši člani delujejo v 19 krajevnih konferencah, čeprav je v občini 23 krajevnih skupnosti. V štirih krajevnih skupnostih enostavno ni dovolj rezervnih starešin, da bi ustanovili krajevno konferenco.«

Največ pozornosti prav gotovo namenjate usposabljanju svojih članov. Kako imate urejeno idejnopolitično in vojaškostrokovno delo?

»Na prvo predavanje, ki je vedno s področja idejnopolitičnega usposabljanja in izobraževanja vabimo vse člane naše organizacije. Na ostali dve ali tri predavanja pa vabimo samo 700 članov, ki tudi opravljajo praktičen del izobraževanja na terenu. Ta del pa pripravimo vsako leto drugje in tako se rezervni starešine seznanjajo tudi z ozemljem naše občine. Seveda pa je izbira terena odvisna tudi od vsebine naloge, ki jo morajo reševati naši člani. Tem na zadnjem teoretičnem predavanju damo nalogo s povelji in zemljevidom in na praktični del usposabljanja jo večina prinese rešeno. Kdor je pa ni rešil doma, naredi to kar na terenu. Vsak starešina razloži predavatelju, zakaj je izdal določeno povelje, zakaj je postavil neko zasedo na neko mesto in

tako naprej. Se pravi, da razloži posamezne faze naloge in zagovarja določene stopke.«

Kakšna pa je udeležba na predavanjih in praktičnem delu usposabljanja?

»Zadnja tri ali štiri leta od kar člane vabimo na usposabljanje, udeležba pada. Sicer pa se razlikuje od predavanja do predavanja. Letos je bila na prvem predavanju, ko smo vabili vse člane, 70-odstotna, na drugem 65- in na tretjem 53-odstotna. Imamo pa tudi 17,4-odstotka rezervnih starešin, ki se niso udeležili nobene oblike usposabljanja. Udeležba pa je veliko boljša na praktičnem delu usposabljanja.«

Ali kaj ukrepate proti članom, ki ne hodijo na usposabljanje?

»Na zadnji seji predsedstva občinske konference ZRVS smo se dogovorili, da jih krajevne konference kličejo na tovariške pogovore in jih skušajo prepričati, naj se vendarle udeležujejo teh dejavnosti. Nekateri krajevne organizacije so že začele s temi pogovori.«

Ali vaši člani tudi vodijo usposabljanje po krajevnih konferencah?

»Imamo predavateljski aktiv, ki šteje od dvajset do trideset članov. V njem so tisti rezervni starešine, ki so sposobni opravljati te zahtevne naloge. Prizadevamo si, da bi imela vsaka krajevna konferenca svojega predavatelja, če ga pa nima, priskoči na pomoč predavatelj iz druge krajevnice organizacije. Tudi člane aktiva pripravljajo sami, le za posebne teme dobi pomoč zunanje sodelavce.«

Zadnje čase veliko govorimo o delovanju aktivov ZRVS v delovnih organizacijah. Kakšne so vaše izkušnje pri tem?

»Edini delovni aktiv pri nas je v Papirnici Vevče. Večji del članov je domačinov in hkrati tudi članov tamkajšnje krajevnice konference. Ko v Papirnici skličejo aktiv, pride v bistvu skupaj krajevna konferenca. Sicer pa bo ustanavljanje aktivov ena izmed naših prihodnjih nalog. Zavedamo se, da bo težka, ker nimamo podatkov, koliko delavcev v pos-

Vilko Sluga

meznih organizacijah je tudi rezervnih starešin. Menimo pa, da je v občini pet ali šest delovnih organizacij, ki imajo pogoje za ustanovitev aktivov. Zanimivo pa je, da aktivov nimamo po šolah. To pa ne pomeni, da ne sodelujemo z njimi. Naši člani pomagajo pri pripravi obrambnih dnevnov in seveda pri delovanju obrambnih krožkov, kjer so v večini primerov tudi mentorji.«

Kako pa sodelujete z drugimi organizacijami, kot na primer z ZZB NOV in ZSMS?

»Naša ocena je zelo dobra. Mislim tudi, da so tako borci kot mladina zadovoljni s sodelovanjem. To pa ni kampanjsko, ampak poteka skozi vse leto. To sodelovanje je vidno predvsem v bazi, to je v krajevni skupnosti. Za primer bi navedel pripravo obrambnih dni v mladinski pohodni brigadi Franc Rozman-Stane. Tam se hkrati najdemo vsi borci, rezervni starešine in mladina. Opoz-

ril pa bi še na naše odlično sodelovanje z JLA in TO. Že nekaj let plodno sodelujemo z vojašnico Bratstvo in enotnost. Enkrat letno nam pripravijo tehnični zbor, na katerem se naši člani seznanijo s sodobno vojaško tehniko in opremo. Vojašnica tudi delegira v občinsko konferenco in njene komisije svoje stalne delegate. Tako smo vedno v stiku in povezani. Ravno tako dobro sodelujemo z občinskim štabom teritorialne obrambe, ki nam veliko pomaga pri pripravi usposabljanja naših članov.«

Kako pa ste rezervni vojaški starešine vključeni v usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice?

»Naša občina ima na tem področju največ uspeha od vseh ljubljanskih. Vsako leto gre v vojaške šole devet ali deset fantov iz Most. Naše akcije za kadrovanje poteka skozi vse leto in ne prepuščamo nobene podrobnosti naključju, ampak vse prej temeljito pripravimo. Kampanjsko delo samo škodi naporem za usmerjanje mla-

dih. Veliko vpliva pa imamo tudi na kadrovanje za šole rezervnih oficirjev.«

Kaj pa naredite, ko pride mlad fant iz šole rezervnih oficirjev?

»Pokličemo ga na pogovor, mu razložimo naloge naše organizacije, način včlanjanja in damo mu značko, knjigo ali priročnik. Enako

naredimo tudi z upokojenimi starešinami JLA.«

Vilko Sluga je povedal še marsikaj o delu močanskih rezervnih starešin. Tako niso zadovoljni, da ne sodelujejo z občinskimi konferencami ZRVS iz drugih republik. Ponosni so na dosežke svojih tekmovalnih ekip. Ponosni so na vsakoletna tekmovanja in orientacijske pohode. Se bi lahko naštevali dejavnosti, v katerih se odlikujejo rezervni starešine, zato pa so tudi ena boljših občinskih konferenc ZRVS v Sloveniji.

Bojan Kuntarič

Na praktičnem delu usposabljanja rezervni starešine najprej poslušajo kratek uvod predavatelja, na to pa posamezno rešujejo dobljene naloge.

Usposabljanje mladih

Letos so v občini Ormož pripravili usposabljanje za štiri- deset mladink in mladincev, ki ne obiskujejo šol srednjega usmerjenega izobraževanja. Oddelek za ljudsko obrambo skupščine občine Ormož je v sodelovanju z občinskim štabom za TO, ZRVS, družbenopolitičnimi organizacijami občine in delovnimi organizacijami izpeljal program, v katerem so se mladi seznanili z vojaškostrokovnimi temami, z zasnovo doktrine SLO, razširili osnovna znanja o naši družbenopolitični ureditvi, spoznali

zgodovino NOB občine Ormož... Poleg tega pa so se mladinke in mladinci lahko vključevali v različne prostostne aktivnosti v taboru in izven njega. V dneh taborjenja so zanje pripravili obisk v Tovarni sladkorja Ormož in Ogradovi opekarni, kjer so se seznanili s tehnologijo proizvodnje.

Doživetje zase pa je bilo, kot je to pri slehernem mlademu človeku, obisk v vojašnici. Obiskali so vojaške vojašnice. »Dušana Kvedra-Tomaža« v Ptuj, kjer so si ogledali različno orožje, s katerim tako spret-

no rokujejo vojak iz te vojašnice. Po »tehničnem zboru«, kot imenujejo vojak takšno strokovno ekskurzijo, so se mladinci in vojak srečali še na športnem področju in tako prijetno zaključili ta nadvse koristen obisk.

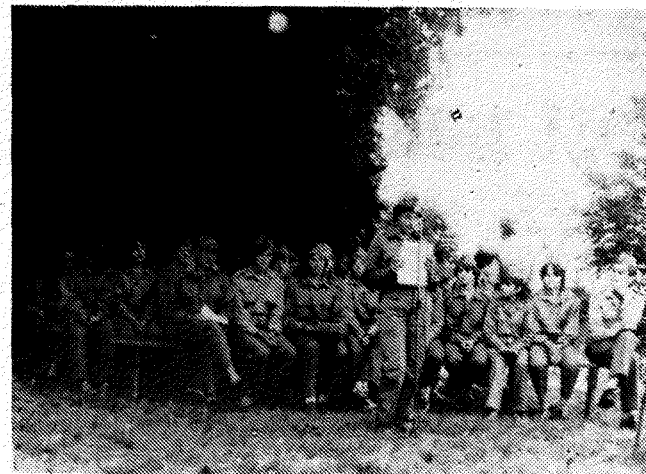
V času urjenja pravzaprav nikoli niso bili sami, okolje jih je dobro sprejelo, saj so bili delovni in disciplinirani »vojaki«. Za en dan se jim je pred odhodom na MDA pridružila ormoška MDB in se z mladimi vojak pomerila na športnem področju, srečanje pa so zaključili s kulturnim programom.

Ob dnevu borca so se skupaj s prostovoljci v TO udeležili pohoda po poteh kurirjev TV-15 in prireditve ob spomeniku v Veliki Nedelji.

Pred koncem usposabljanja so mladinci pripravili zaključno prireditev, na katero so povabili predstavnike družbenopolitičnega življenja občine Ormož, predstavnike vojakov iz Ptuja, najdražji gostje na zaključni prireditvi so bili njihovi starši. Pesem in recitacije iz mladih ust pa so privabile še marsikoga iz bližnje sosesčine. Pripravili so tudi manjši ognjemet in kresovanje...

Med prireditvijo so organizatorji podali oceno letošnjega »tabora« in najbolj prizadevnim mladinkam in mladincem podelili knjižne nagrade.

Miran Fišer

Udeleženci obrambnega in samozaščitnega usposabljanja so se na zaključni prireditvi predstavili tudi kot dobri recitatorji in pevci.

Živahna dejavnost civilne zaščite

V civilni zaščiti v Mariboru posvečajo posebno skrb rednim oblikam usposabljanja svojih pripadnikov in dopolnilnem usposabljanju v obliki različnih tekmovanj. V pripravah na obrambne dneve so v Mariboru pripravili tudi večje število predavanj za delovne ljudi in občane s področja samozaščitnega delovanja. Samo lani je bilo na območju mariborskih občin v osnovnih šolah, delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih več kot 700 predavanj, na katerih so tudi praktično preizkušali tehniko za gašenje požarov. Poleg teh predavanj izvajajo usposabljanje delovnih ljudi in občanov tudi v okviru usposabljanja SLO in DS, ki tudi vključuje temo s področja požarne varnosti.

Mestni štab civilne zaščite, občinska gasilska zveza Maribor in občinski odbor Rdečega križa so pripravili tudi uspešno tekmovanje enot za tehnično reševanje v Malečniku in enot prve medicinske pomoči v Razvanju. Obeh tekmovanj se je udeležilo 1500 obveznikov, od tega več kot 700 žensk. Mestni štab civilne zaščite in občinska gasilska zveza Maribor sta organizirala tudi posvetovanje pobratenih občin severovzhodne Slovenije in Hrvatske na katerem so obravnavali

organiziranost civilne zaščite mesta Maribora v primeru večjih poplav in požarov ter potreba. V pripravah na zaključne aktivnosti v okviru obrambnih dnevnov v krajevnih skupnostih in ozdih so štabi civilne zaščite ažurirali svoje načrte, sprejeli program aktivnosti za obrambni dan ter seznanili širok krog ljudi z glavnimi nevarnostmi in bivalnem ali delovnem okolju ter jih poučili o njihovih nalogah. Po oceni mestnega štaba CZ so bili lani vključeni v aktivnosti obrambnih dnevnov vsi štabi CZ v KS (83) in v 600 OZD.

Akcije v teh sredinah so vključile veliko večino vseh pripadnikov civilne zaščite in članov gasilskih organizacij. Za urednike glasil v delovnih organizacijah sta mestni štab CZ in občinska gasilska zveza pripravila tiskovno konferenco, na kateri so jih seznanili s požarno problematiko v mestu Maribora. K tem nalogam bo potrebno v prihodnje bolj kot doslej pritegniti tudi glasila delovnih organizacij. Na področju civilne zaščite so pripravili tudi nekatere druge akcije. Gre za evakuacijo prebivalstva na poplavljenih področjih in za primere drugih nesreč, za evidenco vodnih virov, za preglede hidrantov, preglede zaloga naftnih derivatov, za

preventivne preglede s področja požarne preventive, za popolnitve obstoječih enot CZ in štabov CZ, za ažuriranje celotnega načrta CZ, za preglede plinovodnega omrežja, za izpolnitev opreme CZ, za gašenje gozdnih požarov in za številne druge akcije. Opremljenost delovnih ljudi in občanov z zaščitnimi sredstvi pa še vedno ni zadovoljiva. Vzroke je iskati v premajhni aktivnosti nekaterih štabov CZ, v premajhnih količinah teh sredstev na tržišču in v njihovi relativno visoki ceni. Na področju ustanavljanja splošnih enot CZ v okviru hišne samouprave, delovnih enot, manjših OZD, delovnih skupnosti, v soseskah in vaseh se kažejo le začetni premiki. Dosedanje analize so pokazale, da razvita hišna samouprava in samouprava znatraj KS omogočata in vzpodbujata tudi ustrezno organiziranost CZ. Vključitev nekaterim pomanjkljivostim in težavam pa so enote civilne zaščite in njihovi štabi v mariborskih občinah in mestu Mariboru opravičili pomembno delo. Zlasti vidno je bilo njihovo delo v pripravah na obrambne dneve, pri seznanjanju ljudi z ocenami ogroženosti, pri organiziranju tekmovanj, usposabljanju ljudi s požarno varnostjo in drugod.

M. K.

Ustanovili aktiv komunistov

Na pobudo predsedstva krajevnice organizacije rezervnih vojaških starešin Sergej Mašera v Novo Gorici je občinski komite ZK ustanovil kot posebno obliko organiziranja aktiv komunistov rezervnih vojaških starešin pri krajevni organizaciji ZRVS, ki je sestavljen iz delegatov osnovnih organizacij ZK v krajevni skupnosti Rastislav Delpin in bo štel kar 113 članov.

O vlogi in nalogah aktiva zlasti na področju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite je zbranim spregovoril sekretar aktiva ZK pri občinski konferenci ZRVS Boris Jug. Razprava je bila dokaj konkretna, zato so iz nje izšli jasni in konkretni sklepi za delovanje aktiva.

Aktiv komunistov se v krajevni organizaciji ZRVS in

družbenih organih ter v družbenih telesih za vprašanja splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite zavzema za sprejemanje idejnopolitičnih stališč in sklepov, ki so v skladu s politiko ZK Jugoslavije in Slovenije, in jih bo uredniševal z organizirano politično akcijo, zlasti kadar gre za bistvena vprašanja ohranitve in razvijanja naših revolucionarnih pridobitev, kot so socialistično samoupravljanje, družbena lastnina nad proizvodnimi sredstvi, enakopravnost in bratstvo ter enotnost naših narodov in narodnosti, splošna ljudska obramba, notranja varnost, neodvisnost in obramba ozemelske nedotakljivosti Socialistične federativne republike Jugoslavije.

Med pomembne naloge sodi še skrb za sprejem mladih re-

zervnih vojaških starešin v ZK, izbor mladincev za vojaške šole in akademije ter šole za rezervne vojaške starešine, skrb za vključevanje rezervnih vojaških starešin v priprave prebivalstva za splošni ljudski odpor, v samozaščito in družbeno zaščito na delovnem mestu in v kraju bivanja. Prav tako so poudarili potrebo po idejnopolitičnem in strokovno-vojaškem delu med članstvom zveze rezervnih vojaških starešin. Pri izvajanju svojih nalog se bo aktiv komunistov povezoval in sodeloval s krajevnimi družbenopolitičnimi organizacijami ter z organi in organizacijami splošnega ljudskega odpora. Sekretar aktiva pa se vključuje v delo aktiva ZK pri občinski konferenci ZRVS Nova Gorica.

Mile Gajković

Ob 90-letnici rojstva Prežihovega Voranca-Lovra Kuharja

Tak, kakršen je bil v knjigah: širok, iskren, možat...!

Slovenska kultura praznuje 10. avgusta pomembno obletnico: 90-letnico rojstva Prežihovega Voranca. Pa ne samo kultura in umetnost, tudi jugoslovansko revolucionarno in partijsko gibanje. V vseh teh sferah se je udeleževal Prežih, čeprav je nedvomno največje zapustil ravno v literaturi.

V Mariboru krasi pročelje hiše na oglu Gosposvetske in Prežihove ulice spominska plošča, na kateri je vklesano z zlatimi črkami: V TEJ HIŠI JE PREŽIVEL ZADNJE MESECE SVQJEGA ŽIVLJENJA IN 18. FEBRUARJA 1950 UMRLO SLOVENSKI PISATELJ PREŽIHOV VORANC.

Bolezen in smrt sta približali Prežiha Mariboru, ko je bil še zdrav, je bival povečini na Prežihovini na Koroskem. V Mariboru je bil blizu zdravnikom in bolnišnici, tu je spocetka še upal, da mu lahko pomagajo. Pred tem je bil pri dr. Brandstetterju na Jesenicah, ki pa mu je rekel, da je prišel k njemu malce prepozno. Takrat se je angina pectoris že krepko ugneznila v njegovo postavno in možato telo. Prežih je slutil, da zanj ni več rešitve, v pogovorih z znanci in s prijatelji se je večkrat grenko šalil na ta račun. Vseeno pa je misel na smrt in zavest o tem, da je njegove življenjske poti konec, prenašal možato, kakor je bil tudi sam ves možat in kakor je bila možata tudi njegova literatura.

S pisateljem se bralec srečuje, ko bere in prelistava njegove knjige: v duhu si predstavlja poleg duhovnega tudi njegov stvarni obraz. Mnogokrat je bralec, potem ko sreča pisatelja tudi zasebno, razočaran, saj si ga je predstavljal povsem drugače. Pri Prežihu bralec tega razočaranja ni doživel: tak, kakršen je v knjigah, tak je bil tudi sam: širok, iskren, možat, podoben svojim

kmečkim junakom, ki so zrasli z zemljo.

Velik dan malih ljudi

Kot dijak sem zelo rad prebiral Prežihove romane, zlasti pa so mi bili pri srcu njegovi Samorastniki, ki sem jih prebiral tudi v partizanih.

Lovro Kuhar – Prežihov Voranc

Nekdo jih je prinesel iz Ljubljane in potem so krožili od borca do borca. Voranc je znal pisati za preproste ljudi in za izobražene. Njegovi kremeniti koroški kmetje, ki so se borili za kosček zemlje so bili enako pri srcu mulovodcu kot komisarju brigade. Vsi ti trepci mali ljudje iz Vorančevih romanov in povesti so končno dočakali svoj dan: zdaj so nosili partizanske kape in puške na ramenih, borili so se za svoj kosček zemlje in za svojo svobodo.

Prežih – funkcionar

Po osvoboditvi je Prežih živel na svoji kmetiji v Kotljah. Po svoji revolucionarni preteklosti in političnem delovanju bi bil lahko visok funkcionar, a zdi se, da mu ni bilo od tega. V prvi vrsti je bil še vedno pisatelj in kmet. Bil je sicer predsednik tedanje Ljudske prosvete, vendar je bila ta funkcija predvsem častne narave. Dotlej sem ga poznal zgolj po fotografijah, moja velika želja pa

je bila, da bi ga spoznal tudi osebno.

Prvič sem ga videl po osvoboditvi v Mariboru v zgradbi sedanje Umetnostne galerije, kjer je bil javni sešatek Ljudske prosvete. Ne vem, zakaj sem se tega sešatka udeležil, toda tiste čase smo hodili na sestanke kot začarani, takrat je bila to hudo nalezljiva bolezen... Sedel sem med zborovalci in gledal in poslušal govornika na vzvišenem prostoru. Ne spominjam se, o čem je govoril, po vsej verjetnosti o pomenu ljudske prosvete v povojni izgradnji. Za njim je nastopil drugi govornik in tudi ta je s splošnimi frazami dolgočasil avditorij. Ko je končal, je prišel na vrsto Prežihov Voranc. Spregovoril je v koroškem narečju, polnem bogatih ljudskih izrazov. Z nasmeškom na obrazu je dejal, naj mu oprostimo, ker ni poklicen govornik. Dejal je, da so mu ljubši od fraz sklepi in dejstva. Predlagal je odbornikom, naj preidejo k stvari.

Seveda smo mu poslušalci, ki smo medtem že skoraj zaspali, navdušeno zaploskali. Zdi se, da je Prežih že takrat videl veliko nevarnost v praznem in prepogostem sešatkarstvu in govoričenju zaradi govoričenja...

Srečanje v »Astorii«

Moje drugo srečanje s Prežihom pa je bilo osebno. Če se ne motim, je bilo leta 1946. Šel sem mimo kavarne »Astoria«. Pogledal sem skozi veliko kavarniško okno, če je morda notri kak znanec. Zagledal sem Ludvika Mrzela, pisatelja in tedanjega upravnika mariborskega gledališča. Bil je v družbi s Prežihovim Vorancem in ravno sredi živahne debate, ki sta jo vmes zalivala z vinom. Prizor me je tako prevzel, da se mi je nos od radovednosti kar prilepil na šipo. Tedaj me je opazil Mrzel s svojimi

živimi, hudomušnimi očmi in mi pomignil z roko, naj stopim noter.

Ko sem prišel k njuni mizi, je rekel Mrzel Prežihovemu Vorancu:

»To je pa Dušan Mevlja, partizanski dramski igralec!«

Prežih mi je čvrsto stisnil roko in vprašal:

»Pa menda ja ne tisti Mevlja, ki piše pesmi v Nova Obzorja?«

Prikimal sem v strahu, da se ne bi ponorčeval iz mene. Zdelo se mi je, da je Prežih opazil moj strah:

»Na pesmi se ne spoznam dosti, zdi se mi pa, da sem bral že dosti slabših!«

Nisem vedel, kaj pravzaprav misli s to niti pohvalno niti odklonilno kritiko, a me je še vprašal:

»Pijete?«

Spet sem molče prikimal. »Pesnik, ki ne pije, ni noben pesnik!« se je široko zarežal.

»Pije, kajpak da pije, sem ga jaz naučil!« je rekel Mrzel in oba sta se zasmejala.

Vsi trije smo na dušek izpraznili nalite kozarce, ki jih je napolnil Prežih. Brž ko sem izpil, je njegova mogočna roka spet napolnila vse tri kozarce.

Povabilo na Prežihovino

»Povabim vas na svoj dom, bomo pili mojo tuklo! Čisto nedolžna je videti moja tukla, ko pa jo izpiješ en liter, jo že krepko čutiš, kako se ti razliva po žilah!«

Prežih je izpil še en kozarec vina na dušek. Ko je videl, da je moj še poln, je rekel:

»Oho, pesnik pa sobotira!« Ne smem več piti, zvečer imam predstavo!« sem rekel.

Mrzel me je skušal omehčati: »En kozareček ga še lahko, do večera se bo vino razkadi!...«

»Če ti to reče gledališki upravnik, potem ga že lahko cukneš!« se je široko zarežal Prežih in trčil s svojim kozarcem ob mojega.

Izpil sem vino do polovice in se opravičil:

»Če se bom napil, mi noben upravnik ne bo mogel pomagati. Občinstvo bo videlo na odru mene in ne upravnika!...«

»Hudimana, prav imaš, samo šalil sem se. Menda ne misliš, da sva te res mislila zapeljati? Če veš, da ne smeš, je to dobro. Sicer pa poznam igralce, ki pijejo ves dan kot žolne, zvečer pa kljub temu igrajo. Njihova igra je temu primerno »gignjena«. Pa ne da bi mislil, da sva z Mrzelom pijanca! Pijeva le zaradi družbe in veselega razpoloženja.«

In tako smo klepetali in še dalje praznili, onadva polne, jaz pa polovične kozarce... Spominjam se, da smo govorili o »sem mogočem, samo o literaturi sploh nič, več o gledališču in o vsakdanjih rečeh.«

Tak je bil Prežih, tedaj že slaven slovenski pisatelj, prav nič ni bil domišljav. Takoj me je sprejel kot prijatelja, ponudil mi je roko in pogovarjala sva se kot stara znanca.

Po tem srečanju ga dolgo nisem videl, kar nekaj let. Potem sem izvedel, da se je zaradi svoje bolezni preselil v Maribor. Njegovo povabilo na Prežihovino me je ves čas tiščalo kot nakakšen nepopravni dolg, vendar ga nisem hotel več nadlegovati, saj je imel že dovolj nadlog s svojo boleznijo.

Čeprav smo njegovo smrt pričakovali, je bila vest o njej kljub vsemu boleča. Spominjam se, kako sva se šla z Antonom Ingoličem, ki je bil moj sosed v hiši na Gosposvetski št. 12, čez cesto posloviti od mrtvega Prežihovega Voranca. Krsta je bila od-

prta in zagledala sva izmučeni izraz na njegovem orume-nem obrazu. Nekaj časa sva strmela vanj, nato sva se tiho poslovila in odšla domov, v mislih pa sva bila še vedno pri njem...

Imel je veličasten pogreb, mimo njegove krste v Narodnem domu (zdaj Dom JLA) so romale množice Slovencev, da bi se zadnjič poklonile njegovemu spominu. Mariborski kulturni delavci smo stali ob krsti na častni straži. Potem so ga odpeljali na njegov dom, na Prežihovino. Pokopali so ga v Kotljah. Sedmina je bila na Prežihovini in njegovi prijatelji, slovenski pisatelji, so morali po navodilu iz oporoke piti njegovo tuklo. Ta oporoča je presenetila nekaj pisateljev, »i niso bili vajeni piti (med njimi Antona Ingoliča)«.

Maribor mu je postavil posmrtni spomenik na Gosposvetski cesti zraven osemletke, ki nosi ime po njem. Spomenik je ustvarila kiparka Vlasta Zorko-Tihčeva.

Umetnica je izredno tenko prisluhnila Prežihovi osebnosti: namesto običajnega kipa, ki bi v patetični drži predimenzionalni pokojnika, je izklesala podobo Prežihovega Voranca – popotnika, ki sede za hip med ljudi in prisluhne njihovim vsakodnevni težavam. Človek, ki je prišel iz ljudstva, se zno-va vrača med ljudstvo... V očeh in v potezah na obrazu pa lebdi trpek izraz, vse tisto, kar je doživel pisatelj grenkega in žalostnega. Vsako leto ob dnevu mrtvih prižgejo otroci iz osemletke »Prežihovega Voranca« svečke na klopi, na kateri sedi Prežihov Voranc iz bron in ga obdajo s cvetjem. Takrat se mi zdi, da Prežihov Voranc ni povsem pozabljen. Literarni izvedenci in zgodovinarji bodo pisali o njem knjige in razprave kot o velikem in pomembnem slovenskem pisatelju. Ali pa smo mu izkazovali za časa njegovega življenja tudi dovolj spoštovanja in zahvale kot človeku in revolucionarju? Imam grenak občutek, da smo mu ostali veliki dolžniki.

Dušan Mevlja

Vsakdanjost nekega popoldneva

Prvič sem ga srečal, ko sem bil še otrok in je bilo vojne pravkar konec. Mislim, konec je bilo okupacije, je pa bilo še dosti tistega, kar je spominjalo na vojno. Je bilo odvrženo orožje ob poti, ki drži iz Senčurja do Britofa in gre naprej na zahod; je ležala municija, polni zaboji so je bili pod mostom v Kokri v Orehovljah, in je bilo otrok... Med njimi sem bil tudi jaz in vsi smo uživali v takem vojnem razkošju. Uživali smo pa tako, da smo zbirali municijo najrazličnejših kalibrov in oblik ter namenov, od municije za puškomitraljeze, za mavzerice do ročnih granat in tromblonk. Te zadnje so bile najiminitnejše, morda zato, ker jih je bilo malo. Tako smo vaški fantiči nabrali kar precej tega vojaškega blaga. Nekaj smo ga uporabili »na licu mesta«, tako da smo zmetali po polju italijanske paradajzarice pa francoske sifonarke in nemške štilarice. Tromblonke smo kurili v ognju, prav tako patrone. Prenekatero bombo-paradajzarico smo na novo usposobili, če prvokrat ni eksplodirala, in sicer tako, da smo ponovno vstavili jeziček, navili vzmet okoli bombe, dali oklep na svoje mesto in bomba je bila spet pripravljena, da eksplodira, na vodi morda, kije v drevesni krošnji, na kamenju ob Kokri (tam je bil naš »poligon«), kjerkoli... In navadno je to tudi stori-la. Večjih nesreč ni bilo, razen ene. Jelotu je odtrgalo roko. Paradajzarica je bila to, tam pod Lipco... Pa od tega je zdaj že dolgo, dolgo...

Nekega popoldneva takoj po vojni se še dobro spominjam. Bili smo vaški otroci na skupnem igrišču ob Kokri. Nekdo je prinesel butaro, spet drugi »sejalko«, polno patronov. Butaro smo zažgali, vanjo natresli patronov in začelo je pokati. Ker je vročina delovala pač na vsak patron po svoje, je bilo slišati, kot da gre za veliko bitko, v kateri sodelujejo mitraljezi, puške, strojnice... Sam sem si izbral za orožje mitraljez. To je bila v resnici velika sekira s toporiščem. Zasedel sem »kritic« kar sredi igrišča, ne daleč vstran od tistega pokanja. Da se je bolje slišalo. Sekalo je rabilo za kopito, toporišče pa za mogočno cev. »Trzal« sem z njim v enakem ritmu, kot je pokalo tam v goreči butari. Podobno so to stori-li tudi drugi moji mladi tovariši. In tako se je razvila res prava vojna, ki je trajala vse dotlej, dokler se ni prikazal na spenjenem belem konju na sredini našega igrišča – pravi partizan, s titovko, brzostrelko, pripravljen na strel, in z zlato črto na rokavu. Prijel je prvega ne daleč od mene in ga oklofutal, potem je ujel drugega in tretjega, pa še bi koga, če se ne bi razbežali. Tudi mene je potegnil za »rekelc«.

»Cigav pa si?«

»Miheličev...«

»Smrkavec, domov! Pa takoj!...«

In to je bilo moje prvo srečanje z njim, ki mu želim v temle zapisu posvetiti nekoliko več pozornosti. Najprej pa ga je treba seveda predstaviti: Avgust Dremelj-Vojko, komandant Cankarjevega bataljona, po činu kapetan prvega razreda, star 17 let, doma iz Drage na Dolenjskem, v partizane je odšel skupaj z bratoma Pavletom in Janezom... Tako bi bilo na kratko vse povedano, kar bi bilo za tistikrat potrebno vedeti o tem fantu, postav-nem, živahnem in že na videz rojenem za vojaka.

Vmes pa so seveda stekla leta, vse te vsakdanjosti, ki v njegovi navzočnosti mineva in ni nič pomembna, a le na videz; v resnici je to življenje, ki mu je priča, enako vredno kot vsako drugo, pa čeprav je to le njegova vsakdanjost, a na las podobna tisti, ki jo preživlja kdo ve kateri upokojeni partizanski oficir, ki se prav tako natančno spominja še vseh podrobnosti, ki so mu kot mozaik sestavljale življenje med vojno in je marsikateri kamenček tega mozaika vgrajen tudi v narodovo usodo, narodovo zgodovino, ki se je pisala tedaj, ko je bil Gustelj (tako ga kličijo doma) še partizan, komandant...

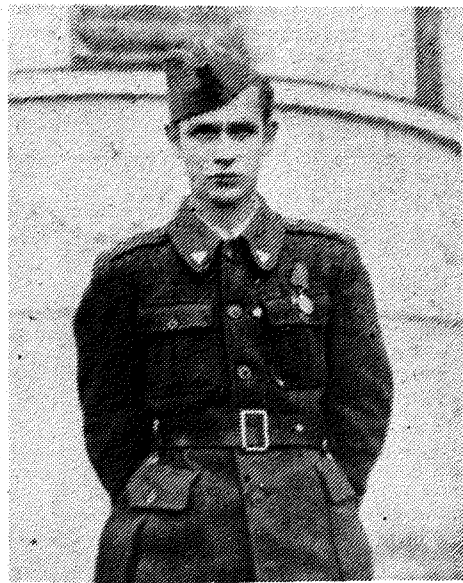
Gusteljinov življenjski začetek je tak, kot je bil začetek mnogih otrok pred vojno, ki se niso rodili na velikih kmetijah in v bogatih hišah. Siromašna družina v Zgornji Dragi pri Višnji gori je 8. marca 1927 dobila še enega člana, bil je to zadnji od štirih otrok. In če bi mati Ivana vedela, kakšno breme ji namenja usoda, bi zajokala ob njegovem rojstvu, kajti mož in oče se je od tega drobiža in od žene za večno poslovil, ko je bil Gusteljju komaj tri leta... Otroci rastejo, jedo in hlačajo po vasi pa tudi v šolo hodijo in se bolj ali manj uspešno uče. Tako je bilo tudi s tem na videz drobenim otrokom. Štiri leta je v Višnji gori rital po zdrgnjenih klopek, ko je komaj čakal, da bi zazvonil šolski zvonec in bi se pognal v svojo svobodo. Pa ta ni bila dolgo. Komaj toliko je je bilo, da se je je spominjal, kajti osem let za šolarja ni veliko, za pastirja, ko je moral v Stični čuvati goved pri kmetu – je pa veliko. Mama ni mogla drugače, preveč težko breme ji je usoda naložila, da bi sama zmogla vse. Goved je bila poslušna ali pa tudi ne. Od jutra do večera, za jed in skromno obleko. Kljub temu pa je bil Gustelj svoboden, na pašnikih, v njegovi naravi, sredi tišine, ki se ni zmenila za vojno. Ta je bila že pred vrati in prav kmalu je potrkala tudi na te revne duri, za kateri-mi je minevala prva Gusteljnova mladost. Štiri-najst let mu je bilo, ko so vojaki stare Jugoslavije

korakali nekam na jug in ko je prvokrat slišal dovolj glasno besedo – vojna!

Gustelj pa ne bi bil fant pri štirinajstih, če ga ne bi zanimalo novo življenje na vasi, ki ga je ustvarila okupacija in propad stare Jugoslavije. Se se spomni datuma, ko je prvokrat slišal govoriti o narodnoosvobodilni vojni, o partizanih... Bilo je to 18. junija 1941. leta. Tedaj se je vključil v vaški odbor Draga-Stična, okrožje Grosuplje. Odtlej naprej je bil aktivist, eden izmed mnogih, ki so opravljali na terenu posebne naloge. Gustelj je zbiral orožje pa municijo, hrano in vse to čestokrat nosil na Polzevo, kjer se je tedaj zadrževala Štajerska grupa. Dostikrat so šli tudi v odprte akcije. Ene se prav dobro spomni; tiste, ko so napadli vlak med Višnjo goro in Drago...

»Veliko nas je bilo tedaj zraven«, pravi. »Anton Vesel, Jože Dramelj... In seveda še drugi... Iz spomina mi je ušlo. To je bila pravzaprav vaška straža. Sprva smo imeli le tri mavzerice in lovsko puško, bunker pa smo si uredili v neposredni bližini Zgornje Drage. V njem smo se shajali in načrtovali akcije, reševali tekoče probleme in sprejemali nove naloge... Ena izmed omembe vrednih je bila akcija za zbiranje hrane. Preprosto smo napadli skladišče hrane v Višnji gori, zaplenjeno robo odnesli na Polzevo, od tam naprej pa je šla v Kočevski Rog. Ta »magazin« so seveda stražili Italijani... Pa še eno akcijo naj omenim – prevoz municije s postaje Ivančna gorica na Polzevo. Tedaj je namreč prišlo za dva polna vagona streliva iz Ljubljane, in sicer v pivskih zabojih. Nismo jih kaj veliko skrivali, kar mimo italijanskih bunkerjev smo jih prevažali...«

No, to na kratko, toliko, da zaokrožim spomin na obdobje v vaški straži, ki je trajalo do sredine junija 1942. Potem pa je prišel izdajalec. Moral sem se umakniti v partizane. Sprejela me je Štajerska grupa na Polzevo. Tu sem zdržal le dva meseca, ko me je načela bolezen. Bil sem pač slaboten – posledica »obilja«, ki je pogrinjalo našo siromašno mizo. Namesto da bi me poslali nazaj v partizane, sem moral domov, na teren. Tam boš več koristil, so mi dejali in to je bilo vse za tistikrat in za mojo popotnico. Na terenu spet nisem miroval. Mlad sem bil, poln veselja do dela, čeprav nisem imel tiste prave moči, ker zaradi bolezni še zmeraj nisem prišel k sebi. Pa vseeno, kar sem postoril, je bilo dobro. Tedaj je bilo potrebno veliko takih rok. 9. septembra 1943. leta sem spet odšel v partizane. Tokrat me je sprejela Cankarjeva brigada, in sicer II. bataljon. Dali so

Avgust Dremelj-Vojko, tik po koncu vojne v Muti

mi mitraljez, kar kaže, da sem se na terenu kar dobro »popravil«. Sele na začetku 1944. leta so me poslali v XII. brigado, v štab za obveščevalca. No in potem sem kmalu spet sprejel drugo nalogo – dali so mi II. četo II. bataljona in kot komandir te čete sem sprejel spet drugačno zadolžitev – sredi leta 1944 sem postal namestnik komandanta II. bataljona, jeseni sem pa že prevzel dolžnosti komandanta. In te dolžnosti sem potem opravljal vse do osvoboditve.

Koliko imen je šlo skozi moje misli, koliko krajev sem tedaj videl, spoznal ljudi, bil priča vojnim grozotam... In koliko sem že od vsega tega pozabil. Dolenjsko sem prehodil po dolgem in počez, videl sem dosti Štajerske pa Notranjske, Gorenjske, tudi Hrvatske onkraj Kolpe. To je danes nekaj povsem običajnega; tedaj, ko je bil tak siromašen otrok lahko samo pastir, pa je bila to velika prilžnost. In je tudi res bila. Štirikrat so me oplazile krogle. No, ne samo oplazile, krepko za-dele, vendar pa ne tako hudo, da ne bi mogel zdaj preživljati svojih popoldnevov. Dali so mi tudi čin podporočnika, to je bilo konec 1944. leta, potem pa sem počasi prišel do kapetana I. razreda.

Prišel pa je tudi konec vojne. Veliko dogodkov se spominjam, podrobnosti pa so mi ušle. Tisti prispevek za knjigo Viharni časi, tistega sem še

Na Kraljevem polju v Begunjah

Šest partizanov je rešilo 21 zapornikov – Iz maščevanja ustrelili 20 talcev

Petega julija 1943. leta je šla tretja četa Gorenjskega odreda po hrano v Zapuže. Spotoma so zvedeli, da policisti pripeljejo vsako jutro

fižol, sol, žganje in še marsikaj. Preden smo se razšli, nam je Planinc razložil naloge, načrt akcije za rešitev zapornikov. Vsakemu je dal

prvim strelom, jaz pa sem ga ranil. Policist in ranjeni pes sta skušala zbežati. Še dva strela in obležala sta mrtva. Zaporniki so obstali. Orlov pa se je dvignil in s ceste zakričal:

»Tukaj je partizanska vojska! Zdaj ste svobodni! Smrt fašizmu – svoboda narodu!«

Zaporniki so med streljanjem plegli v travo, meneč, da se bo streljanje nadaljevalo. Pohiteli smo na travnik in mrtvima policistoma odvzeli brzostrelke, pištoli in strelivo, pri enam pa smo dobili tudi torbico z zemljevidi. Časa za pogovor ni bilo. Nemci v graščini so slišali strele. Lahko so nas tudi videli. Prvi del naše akcije je bil končan, vedeli pa smo, da bo umik precej težji. Z zaporniki smo hitro krenili proti Dragi in za gradom Kamen zavili v hrib, navkreber proti Sv. Petru. Z Igorjem sva bila v zaščitnici. Kolona izčrpanih in prestrašenih ljudi se je počasi pomikala navzgor.

pesmico. Tako pa sva imela samo puški. Nekajkrat sva ustrelila v skupino vojakov ali pa sva streljala kar v tovrnjake z vojaštvom, potem sva se tudi midva morala umakniti. V Karavanke je krenilo tisoč nemških vojakov, ki so v hrib lezli od Jesenic do Trziča...

Naslednjega dne so Nemci na Kraljevo polje pripeljali dvajset zapornikov in jih pokosili z brzostrelkami. Na letakih so objavili imena ustreljenih in v uvodu zapisali, da »so boljševiški podljudje 6. julija iz zasede v Begunjah (Vigaun) strahopetno umorili Hauptwachtmeister der Schutzpolizei Berthold Loert in Leopold Pfeifer...«

Od šestih borcev v tej akciji sta med vojno padla Orlov in Berti. Janko Šebad-Orlov je padel marca 1944. leta v Poljčah, ko ga je izdal kmet, ki je ob razpadu nemške vojske pobegnil v Ameriko. Star je bil 29 let.

Franc Zakrajšek-Berti je postal komandir kurirske

Janko Šebad-Orlov je vodil akcijo v Begunjah

na Kraljevo polje v Begunje skupino zapornikov, ki tam kosijo travo in sušijo seno.

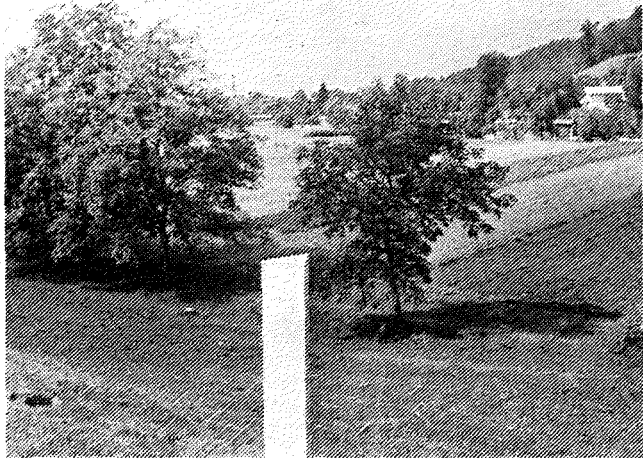
Komandir Planinc, vedno borbeno razpoložen, je vprašal borce, kdo je že bil v jugoslovanski vojski. Iskal je namreč dobre strelce. Med tridesetimi je izbral brata Pavla in Cirila Svetino s Koroske Bele, Rada Pintarja-Milana z Breznice, Franca Zakrajška-Bertija z Dolenjske, ki je pred prihodom k partizanom delal na banovinskem posestvu v Poljčah, Matevža Sivica-Igorja s Studenčic pri Lescah, za vodjo pa Janka Šebada-Orlova iz Zapuž, ki je kot domačin zelo dobro poznal Begunje z okolico.

Pavel Svetina se akcije takole spominja:

»Pred odhodom so naši skupini dali najboljše puške mavzerice. Do Zapuž smo šli skupaj s četo, ki je šla po hrano. Pri kmetih smo dobili meso, kruh, moko, krompir,

hleb kruha, precejšen kos suhega mesa in steklenico žganja. Toliko hrane in žganja smo vzeli s seboj zato, da bi lahko takoj nasitili najbolj lačne zapornike.

Tisto noč je močno deževalo. V Zapužah smo se ločili od čete. Le-ta se je vrnila v taborišče, mi pa smo se ustavili nad cesto, ki drži iz Begunj proti Podgori in Trziču. Preden se je začelo daniti, smo zasedli položaj samo nekaj metrov nad cesto, od koder je lep razgled na Begunje in graščino. V daljavi smo opazili voz s konjem, za njim pa 21 zapornikov, ki sta jih spremljala dva policista s psoma. Orlov je določil, da bosta na prvega policista streljala on in Berti, na drugega Milan in Igor, z bratom pa naj streljava vsak na enega psa. Orlov je tiho štel: ena, dva, tri, tedaj smo vsi hkrati sprožili. Orlov in Berti sta prvega policista ranila, Milan in Igor sta drugega ubila, brat Ciril je psa ustrelil s

Spominsko obeležje dvajsetim talcem, ustreljenim 7. julija 1943 na Kraljevem polju v Begunjah

Kmalu smo v dolini zaslišali nemške kamione. Z Igorjem sva zasedla položaj za razvalinami Lambergarjevega gradu. Videla sva, kako so mladi vojaki skakali s tovrnjakov. Eh, ko bi tedaj imela strojnico, pa bi jim zapela

postaje blizu Zabreške planine v Karavankah. Aprila 1944. leta so med nemško hajko vsi kurirji (bilo jih je devet) padli ali zgoreli v koči, ki je bila preurejena za kurirsko postajo.

Jože Vidic

Na Krimu nema je

Letos mineva 70 let od rojstva in 40 let od smrti namestnika komandanta Prešernove brigade Milana Našiča, ki se je rodil 10. marca 1913 v Trstu. Pri svojem očetu se je izučil čevljarke obrti. Vrsto let je bil odličen telovadec pri Sokolu v Trziču, član Gorenjske sokolske župe Kranj. Njegova najboljša vrstnika sta bila takrat, brata Mirko (narodni heroj) in Danilo Bračić. Bil je tudi član delavskega kulturnega društva Vzemnost v Trziču. Kmalu so ga predlagali za kandidata in nato za člana KPJ. Ob kapitulaciji Jugoslavije je kot član partije pokazal veliko hrabrosti in iznajdljivosti pri iskanju orožja in municije. Še prej pa je v Trziču sodeloval v raznih uspešnih akcijah.

Prvega avgusta 1941 je odšel v partizane, 15. avgusta pa je pod Krimom na Dolenjskem naletel na Italijane, ki so ga opazili in ranili v trebuh. Borci so ranjenega Milana prenesli v taborišče. Vedel je, da je rana smrtna, in se je s pištolo ustrelil v glavo. Tako je zapisal Stan-ko Petelin v svoji knjigi »Prešernova brigada – 7. slovenska narodna udarna brigada od 12. julija 1943, ko je bila ustanovljena.« Milanova edina želja je bila, da bi se brigada vrnila na Gorenjsko in se maščevala nad nemškim okupatorjem, ki mu je ustrelil starše in brata. Na Čegelšah pri Trziču so ustrelili kar štiri člane Našičeve družine: očeta Ernesta, brata Ernesta, ki je bil gluhonem, in komaj šestnajstletnega Danila ter Marjana Patariča, moža Milanove sestre Mari-ce. Sestre Marico, Ernesto in Darinko so odpeljali v koncentracijsko taborišče v Nemčijo. Zakaj so tako kruto ravnali z Našičevo družino? Morda ker

sta bila brata Milan in Karel že pred vojno člana KPJ. Brat Ernesto je pred vojno hodil v šolo v gluhonemnico, sedaj Zavod za usposabljanje slušno in govorno prizadetih. Zavod nosi ime »Odrad Ernesta Našiča«. V Trziču pa se ena pod ulic imenuje Našičeva ulica.

Milan Našič

Konec maja 1946 so Milanove posmrtno ostanke prenesli v Trzič. Brat Karlo, takratni oficir tankovske divizije v Kranju, je z nekaj vojaki odšel pod Krim, kjer mu je borec Prešernove brigade Jože Ovičaj-Zmagoslav iz Medvoda pokazal, kje so z

Skopali grob smo br z rokami zgrebli smo dočakal nisi nade zla usoda strla hrabro je

Na Krimu nema je g pod njo leži mlad pa ga laška krogla je zlo ko bliža se svobode

Tovariši, naj kri prei namestnika ne bo za bo osveta zmagovita prisežemo na Šmarn

Franc Črnugelj-Zorko

Boji za prostor med vasmi Kred, Brezje, Špeter Slovenov spomladi 1944. leta

Vzroki tragedije?

Skrajno osupljivo je, da je prav bataljon, ki je dosegel največji uspeh primorskih partizanov do tedaj, samo nekaj dni pozneje v nemški ofenzivi izgubil skoraj tri četrtine svojih borcev. Kako naj si razlagamo poraze partizanstva v Kobariškem kotu marca 1944? Ali je glavni vzrok v izdajstvu? Koliko je bilo odgovorno in krivo vodstvo bataljona in politično vodstvo kobariškega rajona? Kolikšen je bil vpliv položaja in specifičnosti terena? Ali ni bil naklonjen partizanskemu načinu vojskovanja? Ali so imeli svoj vpliv duhovniki, ki so ustvarjali protipartizansko psihozo? Ta in podobna vprašanja si še danes marsikdo postavlja. Največkrat so presoje poenostavljene, nekateri razlagajo: če sovražniku ne bi pomagali izdajalci, ne bi mogel tako hitro, razviti vojaških posegov, torej so v precejšnji meri okupatorju pomagali predvsem domobranci. Takšnim ugotovitvam ni kaj oporekati, saj v osnovi vsebujejo načelno oceno. Ni pa to celovita ocena in ne more biti, ker ne vsebuje in odkriva vseh vzrokov tragedije. Vsi, ki so o teh dogodkih pisali, so bili v svojih presojah skrajno previdni ter se jih le bolj obrobno dotikali. Tu bi izvzeli opise Zvonka Vodopivca-Nazdarja,

ki je podal več vzrokov. Bil je pomočnik političnega komisarja 2. bataljona. Ko sta bila komandant in njegov namestnik ranjena, je opravljal še dolžnosti komandanta.

Ko povzamemo vse presoje in podatke, moramo med vzroke za tragedijo uvrstiti več činiteljev:

1. Bataljon ni dovolj upošteval partizanskih pravil taborjenja, saj je v taborišču, kjer je doživel prvi in največji neuspeh, bival 40 dni, kar je več kot predolgo. Partizansko pravilo je bilo: v enem taborišču se enota lahko zadržuje le 2-4 dni, saj so okoliščine narekovale premikanje.

2. Za taborišče bataljona so mnogi vedeli, skoraj vsi svojci borcev v bataljonu. S tem je bila dana možnost, da zvedo tudi drugi, posebnost tisti, ki so se zanj zanimali z nepoštenimi, sovražnimi nameni.

3. Zavarovanje bataljona je bilo iz dneva v dan enako, menjavali so se samo ljudje, torej ni izključeno, da je podatke o sistemu zavarovanja dobil tudi sovražnik.

4. Pri vodstvu bataljona je vladalo prepričanje, da jih sovražnik ne more presenetiti v taborišču in da se bataljon v primeru nenadnega napada lahko umakne.

5. Bataljon je izvajal mobilizacijo v januarju in februarju 1944, med novinci niso bili sami

4

prostovoljci, bili so tudi shajkanci. Idejno niso bili trdno opredeljeni, zlasti ne, da bi vzdržali v težavah ali se celo žrtvovali v partizanski borbi. Tedaj so presojali, da med novinci ni bilo nasprotnikov narodnoosvobodilnega boja, toda zagotovo je bilo nekaj neodločnih, bojazljivih, zastrašenih in slabše politično razgledanih, predvsem neizkušenih, saj je večina bila starih manj kot 20 let. V težki situaciji takšni delujejo zbegano, ob napadu reagirajo panično in vplivjo tudi na druge, predvsem na svoje sovratnike novince. Psihološka in politična pripravljenost ter vzdržljivost so v nizu neuspehov popustile. Velik del ni vzdržal sovražne ofenzive, vsakodnevnih nenadnih napadov, kar je sledilo napadu na taborišče na Plazeh.

6. Razumljivo je, da je sovražnik aktivno spremljal in proučeval delovanje partizanskih enot in aktivistov. Teden dni pred odhodom bataljona v akcijo na letališče so Nemci postavili postojanko 70 metrov v Kredu. S tem so se postavili v dolini reke Nadiže na sama vrata Breginjskega kota. Ta »vrata« tvorita pobočji planine Meja in Starega vrha. Štab 2. bataljona je dojel sovražnikov namen, da hoče preprečiti svobodno partizansko delovanje v vaseh in se približati partizanskim taboriščem. Iz postojanke Kred je lahko v eni ali treh urah prišel pred vsako taborišče (bataljona, karavel, bolnišnice ali terenskih delavcev). V bataljonu so povečali zavarovanje, to pa je bilo tudi vse, čeprav je prihajal sovražnik v bližnje vasi vsak dan.

7. Štab bataljona je pred odhodom borcev v akcijo na letališče presodil, da bo sovražnik verjetno hitro reagiral po akciji na letališču in šel v ofenzivo z vseh strani. Tako je tudi bilo. Torej je štab bataljona odlično predvidel sovražnikovo reakcijo, a ni nič bistvenega ukrenil. Taborišče so imeli še naprej v stajah nad vasjo Breginj. Še več. Celotisti del bataljona, ki je bil v akciji na letališču, se je vrnil v staro

taborišče. Po spopadu na Plazeh 14. 3. 1944 je štab bataljona vodil in umikal preostale borce v smeri Belvedera, tam pa je seveda naletel na sovražnikove kolone, ki so šle v ofenzivo iz Furlanije na področje: Črni vrh (Montefosca), Robidišče-Brezje (Montemaggiore), Tipana (Taipana)-Subid (Subit). Bataljon je krenil prav tja, kjer je bilo najbolj »vroče«.

8. Štirinajstega marca 1944 je v vas Brezje, neposredno po napadu na Plazeh, prišel tudi komandant odreda Franc Uršič z vojnim dopisnikom Janezom Daizingerjem. Prišla sta iz Goriških Brd na pregled enot v severnem Posočju. Tega dne je štab bataljona skupaj s komandantom odreda odločil, da se oblikuje pontebška minersko-sabotažna skupina (vod), da se 2. bataljon takoj zvečer skrivoma premešči na področje vasi Robidišče in da manjša skupina s komandantom odreda in vojnim dopisnikom odide na Bovško k Bovški ceti.

9. Pri prej navedenih odločitvah so sodelovali tudi člani štaba Briško-beneškega odreda, to je komandant in pomočnik komandanta, ne samo štab 2. bataljona. Še istega dne so realizirali dve odločitvi: skupina s komandantom je odšla na Bovško, odšla je tudi minersko-sabotažna skupina, preostalo moštvo bataljona pa je ostalo v Brezju, po vsem sodeč kar cel dan, saj Nemci niti 15. marca še niso bili na območju Robidišča. Verjetno bi bilo najboljšje, če bi bataljon krenil ob vasi Logje (južno od vasi Breginja) na planino Meja in potem na levi breg Nadiže in na pobočje Matajurja. Tako pa je bataljon iz Brezji krenil za 3 km preveč južno (odnosno preveč zahodno). Cesar bataljon ni napravil 14. marca, je napravil pozneje in se premeštil na območje livških vasi.

10. Popolnoma zanesljivi so podatki, da je izdajstvo karavle 24/b prišlo iz Kreda. To so ocene, ki izhajajo iz vojnih časov. Izdajalci so bili: Bovčan, kurir iz karavle 24/b, intendant bolnišnice »Svoboda« Volga iz Ajdovščine in

mila... Proslave v Bihaću, Donjem Lapcu in Gospiću

ni vojaškimi častni opali namestnika kodanta Milana Našiča. nu v slovo je takrat ril Blaž Ostrovhar (Vrhunec), partizan- esnik in borec. Napi- nu je tudi pesmico in pločevinasti škatlici v njegov grob. Origi- tega besedila in pe- re pa hrani kot spo- Milanov brat Karlo, borec in nosilec par- ske spomenice 1941. i se takole:

3. udarne brigade

položaju dne 15. av- a 1943

estniku koman- a tovarišu Našiču v nin!

ie 15. avgusta 1943 je el smrtno ranjen po ndvajsetih mesecih e za svobodo, heroj- namestnik brigade riš Našič. Preganjan kupatorskih oblasti l med prvimi pionir- rtizanstva. Doma je žiča, bojeval je mno- orb in hajk, kjer ga azadnje, zadela kro- iz italijanske puške, katero se je v trebuh t zgrudil. Prinesli ga v taborišče, kjer o 13. uri izdihnil.

li Blaž Ostrovhar ni al svobode. Padel je ed osvoboditvijo.

te, o,

laž Ostrovhar

Sto deset nekdanjih preko- morcev-borcev NOVJ iz vseh krajev Primorske, Istre in zamejstva (teh je bilo 25 pod vodstvom Oskarja Kjudra) se je udeležilo proslav v Bihaću, Donjem Lapcu in Gospiću, ki so bile organizirane v počastitev dneva vstaje narodov SR Hrvatske in Bosne in Hercegovine. Hkrati so tudi počastili 40-letnico priključitve Slovenskega Primorja, Istre, Reke, Zadra in nekaterih otokov (Cres, Lošinj, Lastovo, Palagruža) matični domovini - SR Sloveniji in SR Hrvatski v okviru nove Jugoslavije.

V Bihaću je bila proslava že v torek 26. julija 1983 zvečer, ko so v središču mesta pri Kuli odkrili spominsko ploščo petdesetim borcem in borkam 3. prekomorske udarne brigade, ki so padli v sklepnih bojih za osvoboditev Bihaća od 24. do 28. marca 1945. Slavnostna govornika sta bila Bejdo Felic, polkovnik JLA, v imenu organizacije ZZB NOV in drugih DPO ter skupščine občine Bihać in dr. Radule Butorović, nekdanji politični komisar 1. bataljona in 3. prekomorske udarne brigade (ki je bil v bojih za osvoboditev Bihaća težko ranjen). Poleg častne čete JLA, mestne godbe na pihala, dveh mladinskih brigad, predstavnikov DPO in SO Bihać so se slovesnosti udeležili tudi številni občani in udeleženci regate na reki Uni. Naj še dodamo, da so pred začetkom slovesnosti prišli pozdravit nekdanje borce iz Slovenskega Primorja, Istre in zamejstva Dragan Zorić, predsednik skupščine, tovariš Saračević, sekretar občinskega komiteja ZK, Halid Dedić, predsednik občinske konference SZDL, Kata Repac, predsednica sindikalnega sveta, Bejdo Felic, predsednik občinskega odbora ZZB NOV, in Mile Bursać, predsednik vrhovnega sodišča Bosne in Hercegovine (ki je bil naslednji dan slavnostni govornik na proslavi v kraju Račić, kjer so odkrili spomenik dr. Mladenu Stojanoviću, organizatorju vstaje v tem kraju), in skupina prvoborcev, nosilcev partizanske spomenice 1941.

Pri mestnem parku v Bihaću v bližini znamenite Kule so postavili nekaj trofejnih topov v spomin na boje artiljerijske brigade 4. armade in pa tank 1. tankovske brigade, ki sta odločujoče posegli v boje za osvoboditev Bihaća.

27. julija 1983, na dan vstaje narodov Bosne in Hercegovine, je celotna skupina nekdanjih prekomorcev obiskala partizansko pokopališče, kjer je pokopanih 912 borcev NOVJ iz tega območja. Venec je položila delegacija borcev iz Trsta, pod vodstvom tovariša Oskarja Kjudra. O prispevku Bihaća v NOB in o ureditvi skupnega partizanskega pokopališča je govoril Dušan Pepić, ravnatelj osrednjega muzeja v Bihaću.

Nato se je celotna skupina nekdanjih borcev odpeljala v Donji Lapac, kjer so v središču mesta na občinski zgradbi odkrili spominsko ploščo dvajsetim borcem in borkam 3. prekomorske udarne brigade, ki so padli v bojih za osvoboditev Donjega Lapca 20. marca 1945. Tistega dne zjutraj se je brigada vključila v boje po naporni poti, saj so borci prišli iz okolice Zadra, čez Obrovac, Gračac in Sućevice v Srb in nato naprej v Donji Lapac. Slovesnosti v Donjem Lapcu so se udeležili številni prvoborci tega kraja, zelo številna mladinska brigada in drugi občani. Slavnostna govornika sta bila v imenu DPO in SO tovariš Dušan Rašeta, sekretar občinskega odbora ZZB (ki je bil v času bojev 3. prekomorske udarne brigade predsednik ljudskega odbora) in dr. Radule Butorović, profesor na univerzi v Reki. Sledil je ogled Muzeja prve oficirske šole vrhovnega štaba NOV in POJ, ki je delovala že leta 1942. O njej sta spregovorila Dušan Rašeta in polkovnik JLA Ilija Rašeta, ki je bil slušatelj prve oficirske šole in je v podrobnosti pojasnil, kako je bila šola organizirana, kako so izvajali vsakodnevni pouk, naštel je tudi težave, ki so nastale v zvezi s prehrano, sovražnikovimi napadi itd. Spomnil se je tudi na kratkega komandanta šole generala Savo Orovića in pa političnega komisarja Milentija Popovića (ki ga prekomorci poznamo, saj je bil komandant baze in zastopnik nacionalnega komiteja v Bariju v južni Italiji leta 1943/44). Tudi v Donjem Lapcu so bili naši borci deležni izredne pozornosti, sprejeli so jih predstavniki DPO in SO na čelu z Radetom Popovićem, predsednikom skupščine občine Donji Lapac. Osrednja prireditev na tem območju pa je bila v vasi Srb, kjer je 27. julija 1941 počila

prva partizanska puška. Slovesnosti so bile na hribčku, na katerem je postavljen spomenik vstaji v SR Hrvatski. Slavnostni govornik je bil narodni heroj in generalpolkovnik JLA Milan Žeželj, prvoborec in eden od organizatorjev vstaje na tem območju. Naj še zabeležimo, da je bilo snidenje generala Žeželja in prekomorcev zelo prisrčno, saj je več kot 400 borcev 1. in 2. prekomorske brigade v začetku leta 1944 bilo vključenih v 13. proletarsko brigado »Rade Končarja«, v kateri je bil komandant prav Milan Žeželj, ki jih je nato vodil v boje skozi Bosno, Sandžak, Šumadijo, na sremsko fronto, vse do Primorske, kamor je 1. proletarska divizija prispela v začetku maja 1945.

Ob vrnitvi v Bihać so si borci pri vasi Golubić še enkrat dobro ogledali kraj, kjer so prekoračili reko Uno v sklopu

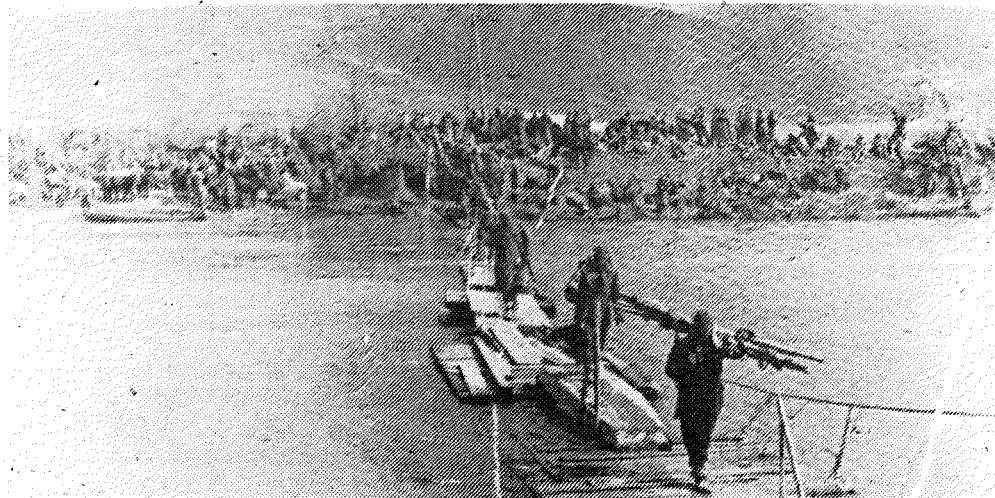
tosti mesta, ki jih ni malo.

V četrtek 28. julija 1983 pa smo se napotili še v Gospić, kjer so na trgu Nikola Tesle v središču mesta (na zgradbi Ličkega Vjesnika) odkrili spominsko ploščo štirinadestim borcem in borkam 3. prekomorske udarne brigade, ki so padli v bojih za osvoboditev Gospića 4. aprila 1945.

Govorila sta predsednik skupščine občine Gospić in predstavnik skupnosti borcev 3. prekomorske udarne brigade. Nato so si borci iz Slovenskega Primorja, Istre in zamejstva ogledali Muzej Nikole Tesle v njegovi rojstni vasi Smiljan, kjer je ravnatelj muzeja imel predavanje in pojasnil lik tega velikega znanstvenika in rodoljuba. Sledil je še obisk in ogled Doma borcev in krajevne skupnosti v vasi Divo Selo, kjer je ravnatelj osnovne šole predstavil njihov kraj, ki je ye-

Stanjela in Oskar Kjuder iz Lonjera pri Trstu ter skupina pevcev TPPZ »Pinko Tomažič« iz Trsta.

Nekdanji borci 3. prekomorske udarne brigade smo se vrnili na svoje domove zelo zadovoljni, saj smo s prizadevanjem vseh zainteresiranih činiteljev uspeli postaviti še tri spominske obeležja v počastitev 40-letnice oblikovanja brigade. Kakor je našim bralcem znano, smo v preteklih letih uredili skupni grob v Lukaru pri Kninu (205 padlih), skupen grob in spomenik na Planinci pri Mostarju (184 padlih), skupne grobnice in spominske obeležja na Vidovi gori na otoku Braču (24 padlih), v Stonu na polotoku Pelješcu (24 padlih), spominska obeležja v Klanju (78 padlih), v Rupi (74 padlih), spomenik Bogdanu Viskiću, komandantu brigade v Gradacu v Dalmaciji, spome-

Prehod čez reko Uno 24. marca 1945 v vasi Golubić pri Bihaću. Čez most je šlo skupaj 16000 pripadnikov NOVJ. Most oziroma prehod je pripravila inženirska četa 3. PUB.

operacij naše 4. armade (nenehno so jih obstrlevali nemški topovi in minometi). Sprejem v tej vasi je bil prav tako prisrčen, kakor je bil tisto noč meseca marca 1945. Čez reko Uno so prišli z zaplenjenimi gumijastimi čolni, splavi in čez zasilni most, ki ga je pripravila odlično izurjena inženirska četa 3. prekomorske udarne brigade. Čez zasilni most je nato prešla glavna enota JA, ki so sodelovale v operacijah za osvoboditev Bihaća. Program obiska Bihaća smo sklenili z obiskom Muzeja 1. zasedanja AVNOJ-a in Mestnega muzeja, ki se nahaja v znameniti Kuli, ter z ogledom drugih znamenit-

liko prispeval v času NOB. Nato smo obiskali še partizansko pokopališče v vasi Divo Selo, kjer smo položili venec na skupen grob 27 borcev 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«, ki so padli v bojih za osvoboditev Gospića (v čast in spomin na to veliko partizansko enoto so v Gospiću poimenovali eno ulico).

Celotno organizacijo obiskov krajev, kjer so se v času NOB borile prekomorske enote, je zelo uspešno izvedlo Turistično prevoznno podjetje »Slavnik« iz Kopra. Pri organizaciji in izvedbi dveh tovariških srečanj pa so sodelovali harmonikarji Zoro Švagelj iz

nik 3. prekomorski brigadi v Ilirski Bistrici, Vojki Šmuc v Izoli, Bogdanu Ferjančiču na Mašunu, Nadi Žagarjevi v Ilirski Bistrici, predtem pa še skupne grobove na hribu Svobode v Ilirski Bistrici v Barletti v južni Italiji itd.

V prihodnje bo naša skrb veljala predvsem ureditvi skupnega groba in spominskega obeležja na otoku Korčuli, kjer je padlo 350 borcev in bork 1. in 3. prekomorske brigade ter ureditvi manjših grobov na Visu, Trogirju, Šibeniku, Kaštelih, na otoku Krku itd.

Albert Klun

še neki starejši možakar iz Kreda.

11. Izdajstva niso edini vzrok napadov (ne samo na Plazeh, temveč tudi poznejših). Večino borcev je zajel strah in panika, »porazgubljali« so se na pohodih, ker so videli edini izhod iz težav v odhodu na svoje domove, kjer so se skrili in tako obvarovali celo glavo. Tudi poveljnike je težil strah, predvsem zaradi odgovornosti za padle pred ljudstvom. 12. Osupljivo in žalostno, vendar resnično je dejstvo, da je celo nekaj junakov iz boja na letališču Belvedere odšlo iz NOV ter so se znašli v domobranskih enotah, čez mesec ali dva pa so se vrnili zopet v isti bataljon k partizanom.

Nastala situacija je na prebivalce v Breginjskem kotu in na borce zelo močno vplivala. Bilo je potrebno veliko potrpljenja in razumevanja ter vztrajnega dela, da so si eni in drugi opomogli od pretresov in ponovno delovali v skladu s svojo narodno zavestjo in predanostjo NOV. Tudi bataljon je postajal vse bolj udaren.

Nov udarec

Prvi komandant 2. bataljona Briško-beneškega odreda je januarja 1944 postal Marko Redelonghi. Sredi marca 1944 je skupaj z namestnikom komandanta odreda in komisarjem bataljona vodil glavno 2. bataljona v napad na nemško vojaško letališče Belvedere, kjer so izvedli eno največjih akcij primorskih partizanov do tedaj. Marko se je z NOB seznanil 1942. leta v severnem Posočju. V NOV je stopil takoj ob razpadu Italije. Kaj kmalu so v vodstvu NOV zapazili njegove kvalitete. Zlasti se je odlikoval v težkih bojih z esesovci 8. in 9. novembra 1943. leta na območju vasi Matajur v Beneški Sloveniji. Bil je namestnik komandanta 4. bataljona Bazoviške brigade. S svojim šarcem je užgal po Nemcih, da sta se štab in glavna brigada srečno izvlekla iz obroča.

Marka so borci spoštovali, mu zaupali, ga

poslušali in imeli radi. Tolikšno naklonjenost soborcev si je pridobil s svojimi junaškimi dejanji v bojih, v težkih dneh sovražnih ofenziv, ko jih je odločno vodil in z lastnim zgledom vzpodbujal vse, ki so bili z njim. Nekaj let je bil starejši od večine borcev v enoti, razsodno je gledal na dogodke, ljudi. Sam se je prebijal skozi življenje z lastnim delom, imel družino. Že zgodaj je občutil socialne in narodnostne krivice. Prav s svojo preudarnostjo je nadkrilil sovaščane; ko je prihajal v rodno vas, so ga ljudje spoštljivo sprejemali, poslušali njegove besede, mu sledili. Čutili so, da je pameten in bolj razgledan od njih. Bil je resen in skromen, vendar se je znal s tovariši tudi poveseliti.

Rojen je bil 24. 4. 1912 v vasi Zapotok (Zapotocco) v Beneški Sloveniji. Njegova oče in mati sta tudi bila rojena v tej vasi. Govorila sta slovensko-beneško narečje. Slovensko sta govorila tudi z otroki. Marko se je italijanščine naučil šele v šoli in pri vojakih (v italijanski vojski). V njegov rojstni vasi se nihče ne čuti Furlana, temveč za Benečana italijanskega državljanstva.

Le nekaj dni po uspešno izvedeni akciji na letališču je bil Marko ranjen v noge na obronkih Jovanca pri vasi Robidišče. Bataljon je svojega ranjenega komandanta prenesel na varno, na planino Meja. Prvo pomoč mu je nudil Milenko Vodopivec, upravnik sanitetnih postojank na obronkih planine Meja.

Markov brat Natale je dal 18. 2. 1978 intervju trem mladincem - Benečanom, Lucianu Battainu, Borisu Babiću in Giacinti Jussa, ki so želeli izvedeti kaj več o Marku, svojem rojaku, na katerega so zelo ponosni. Natale Redelonghi jim je govoril v beneškem narečju, oni pa so njegove besede poslovenili. Kaj je povedal? Vse, česar se je po nekaj desetletjih še spomnil: da je bil Marko živahen fant, da je bila njihova hiša v vasi najrevnejša in so zato mora-

li vsi po svetu. Za sebe je dejal, da je bil 20 let na delu izven Italije, Marko pa je delal v gozdu in na hidrocentrali pri Kobaridu. Tam se je oženil z Marijo Čebokli iz Podbele pri Breginju.

Bratovo pričevanje

Ko so Markovi svojci zvedeli, da je ranjen, so takoj pohiteli k njemu (oče, brat in sestra). Partizanskemu vodstvu so predlagali, da bi sami skrbeli zanj. Marko se je s tem strinjal, prav tako Just Vrečar, njegov namestnik.

Sovražnik je vztrajno iskal ranjenega Marka. Njegov brat Natale se spominja surovega ravnanja Nemcev z njimi: »Nekajkrat so prišli. Ko so prišli prvič, so oklofutali mene in mojega očeta, ko so prišli drugi, so obkolili vas. Fant Mario je rekel, da Nemci obkoljujejo vas. Takrat je bil moj brat Marko skrit pod skalo, oče mu je nekaj pred tem odnesel hrano. Ko so Nemci prišli tretjič, smo Marka že prenesli v vas Mažerole, ker smo spoznali, da pri nas ni več varno. Skupaj z Vinzenzom in Petrom Čedermacem iz naše vasi smo ga nesli h kaplanu Eliu, ki je že pred našim prihodom napravil skrivališče za Marka. Ni nam dovolil, da bi ga mi nesli na tajno mesto, rekoč, da zanj lahko ve le eden. Niti meni kot bratu ni dovolil. Vem, da je bila to neka jama, ne vem pa, kje se je nahajala.

Drugo jutro ob petih je bila naša vas spet že ob petih obkoljena. Slišal sem nemško vpitje. Prišli so v našo hišo. Takoj sbr mi roke zvezali na hrbtno in me za njih obesili pred hišo (star avstro-ogrski način mučenja ljudi, op. p.). Surovo so me spraševali, kje je brat. Zaklel sem se, da ničesar ne bom povedal. Ne bi jim povedal niti, če bi me umorili. Tako so me mučili celo uro, tudi tolkli so me. Več ne morem povedati, kaj so delali, ker sem omedlel. Vem, da sem pljuval kri. Ljudje so mi povedali, da so me hoteli Nemci spraviti k zavesti, a jim ni

uspelo, prej so odšli. Našo hišo so vso razmetali in vse pometali na dvorišče. Očeta so tudi tepli. Ko so Nemci ponovno prišli v vas, je bil Marko že mrtev, toda mi tega še nismo vedeli. Mrtvemu so odvzeli očetovo pismo. Očeta in mene so dobili na delu, očeta so oddvojili in ga ustrelili. Pred smrtjo oče ni hotel nič govoriti. Ko sem se približal mrtvemu očetu, me je Nemec oklofutal.

Iz skrivališča pri Eliu so partizani Marka odnesli pod neko skalo med vasema Podbela in Logje. Tam je bilo z njim vedno nekaj partizanov, ki so skrbeli za njegovo zdravljenje in varnost. Zdravil ga je tudi dr. Fruch iz Špetra Slovenov. Vendar tudi nad žuborečo Nadižo Marko ni bil varen. Just Vrečar mu je našel bunker v vasi Breginji pri Mariji Simac, pozneje pa pri družini Felicite Simac. Marka je zdravil Milenko Vodopivec.

25) Marka Redelonghija opisujejo nekateri italijanski zgodovinarji, med njimi Federico Vincenti v svoji knjigi »Partigiani Friulani e Giuliani all'estero«. Na strani 155 je zapisal, da je bil Marko Furlan rojen v vasi Pulfero (Nadiška dolina). Izidor Predan je raziskoval narodnostno-rodoslovno vlogo: »Zupan v občini Podbonesec ni znal veliko povedati. Dejal mi je, da so Avstrijci v prvi svetovni vojni požgali občinske arhive in je težko sestaviti geneološko drevo družin... V Zapotoku sem zvedel naslednje: Marko se je rodil v vasi Zapotok 1912. leta. Od hiše je šel že 1935. leta. Poročil se je v Podbelo. Njegov ded Bonaventura Redelonghi je prišel za zeta v hišo, ki je sedaj Redelonghijeva. Poročil se je z vdovo Ano Cassino. Markov oče se je rodil v Zapotoku 1882. leta...»

Giacomo Scotti v svoji knjigi »Ventimila caduti Italiani in Jugoslavia del 1943-45« med drugim piše: »V seznamu herojev jugoslovanskih narodov najdemo imeni dveh Italijanov... in Marka Redelonghija, ki je bil eden od famoznih partizanskih komandantov v Sloveniji. Rojen v Furlaniji 24. 4. 1912, delavec v Trnovem ob Soči pri Kobaridu. Artileriran in poslan v Kalabrijo. Poginil septembra 1943. prišel v Furlanijo in od tu v slovenske partizanske enote. Zaradi njegove hrabrosti mu je bila zaupana komanda 2. italijansko-slovenskega bataljona BBO... Tukaj je morda slučajno zamolčano, da je bil beneški Slovenec. BBO pa imenuje italijansko-slovenski odred, kar nikoli ni bil. Kljub zelo dobremu sodelovanju z italijanskimi partizani tega imena ni nikoli nosil.

Se nadaljuje

inles pukna kombivak®

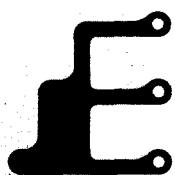
odlična toplotna izolacija
vakuumska impregnacija
odlična odlična odlična
zrakotesnost zrakotesnost
trojna zasteklitev trojna
dvojna zasteklitev dvojna
vodotesnost vodotesnost
izolacija izolacija izolacija

INDUSTRIJA STAVBNEGA POHIŠTVA RIBNICA

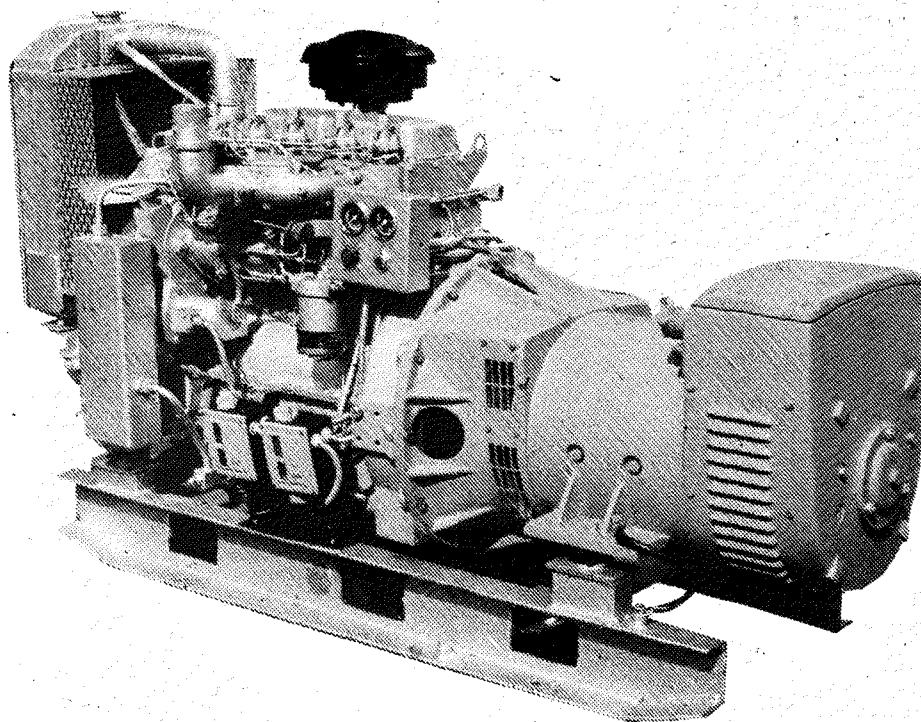
INLES, 61310 RIBNICA, Partizanska 3
Telefon: h. c. (061) 861-411
direktor: (061) 861-050
Telegram: Inles Ribnica
Telex: 31262 yu Inles
Žiro račun: TOZD Trgovina SDK
Ribnica, št.51310-601-13250

Prodajno skladišče:

61310 RIBNICA, Kolodvorska ul., tel.
(061) 861-212

dizel električni agregat
– pomožni ali stalni vir
električne energije
za vse vrste objektov

prodaja
ELEKTROTEHNA
DO Jugotehnika, TOZD Elgro
Ljubljana, Titova 51
telefon: (061) 320-241

SOZD ZDRUŽENA PODJETJA STROJEGRADNJE LJUBLJANA o. sub. o.

KLADIVAR

TOVARNA ELEMENTOV ZA AVTOMATIZACIJO

64226 ŽIRI YUGOSLAVIA

p. o.

Telefon: 69-300
Telegram: Kladivar Žiri
Telex: 34505 YU KLADI
Žiro račun: SDK Škofja Loka 51510-601-10724
Železniška postaja: Škofja Loka

**OPEKARNA MARIBOR –
RADVANJE p. p. MARIBOR**
62000 MARIBOR, STRELIŠKA 16 A

ČIPKA IDRIJA

IDRIJA p.o.

IDRIJA, ŠTUDENTOVSKA 4

TEL. UPR. 71 – 636
SKL 71 – 145
P. P.

ŽIRO RAČUN: 52020-601-11191 PRI SK IDRIJA

110
sladkogorska
1873-1983

Elkroj

– specialist med
proizvajalci hlač

UNEC

Uspešno srečanje treh
šol

Srečanje podružničnih šol Unec, Laze in Planina je postalo že tradicionalno. Vsako leto se proti koncu šolskega leta srečamo v enem od znanih krajev iz naše revolucije. Letos smo si za srečanje izbrali hrib nad Uncem, imenovanim »Sebenikova gmajna«, kjer smo med NOB parizani imeli srečanje z domačini. Med drugimi sta se 9. avgusta 1943 sestanka udeležila tudi Lidija Sentjura in Franc Popit-Jokel. Prav zato smo se zbrali na tem mestu, da bi na krajsi zgodovinski uri obudili spomin na dogodke pred 40 leti.

Sicer pa je bil program našega srečanja bogat in pester. Obsegal je obujanje zgodovinskih dogodkov iz NOB, pa tudi obrambno-sportne dejavnosti v obliki tekmovanja. Zadnja preizkušnja je bila vleka vrvi, kjer je vsak hotel pokazati

PODGRAD

Nov gasilski dom
ob prazniku

Osrednja proslava dneva vstaje slovenskega naroda v občini Ilirska Bistrica je bila v Podgradu. Ob tej priliki je bil odprt tudi gasilski dom gasilskega društva Podgrad, gasilci pa so prevzeli novo gasilsko vozilo.

Praznovanje se je začelo s slovesno sejo upravnega odbora gasilskega društva Podgrad, na katerem so prisostvovali predstavniki DPO, predsednik skupščine občine Ilirska Bistrica Ivan Bergoč, predstavniki krajevne skupnosti Podgrad, predstavniki občinske gasilske zveze in gasilskih društev ter veterani gasilskega društva Podgrad in ostali zaslužni krajanji iz Podgrada. Predsednik gasilskega društva Franc Ratak je podal kratko kroniko društva in poročilo o gradnji doma. Za izgradnjo so porabili 900.000 dinarjev, ki sta jih v glavnem prispevali SIS za požarno varnost in občinska gasilska zveza Ilirska Bistrica. Od delovnih organizacij je največ prispevala Plama Podgrad. Člani društva in pa krajanji Podgrada so opravili 6000 prostovoljnih delovnih ur.

Po slavnostni seji se je začela svečanost pri novo zgrajenem gasilskem domu – z mimohodom gasilcev, pionirjev, enote civilne zaštite, enote JLA ter gasilskih vozil. Mimohod je spremljala godba na pihala, nato so se vsi udeleženci postrojili pred tribuno, kjer so bili zbrani gosti in slavnostni govorniki. Ivan Bergoč, predsednik SO Ilirska Bistrica, je spregovoril o zgodovinskem pomenu 22. julija, dneva vstaje slovenskega naroda, pa tudi o gasilstvu in gasilski organizaciji v občini. Omenil je gospodarske težave, v katerih se je znašla naša družba, in da jih bomo premagali le z boljšim delom. Predstavniki pokrovitelja proslave iz delovne organizacije Plama Podgrad je čestital društvu k delovni zmagi ob otvoritvi doma in zaželel nadaljnje uspehe pri delu.

O pomenu gasilske organizacije in gasilskega društva za KS Podgrad in občino Ilirska Bistrica je govoril Ado Muha, predsednik občinske gasilske zveze Ilirska Bistrica, ki je poudaril, da bi v sklopu družbene samozastite sleherni krajevna skupnost in delovna organizacija morala imeti organizirano požarno varnost. Gasilski dom je osnova za nadaljnje delovanje društva, v katerem bō zbrano članstvo društva. Gasilsko vozilo, ki ga je predala Občinska gasilska zveza, bo prispevalo k večji mobilnosti pri gasilskih akcijah.

Svečano so predali tudi odlikovanja in priznanja: Andreju Uršiču je predsednik SO Ilirska Bistrica izročil republiško priznanje sekretariata za notranje zadeve, republiška gasilska odlikovanja so prejeli Hektor Sepič, Andrej Uršič in Franc Ratak. Podeljeno je bilo še 6 priznanj občinske gasilske zveze Ilirska Bistrica. Občinska gasilska zveza Ilirska Bistrica je društvu podelila plaketo. Po predaji odlikovanj in priznanj je najstarejši in zaslužni član gasilskega društva otvoril gasilski dom. Po ogledu doma so člani industrijskega gasilskega društva Plama Podgrad in Transporta ter gasilsko društvo iz Bistrice, izvedli gasilsko vajo.

P. NIKOLIĆ

LJUBLJANA

Pot bratstva
in enotnosti

Osnovna organizacija ZB NOV Koroški partizani je organizirala izlet, ki smo ga poimenovali »Pot bratstva in enotnosti«. Peljali smo se prek Cerknice, Prezida, Cebra in Cerova do Delnic in od tam v Gorski kotar, v Mrkopalj, Praprotno, Matič poljano, v kraje, kjer so v času NOB potekali ostri in krvavi boji za svobodo.

Obiskali smo spomenike 26 borcem iz 2. brigade 13. primorsko-goranske divizije, ki so v noči od 19. na 20. februar 1944. leta v ledenem meteu in dvometrskih snežnih zametih in neprestanih bojih z Nemci in ustaši zmazali, prek 260 borcev, ki so to preživeli, pa je imelo hude posledice – zmazane okončine. V spomin na te žrtve je postavljeno 26 silhuet v polkrožni obliki po dolini, predstavljajo pa pohod brigade. Te in druge spomenike padlim žrtvam in bojem v teh krajih so nam prijazno pokazali predstavniki tamkajšnjih družbenopolitičnih organizacij, posebno Dinko Pavičič, Slavko Pleše, Josip Žurga in drugi, med katerimi so bili tudi preživeli borci. Ravno ti so nam nazorno predstavili potek bojev z okupatorskimi hordami.

Ogledali smo si tudi spominska obeležja in zelo dobro vzdrževane zgradbe v Praprotnem, kjer so se med NOB zadrževale partizanske enote, štabi, CK KPH in drugi, ki so se zatekli v te kraje. Tu nam je vse nazorno predstavil in razložil Ivan Kozole, španski borec iz Delnic, ki je tudi sodeloval v bojih v teh krajih in drugod. Vsi so nam tudi govorili o veliki prednosti in žrtvah prebivalcev takrat sicer zelo siromašnih krajev Like in Gorskega kotarja, ki so se skoraj vsi ponosno vključili v osvobodilni boj. Ko smo se sedaj vozili skozi tamkajšnje vasi in mesta, so nam naši spremljevalci s ponosom kazali na nove pridobitve v vseh teh krajih.

Ob slovesu se je predsednik Pohleven v imenu vseh zahvalil za prisrčen sprejem in gostoljubnost, ki so nam jo izkazovali, saj je bil s tem v resnici dosežen cilj izleta – utrjevanje bratstva in enotnosti. Veselo razporejeni smo se prek Delnic in Kočevja vrnili v Ljubljano.

JOSIP OSREDKAR

Pozdravi naših
naročnikov

Ob morju letujejo naši naročniki, upokojeanci iz Moravč. Jože Novak, naš dopisnik, Angelca, Ivanka in drugi so se nam oglasili kljub hudi vročini. Imajo se lepo, mi pa jim želimo, da se vrnejo sveži in spočiti, z novimi prispevki za rubriko Iz naših krajev.

SENOVO

Proslavili smo dan
vstaje!

Za dan vstaje 22. julija sta občinska zveza ZB NOV Krško in krajevna organizacija ZB NOV Senovo organizirali proslavo v Zajselah in na Loščah pod Bohorjem. Pokrovitelj je bila Tovarna celuloze »Djuro Salaj« Krško. Proslave se je udeležilo okrog 800 ljudi cele občine Krško. Ob 9. uri je bila otvoritev obnovljene partizanske tehnike »Franceta Prešerna«, ki jo je pred leti v neurju porušilo drevo in jo je bilo potrebno postaviti na novo. Kratak oris tehnike in njeno delovanje med vojno je podal podpredsednik SO Krško Roman Sotler. Predsednik naše borčevske organizacije je podelil patronat nad tehniko Tovarni celuloze »Djuro Salaj« Krško. Ključce so izročili oskrbniku Antonu Župancu, ki biva v neposredni bližini in se obiskovalci lahko obrnejo nanj, če si želijo tehniko ogledati.

Osrednja proslava, je bila na Loščah pod lipo, kjer so bili v NOB ustreljeni zajeti borci NOV. Slavnostni govornik je bil predstavnik Tovarne celuloze: Silvo Gorenjc, ki je med drugim opisal delovanje med NOV ter sedanje stanje in težave, ki pestijo našo državo.

Na proslavi sta sodelovali godbi na pihala iz Senovega in godba iz tovarne »Djuro Salaj«. Sodelovali so tudi recitatorji iz Senovega. Za posebne zasluge za razvoj kraja je Roman Sotler prejel priznanje KO ZB Senovo in krajevnne skupnosti Senovo.

KAREL KURINČIĆ

LJUBLJANA

Šentvidčani so
zasluženo zmagali

Upokojeanci športniki iz občine Ljubljana Šiška si stalno prizadevajo, da bi bilo čim več prijateljskih športnih srečanj. V počastitev dneva vstaje slovenskega naroda so priredili na štiristeznem halinišču v Medvodah ob Sori prijateljski turnir v balinanju. Sodelovalo je šest ekip upokojeancev. Čeprav je tistega dne, sonce močno pripekalo na plešaste glave so program tekmovanja uspešno zaključili.

Ekipa iz DU Šentvid, pod vodstvom kapetana Iva Rutarja in njegovih sodelavcev Staneta Humarja, Staneta Pipana in Jaka Velkavrhja, je pokazala izredno borbenost in tehnično premoč ter zasluženo osvojila prvo mesto. Na drugo mesto se je uvrstila ekipa iz Sinkovega turna, pod vodstvom Franca Speljka. Čeprav ta ekipa še ni tako uigrana, ima lepo prihodnost, saj se trudijo, da bi bili čim boljši. Tekmujejo tudi za mestno ligo. Sledijo Litostroj, Medvode, Hinko Smrekar in Vižmarje-Brod. Priprave za to tekmovanje so potekale pod vodstvom tovariša Langerholca iz DU Medvode. Prvim trem ekipam je občinska zveza DU Šiška poklonila priznanje in diplome.

Takšna srečanja nas med seboj povezujejo, krepijo nas in ohranjajo zdrav duh.

Se to. Naslednje tekmovanje teh šest ekip organizira DU Šentvid. Potekalo bo v začetku avgusta.

V. BOVCON

STARI TRG

Utrip v kulturnem
društvu

Kulturno društvo v Starem trgu pri Slovenj Gradcu sodi po svoji ustvarjalni dejavnosti med najaktivnejše na območju občine, pa tudi izven nje. Razvejano delo krajanov v preteklih letih to tudi izpričuje. Naj navedemo samo nekaj podatkov.

V društvu sta še vedno med glavnimi pevskimi in gledališkimi dejavnostmi, ki dosežeta svoj vrh v poletnih kulturnih prireditvah. Pri društvu aktivno delujejo naslednje sekcije: moški pevski zbor Fran Berneker, folklorna skupina, kamor se vključujejo predvsem mladi, sedaj študirajo tretji splet gorenjskih narodnih plesov, recitacijska skupina, ki je pripravila več recitalov ob raznih praznikih. Sekcija za klubsko dejavnost je pripravila tri kulturne večere ob 40-letnici poslednje bitke legendarnega Pohorskega bataljona. Vrsto let pa si utira pot med množice tudi zabavni »Pustni karneval« in izdaja šaljivega časopisa »Kurent«. V program poletnih kulturnih prireditev se že več let vključujejo slovenski izseljenci. Tako so v letošnjem letu na dan borca gostovali izseljenci iz Evrope – Slovenska folklorna skupina iz Nizozemske, ki so bili za kvalitetno izvedbo program deležni burnega dolgotrajnega aplavza s klici: »Na svidenje čez leto dni«. 5. julija pa so gostovali slovenski izseljenci iz Clevelanda, in to mladinski pevski zbor »Krožek – 2«. Popolnoma nova pa je v društvu likovna dejavnost. V posebni likovni sobi razstavlja svoja dela likovniki – samouki. To so likovni ustvarjalci iz krajevnne skupnosti Stari trg in iz delovnih organizacij.

Zaradi vsestranske aktivnosti je kulturno društvo prejelo že veliko priznanj. Za izredno prizadevanost je društvo prejelo občinsko nagrado, v preteklem letu pa je bilo za 80-letno delovanje odlikovano z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Z njim ga je odlikovalo predsedstvo SFRJ.

ADOLF ANKON

Vabilo

KRAJEVNA ORGANIZACIJA
ZB NOV KRTINA
IN GASILSKO DRUŠTVO ŽEJE-TROJICA
VABITA

preživele borce in aktiviste, gasilce in ostale občane na tovariško srečanje, ki bo v nedeljo 14. avgusta 1983 ob 16. uri pri gasilskem domu v Žejah.

Srečanje aktivistov in borcev z občani tega kraja bo posvečeno 40-letnici tiskarne v Rožičevih hiši, 25-letnici Gasilskega društva Žeje in 40-letnici ustanovitve VI. SNOUB Slavko Slander. Ob tej priliki bodo izročili GD Žeje tudi gasilski kombi za protipožarno varnost prebivalcev.

Prosimo vse, ki so v času NOB sodelovali na tem terenu, da se udeležijo srečanja.

RAZPIS

V počastitev krajevnega praznika KS Kokrica razpisuje SD »Franc Mrak« – Kokrica Sekcija za rekreacijo

»TEK PO ULICAH
KOKRICE«

DAN TEKMOVANJA IN URA:

petek, 5. avgusta 1983, ob 18. uri

KRAJ TEKMOVANJA: Kokrica, štart in cilj pred gostiščem BRUNARICA (cesta na Rupo)

TEKMOVALNE SKUPINE IN DOLŽINE PROG:

1. Dolžina proge 1 km
ml. pionirji do 11. leta
ml. pionirke do 11. leta
st. pionirke od 12 do 15 let

2. Dolžina proge 2 km

st. pionirji od 12 do 15 let

mladinke od 16 do 19 let

3. Dolžina proge 3 km

mladinci od 16 do 19 let

članice do 35 let

članice nad 35 let

člani nad 50 let

4. Dolžina proge 5 km

člani do 30 let

člani od 30 do 40 let

člani od 40 do 50 let

PRIJAVE: Prijavite se lahko dve uri pred štartom, t.j. ob 16. uri. Prijave bomo zbiral pri BRUNARICI.

PRIZNANJA: Prvi trije v vsaki skupini prejmejo kolajne. Razglasitev bo takoj po končanem tekmovanju.

ŠTARTNINA: 50 din, za pionirje brezplačno.

VSI PRIJATELJI TEKA VABLJENI!!!

Organizator
SD KOKRICA

Popravek

Kar tri hude napake nam je zagodel tiskarski škrat v 29. številki našega TV-15, in sicer v članku Se o 22. juliju 1941 in 1944. Prva je že takoj na začetku: moralo bi pisati na Molniku in ne Na Melniku. Drugič: Revolucionarne ideje je sprejel že kot vajenec v Strojnih tovarnah in ne Strokovnih, kakor je zapisano. In tretja napaka: avtor članka je Viktor Stopar in ne Slapar. Bralcem in avtorju se opravičujemo!

Uredništvo

DEBELI RTIČ

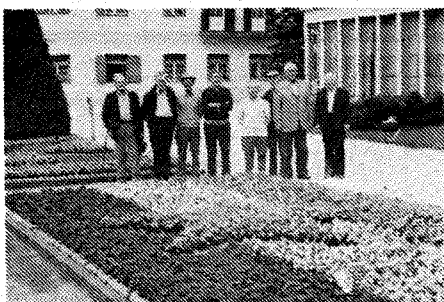
Poletna politična šola

Letos je Center klubov OZN pri RK ZSMS že devetletno organiziral politično šolo, ki predstavlja najpomembnejšo izobraževalno obliko v poletnem času v klubih OZN. Prvega avgusta se je končala I. izmena te šole, na kateri se je zbralo 36 udeležencev, v glavnem osnovnošolcev iz vseh koncev Slovenije. Šola je polno zaživela in kljub vročini je delo uspešno potekalo. Res se tukaj ob Mladinskem zdravilišču in letovališču Rdečega križa Slovenije na Debelem rtiču, kjer stojijo naši šotori, živo srebro skoraj vsak dan povzpne do 35 stopinj Celzija, tako da se tudi v morju le težko ohladimo, vendar to ne more ovirati praznih mladih glav pri delu.

Delo prve izmene je potekalo tako, kot smo načrtovali. Udeleženci so poslušali predavanja o 7. vrhunski konferenci neuvršenih, o tem, kaj je politika, o pionirski organizaciji, o mednarodnem letu mladine, ki bo leta 1985, o dejavnosti Rdečega križa in pa o mednarodni situaciji. Udeleženci so bili najbolj navdušeni nad pripovedovanjem narodne herojke Albinke Hočevar – Mali in tovarišice Tončke Hočevar-Vodnik, ki sta govorili o svojih doživljajih vojnih dni, ter nad predavanjem tovariša Jožeta Božiča o času, ki ga je preživel med angloskimi partizani (predavanje je še posebej popestrilo veliko število diapozitivov angloske pokrajine, njenih ljudi in pa partizanskih enot, ki jih je tovariš Božič srečal na svoji poti).

Delo je bilo organizirano tudi po skupinah, ki so po dve šolski uri obravnavale tri teme: o sistemu Združenih narodov, o tem, kako živijo njihovi vrstniki po svetu in o metodah in oblikah dela v klubih OZN. Svoj program dela je prva izmena v celoti izpolnila. Tako kot v prejšnjih letih tudi letos ni bilo žal, da se je udeležil poletne politične šole.

MITJA ŽAGAR

Skupina borcev NOB, ki so se pred kratkim zdravili v Radencih, ob nasadu cvetja, ki ponazarja jugoslovansko zastavo

Franc Veber

V Zagorju smo se poslovali od Franca Vebra, rojenega 1915. leta. V partizane je vstopil v Vlaški odred, svoboda pa je dočakal na poveljstvu srednjebosanskega področja.

Agata Molari

V 84. letu je umrla partizanska mati Agata Molari iz Zerjave pri Crni. V Savinjski dolini je začela sodelovati s partizani že 1942. leta. Med partizani je imela tudi sina Ferda. Prejela je red zaslug za narod s srebrnimi žarki.

Jože Podlogar

Umrli je dolgoletni član ZB, ZK in drugih političnih organizacij Jože Podlogar s Turjaka. Bil je aktivist, zato je bil interniran v Padovo in Dachau. Za aktivno delo je bil odlikovan.

Ferdinand Strmčnik

V Črni na Koroškem je umrl Ferdinand Strmčnik. Rodil se je pred 70 leti v Podpeči. Med vojno je bil zaposlen v mežskem rudniku in 1944. leta je odšel v partizane. Po vojni je bil pri Ljudski milici v Prevaljah.

Ljudmila Rezec

Marca smo se poslovali od borke in aktivistke OF Ljudmile Rezec. Rodila se je 1925. leta. Leta 1944 se je vključila v NOG. Da bi bilo njeno delo čimbolj uspešno, je obiskovala politični tečaj v Sentvidu pri Planini. Sivala je oblačila za partizane. Kot mnoge domove na Kozjanskem je okupator zažgal tudi njenega.

Alojz Fürst-Lojze

Maja smo se v Podkrajju pri Velenju poslovali od aktivista, borca NOV, rezervnega kapetana I. reda in predsednika ZZB NOV Soštanja, Alojza Fürsta. Rodil se je 1920. leta v Spodnjem Pobrežju. Mobiliziran je bil v vojsko, a je pobegnil in se priključil NOG in 1943. leta vstopil v Šlandrovo brigado. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Stane Colarič

Stane Colarič se je rodil pred 64 leti v zavodni delavski družini v Cegelnici. Že kot mladenič je spoznal težak boj za vsakdanji kruh in delavske pravice. Takoj se je vključil v boj proti okupatorjem in domačinom izdajalcem. Začel je zbirati orožje, sanitetni material, obleko in drugo. V družini je bilo osem otrok in vsi so zavestno pomagali NOG. Vseh šest fantov je odšlo med partizane. Stane je bil nekaj časa v Gubčevi pri Gubčevi. Od njega smo se poslovali maja v Prečni vasi.

Anton Brandner (1891-1983)

V 92. letu starosti je umrl znani koroški rodoljub in bорец za narodnostne pravice koroških Slovencev Anton Brandner, rojen 1891. v Žužalčah pri Bokštajnu na Koroškem. Anton Brandner je pripadal tisti generaciji slovenskih rodoljubov, ki se je v dveh krvavih svetovnih vojnah bojevala za priznanje narodnostnih pravic koroških Slovencev. Že novembra 1918 se je pridružil s puško v ro-

Jelka Vedenjak

Maja se je velika množica domačinov, borcev in ranjencev NOB poslovala od Jelke Vedenjak iz Tinja pri Slovenski Bistrici. Med NOB je bila sekretarka mladine Tinja, članica SKOJ in vodja mladine vzhodnega dela Pohorja. Organizirala je množičen odhod mladincev in mladink v partizane. Sama je vodila partizane po skripih pohorskih globačah in skrbela za varnost. Zbirala je sanitetni material in hrano za bolnišnico Jesen in skrbela za ranjence. Prejela je medaljo za slug za narod. Občinska konferenca SZDL Slovenska Bistrica ji je podelila srebrni znak OF, okrožni odbor aktivistov OF Maribor pa spominski znak aktivista 1941-1981. Pesmi, napisane pohorskim borcem, kmetom in predvsem mladini, nas bodo vedno spominjale na pohorsko pesnico Jelko.

Janez Justin

Aprila smo se na žirovskem pokopališču poslovali od Janeza Justina, rojenega 1899. leta v Žirovskem vrhu. Bil je bорец za severno mejo, od 1943. leta pa je aktivno delal za NOG na terenu.

Majka Mayer

V Podkrajju smo se poslovali od Majke Mažer, rojene 1890. leta. Bila je aktivistka NOG in sodelovala je pri zbiranju podpisov za majsko deklaracijo pred razsulo avstro-ogrske monarhije.

Štefan Pisanec

Štefan Pisanec se je rodil 1913. leta na Vrhu. Bil je bорец Tomšičeve brigade od 1944. leta. Od njega smo se poslovali aprila v Smarju pri Jelšah.

Ljudmila Smrdelj

Na pokopališču v Izoli smo se maja poslovali od Ljudmile Smrdelj, rojene 1922. leta v Grobišču pri Postojni. Bila je terenska aktivistka.

Marija Podobnik

Decembra lani smo se v Idriji poslovali od Marije Podobnik, rojene Mohorčič 1901. leta v Čekovniku. Leta 1942 je začela delati za NOB. Leta 1943 je odšel mož med partizane in ostala je sama s hčerami. Ves čas je aktivno delala. Istega leta so ji požgali domačijo in morala se je odseliti k bratu, kjer je bila prava partizanska domačija.

Anton Skuk

V Šentanelu smo se aprila poslovali od aktivista Antona Skuka, rojenega 1905. leta. Spomladi 1943. leta je začel sodelovati z NOB. Prenašal je pošto za partizansko vojsko, zdravila in skrbel za ranjene partizane. Prejel je medaljo za slug za narod.

Jože Kosce

Na ljubljanskih Zalah smo se aprila poslovali od predvojnega revolucionarja, aktivista OF in partizana 77-letnega Jožeta Kosca. Že mlad se je vključil v napredno delavsko gibanje v Novem mestu in 1923. leta je bil sprejet v KPJ. Od 1930. leta je bil med najbolj aktivnimi borci za uveljavitev naprednih idej v Stični in okolici. V OF je delal neutrudno. V njegovem domu je bila stalna partizanska javka. Aprila 1942. leta je bil aretiran v Gornars. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov in nadaljeval delo. Leta 1944 se je priključil VOS stiškega okrožja.

Vinko Vilfan

Februarja smo se v Trzinu poslovali od Vinka Vilfana, rojenega pred 87 leti. Bil je pekovski mojster in takoj v začetku vojne so se v njegovi delavnici zbirali aktivisti OF in predvojni revolucionarji. Na sestankih je tudi sam prisostvoval in se vključil v delo NOG. Veliko, lačnih partizanov je nasitil kruh iz njegove delavnice. Prav tako so tudi partizanski kurirji našli zatočišče v njegovi hiši.

Anton Drnovšek

Aprila je umrl Anton Drnovšek, rojen 1909. leta v Zagorju ob Savi. Bil je aktivist od 1941. leta. Leta 1943. je bil aretiran in zaprt v Trbovljah in v taborišču Leipzig. Pokopali smo ga v Zagorju.

Andrej Rutar-Jakč

Andrej Rutar-Jakč iz Zadlaza pri Tolminu se je rodil 1914. leta. Vojna leta je preživel kot italijanski vojak in ujetnik v Alžiru. Junija 1944. leta mu je uspelo se vključiti v partizansko vojsko. Postal je bорец 29. hercegovske divizije in v sklopu njenih enot prišel vse boje skozi Dalmacijo, Liko in Istro do Ljubljane. Po vojni je bil aktiven pri obnovi domovine in bil aktiven družbenopolitični delavec. Prejel je več priznanj in odlikovanj.

tudi njegovega nad 20-letnega poštvalnega dela v republiškem odboru Društva upokojevcev Slovenije. Okrajni odbor ZZB NOV Maribor je Antonu Brandnerju 1958. leta podelil spomenico v priznanje za njegovo patriotsko zavest in bojevitost, ki ju je pokazal kot prostovoljec v bojih za osvoboditev Maribora in obrambi severnih mej Slovenije v času od novembra 1918 do februarja 1919. Republiški odbor Zveze borcev prostovoljcev za severno mejo 1918/19 pa mu je ob 60-letnici teh bojev podelil tudi jubilejno spominsko medaljo. Za svoje s krvjo in neutrudnim delom izpričane zasluge je prejel Anton Brandner tudi red zaslug za narod s srebrnimi žarki.

Janko Kuster

PRAVNI SVETOVALEC

S.K.T. Med opravljanjem vojaške službe ste težko zboleli in ste prepričani, da ste pozneje zaradi posledic te bolezni postali tudi invalidni. V kolikšnem času po odpustu iz vojske in na podlagi kakšnih dokazil je možno uveljavljati priznanje svojstva mironodobnega vojaškega invalida?

Odgovor: Zahtevo za priznanje statusa mironodobnega vojaškega invalida na podlagi okvare org. ... ki je nastala zaradi bolezni, je možno vložiti takoj po odpustu iz oboroženih sil, vendar najpozneje v petih letih od dneva odpusta. Dejstvo, da je bolezen nastala med opravljanjem obvezne vojaške službe, pa se lahko ugotavlja samo na podlagi medicinske dokumentacije iz časa službe v oboroženih silah ali iz obdobja 30 dni po odpustu iz oboroženih sil.

C.K.R. Ali res ne morete več uveljavljati priznanja posebne dobe v dvojnem trajanju za čas pred 9. 9. 1943 na podlagi izjav novih prič v obnovljenem postopku, ker je od izdaje prejšnje zavržitvene odločbe preteklo že več kot pet let?

Odgovor: Že po določbi veljavnega statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji je mogoče začeti nov postopek na podlagi novih dejstev in novih dokazov najdlje v petih letih od izdaje prejšnjega sklepa, ki naj se razveljavi ali spremeni. Glede posebne dobe iz narodnosvobodilne vojne pa novi zakon o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki se je začel uporabljati 1. 7. 1983, izrecno določa, da se bodo v postopku za reševanje zahtev za obnovu postopka za ugotavljanje posebne dobe iz NOV, vloženih po navedenem dnevu, uporabljale določbe zveznega zakona o splošnem upravnem postopku. To pomeni, da se bo lahko po tem dnevu predlagala obnova postopka za ugotavljanje posebne dobe iz NOV le v enomesečnem roku od dneva, ko je bilo mogoče navesti novo dejstvo oziroma uporabiti nov dokaz, v vsakem primeru pa le v roku 5 let od dneva dokončnosti prejšnje zavržitvene odločbe.

R.B.M. Ali so tudi zapustnikovi bratje in sestre njegovi nujni dediči in koliko znaša njihov nujni delež?

Odgovor: Bratje in sestre zapustnika so njegovi nujni dediči le tedaj, če so trajno nezmožni za delo in nimajo potrebnih sredstev za življenje. Njihov nujni delež pa znaša tretjino zakonitega dednega deleža, to je deleža, ki bi šel vsakemu posameznemu izmed njih, če bi zapustnik umrl, ne da bi napravil veljavno oporoko in bi za njim nastopilo zakonito dedovanje.

S.R.Š. Kot civilnega invalida vojne vas zanima, kateri civilni invalidi vojne so upravičeni do dodatka za postrežbo in tujo pomoč in koliko znaša ta dodatek?

Odgovor: Po republiškem zakonu o civilnih invalidih vojne ima pravico do dodatka za postrežbo in tujo pomoč civilni invalid vojne, ki zaradi 100-odstotne invalidnosti po izvidu in mnenju zdravniških komisij za presojo vojaške invalidnosti potrebuje stalno postrežbo in tujo pomoč za osnovne življenjske potrebe. Ta dodatek znaša mesečno 85 odstotkov dodatka za postrežbo in tujo pomoč II. stopnje po predpisu o vojaških invalidih in se za žrtve fašističnega nasilja poveča za 15 odstotkov. Dodatek za postrežbo in tujo pomoč II. stopnje po predpisih o vojaških invalidih pa znaša od 1.1.1983 dalje - 12.535 din mesečno.

I. L. R. Ali so tudi civilni invalidi vojne upravičeni do ortopedskega dodatka?

Odgovor: Po zakonu o civilnih invalidih vojne so civilni invalidi vojne, ki imajo 60 do 100-odstotno telesno okvaro organizma po predpisih o vojaških invalidih, ob pogojih, določenih v tem zakonu, upravičeni do: civilne invalidnine, dodatka za pomoč in postrežbo, dodatne denarne pomoči, zdravstvene varstva, rehabilitacije, ortopedskih in drugih pripomočkov ter pomožnih in sanitarnih naprav ter pogrebne. Ni jim pa zagotovljena tudi pravica do ortopedskega dodatka.

Jože Pohlen, akademski kipar iz Strunjana

je dobitnik letošnje nagrade vstaje slovenskega naroda za spomenike NOB

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda je bila v Ljubljani 21. julija 1983 (v Mali dvorani Cankarjevega doma) slovesna seja republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki so se je udeležili vsi najvišji predstavniki slovenskega družbeno-političnega življenja, narodni heroji Jugoslavije, predvojni revolucionarji, prvoborci in nosilci partizanske spomenike 1941, številni generali JLA, dobitniki letošnjih plaket zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije in drugi.

Na slovesni seji so podelili tradicionalne nagrade vstaje slovenskega naroda za kulturne, umetniške in znanstvene stvaritve, s katerimi avtorji prenašajo dediščino NOB v sedanji čas.

Jože Pohlen, akademski kipar iz Strunjana in profesor na slovenski gimnaziji v Kopru, ki je prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1983 je izdelavo številnih spomenikov NOB v Slovenski Istri, na Krasu, v Brkinih, v zamejstvu, v Dalmaciji in drugod, sodi med tiste umetnike, ki so veliko prispevali k razvoju slovenske likovne umetnosti.

Jože Pohlen je bil rojen 19. marca 1926 v Hrastovljah v Slovenski Istri. Po končani osnovni šoli je obiskoval umetniški inštitut za kiparje v Firencah, diplomiral pa je leta 1951 na akademiji za likovno umetnost v Ljubljani. Zatem je bil profesor na italijanski srednji in osnovni šoli v Kopru ter na slovenski gimnaziji v Kopru (do leta 1965). Nekaj časa je bil svobodni umetnik v Kopru, sedaj pa je ponovno profesor na gimnaziji.

Akademski kipar iz Strunjana je dobil nagrado vstaje slovenskega naroda za letošnje leto v znak priznanja za življenjsko delo ter za stvaritve (spomeniki NOB), ki so nastajale v letih 1963-1983 in kot celota vsebujejo vrednote, ki jih je vredno nagraditi. Letošnjo nagrado so dodelili Jožetu Pohlenu tudi v znak zahvale za uspešno delo, ki ga je opravil na območju južnoprimorskih občin (Ilirska Bistrica, Sežana, Koper, Izola in Piran), v zamejstvu (Sv. Ana v Trstu, Samotorca pri Križu, Gabrovce pri Opčinah) ter v Dalmaciji (Gradac, Knin, Drage, Ston, Brač) pri trajnem obeleževanju vrednot NOB in prispevka slovenskega človeka v narodni revoluciji.

Profesor Jože Pohlen je na našem območju izoblikoval naslednje spomenike in obeležja NOB:

1. Partizanski spomenik (partizanski stražar) v Smarju pri Kopru označuje junaka NOB, odločnega istrskega človeka v borbi za svobodo. Spomenik je bil postavljen leta 1969.

2. Partizanski spomenik v Pridvoru pri Kopru, ki je bil postavljen leta 1970, predstavlja plamen upora, ki raste iz gomile in se širi do maksimuma, do eksplozije. Prispodoba upora je prikazana v šestih figurah, ki shematsko dovolj nazorno prikazujejo zgodovino tega kraja.

3. Monumentalni spomenik v Bertokih pri Kopru, prikazuje množični odhod ljudi iz tega območja v NOV Jugoslavije. Spomenik je bil postavljen leta 1975.

4. Spomenik narodnemu heroju Oskarju Kovačiču je postavljen pred osnovno šolo v Skofljah, ki nosi njegovo

ime. Spomenik je bil postavljen leta 1971.

5. Spomenik narodnemu heroju Janku Premrlu-Vojku je bil postavljen leta 1967 in stoji pred osnovno šolo v Kopru, ki nosi njegovo ime.

6. Spomenik narodnemu heroju Pinku Tomaziču je bil postavljen leta 1968 pred osnovno šolo v Kopru (na Bonifiki), ki nosi njegovo ime.

7. Portret pesnika Vladimira Nazorja stoji v atriju slovenske gimnazije v Kopru in je bil postavljen leta 1970.

8. Portret revolucionarja in borca za delavske pravice Ivana Regenta stoji v veži delavske univerze v Kopru, ki je prav tako imenovana po njem.

9. Maska jetnika-trpina stoji na kraju, kjer je bila fašistična mučilnica v Semedeli pri Kopru; postavljena je bila leta 1970.

10. Spomenik študentu-revolucionarju Dušanu Bordonu stoji pred osnovno šolo v Semedeli, ki nosi njegovo ime. Odkrit je bil leta 1975.

11. Spomenik Francu Segulinu-Boru Kladivarju je bil postavljen leta 1974 pred osnovno šolo v Materiji v Brkinih (občina Sežana).

12. Spomenik narodnemu heroju Rudiju Mahnič-Brinku je bil 1974. leta postavljen na Pregarjah v Brkinih pred osnovno šolo, ki nosi njegovo ime (občina Ilirska Bistrica).

13. Spomenik borca-prekomorca je bil postavljen v parku 3. prekomorske udarne brigade v Ilirski Bistrici leta 1973 ob 30-letnici prvih prekomorskih brigad (odkril ga je Veljko Vlahović, član predsedstva CK ZKJ).

14. Spomenik istrske žene (Šavrinke) je bil izročen tovarišu Titu leta 1973 na Brionih ob 30-letnici splošne vstaje primorskega ljudstva. Darilo sta izročila Albert Klun, sekretar osrednjega odbora prekomorskih bri-

gad in Martin Greif, predsednik skupščine občine Ajdovščina.

15. Za potrebe pomorskega muzeja »Sergej Mašera« iz Pirana je v preteklem obdobju napravil tudi **pet zelo uspešnih kipov padlih partizanskih pomorščakov** (Sergej Mašera, Baldimir Saje itd.).

16. Spomenik Srečku Vilharju, predvojnemu revolucionarju, prvoborcu in nosilcu partizanske spomenike 1941 je bil postavljen leta 1979 v avli knjižnice v Kopru, ki nosi njegovo ime, in na pokopališču v Kopru.

17. Spomenik Bogdanu Viskiću, vojnemu komandantu 3. prekomorske udarne brigade, predvojnemu komunistu in prvoborcu je bil postavljen leta 1979 v Gradacu (občina Kardeljevo v Dalmaciji).

18. Spomenik padlim borcem 3. prekomorske udarne brigade v kninski bitki je bil postavljen leta 1980, takrat so tudi uredili skupen grob 205 padlih.

19. Spomenik padlim borcem 1. in 2. prekomorske brigade je bil postavljen leta 1979 v vasi Drage pri Pakoštanah (občina Biograd na moru).

20. Spomenik prvoborki Vojki Šmuc iz Trsta je bil postavljen leta 1981 pred osnovno šolo v Izoli, ki nosi njeno ime.

21. Spomenik Josipu Križaju, pilotu španske republikanske vojske in narodno-osvobodilne vojske Jugoslavije, je bil postavljen leta 1980 na letališču »Portorož« v Sečovljah.

22. Spomenik narodni heroini Mihaeli Škapin-Drini je bil postavljen leta 1978 v vasi Veliko polje (občina Sežana).

23. Spomenik narodnemu heroju Jožetu Srebrnič je bil postavljen pred osnovno šolo v vasi Gabrovce pri Opčinah (Trst).

24. Spomenik Ani Gregorič je postavljen v avli osnovne šole pri Sv. Ani v Trstu.

25. Spomenik Lovru Kuharju-Prežihovemu Vorancu je bil postavljen na Ravnah na Koroškem.

Spomenik Antonu Ferjančiču-Zvonetu, narodnemu heroju Jugoslavije in prvoborcu, je bil napravljen v marcu leta 1983.

Tovariš Jože Pohlen je za uspešno pripravljeno razstavo v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani prejel nagrado Prešernovega sklada v letu 1960. Leta 1959 pa sta bila njegova učenca nagrajena na razstavi v Novem Sadu. Leta 1972 je dobil diplomu ARS HISTRIAE za uspešno sodelovanje na razstavah v občinah Labin, Poreč in Piran. V Padovi je leta 1973 dobil plaketo za mednarodno sodelovanje.

Jože Pohlen je mojster figurativne. Svojim stvaritvam daje značaj trde kraško-istrske pokrajine in svoja dela oblikuje z izjemno izpovedno močjo. Suvereno tudi obvladuje kiparski material in to mu omogoča ustvarjanje umetniških del, ki s pomenstvenostjo formo učinkujejo monumentalno in prepričljivo.

Pohlenove portrete in doprsne kipe odlikuje psihološka poglobljenost, oblikovna vernost in izredna tehnična izvedba. To pa jim daje tisto živost, ki o izjemnih ljudeh, katere predstavljajo, govori z resnično umetniško močjo.

Albert Klun

O republiških in zveznih MDA

Brigadirji se izmenjujejo

Prve izmene republiških MDA so končale svoje delo. Ob tej priložnosti so tudi potegnili črto in pod njo zapisali, kaj je bilo na posameznih deloviščih storjenega in kako je potekalo življenje v posameznih brigadirskih nasekljih.

Brigadirji MDA Slovenske gorice so dokončali sekundarni vodovod v Levancih. Še naprej pa delajo na ostalih dveh deloviščih. Vodstvo MDA ocenjuje, da dela potekajo solidno. Brigade dosego zelo dobre rezultate, saj dosegajo v povprečju kar 139-odstotno normo. Živahno je tudi na področju interesnih dejavnosti. S svojimi rezultati še posebej izstopa študentska brigada iz Beograda.

Uspela je tudi udarniška akcija z družbenopolitičnimi delavci iz lenarške in ptujske občine. Brigadirjem se je na trasi pridružilo približno 40 »funkcionarjev«. Domačini v Levancih so za vse pripravili malico iz domačih specialitet.

Na MDA Istra 83 dela potekajo po začrtanem planu, čeprav delovni rezultati brigad niso prav bleščeči. V prvi dekadi sta tako udarni le dve brigadi, od katerih malo odstopa le ORB Bratstvo i jedinstvo (Zaprešič in Barajevo) z doseženo 137-od-

stotno normo. Posebej je zaživel delo na področju interesnih dejavnosti. Brigadirji so tu našli skupni jezik in tako pripravljajo pester in zanimive programe, ki navdušujejo tako brigadirje kot druge, ki obiskujejo akcijo.

Dobro napredujejo tudi dela v Suhi krajini. Brigadirji so tu v prvi dekadi opravili več kot 10.000 norma ur. Tako so dokončali 400 metrov vodovoda Višnje in že odprli novo delovišče na Kalu.

Udarni dan so vse brigade imele na vodovodu Visejec-Plešivica. Brigadirji so ta dan zasipali in planirali kanal.

Vse brigade, z izjemo ORB Mladost iz Zlatar Bistrice, presegajo 120-odstotno normo, kar zadostuje za udarništvo v prvi dekadi.

V Kobaridu na ZMDA Posočje se je brigadirjem druge izmene priključila tudi brigada otrok naših zdomcev na začasnem delu v tujini. Enaindvajset brigadirjev ORB Bratstvo i jedinstvo, ki jo sestavljajo mladi iz Dresdena in Bielefelda, se je takoj vključilo v urnik dela brigadirjev. Izrazili so željo, da bi čimveč videli in izvedeli o naši republiki, pa o možnostih za vrnitev v domovino, o priznavanju šol, nostrifikaciji spričeval in seveda o zaposlovanju.

Na Kozjanskem delajo na istih deloviščih kot v prvi izmeni. Na dan vstaje so iz najmočnejših brigadirjev vseh brigad na Kozjanskem sestavili brigado Maršal Tito. V dveh urah in pol je 43 brigadirjev skopalo na trasi v Jezercih 400 metrov jarka ter doseglo kar 405-odstotno normo. To pa je rezultat, kaj? Sicer pa imajo na akciji težave z vodo. To jim morajo privržati gasilci vsak dan iz Sentjurja.

Brigadirji z akcije ZMDA Vipavska dolina so si za 22. julij omislili pohod na Čaven, kjer so se udeležili odkritja spominske plošče.

V Suhi krajini so delovišča ista kot v 1. izmeni. Izredni udarni dan so organizirali na delovišču Zagorica-Spehanja vas. Skupina brigadirjev je šla delat tudi v vas Kleče, kjer je ostalo nezasuto približno 50 metrov vodovoda sredi vasi, in to še izpred treh let. Vaščani tudi tokrat niso priskočili na pomoč.

Iz Ljutomera poročajo, da 76 brigadirjev dobro opravljajo svoje naloge. Uspel je skupni delovni dan z domačini v Globokem, saj se je pridružilo kar dvesto domačinov.

Na MDA Brestovica sodelujejo brigadirji z domačini na več področjih, najbolj pa

stotno normo, medtem ko je brigada Matija Gubec (Trebnje) udarništvo ujela za rep. Dosegla je 121,35-odstotno normo.

Slabše delajo brigade 3. julij iz Hrastnika in Djuro Pucar-Stari iz Sarajeva, kar izhaja predvsem iz nerazrešenih problemov znotraj brigad.

Ce pri prvi lahko vzroke za nižje rezultate iščemo v starostni strukturi, pa je osnovni problem sarajevske brigade nedisciplinarnost. Zaradi nje je bilo tudi nujno sklicati sestanek z organizatorji brigade - Mestno konferenco SSO BiH, katerega rezultat je bil izključitev štirih brigadirjev iz brigade in izrečen opomin komandantu brigade.

Zapisan je bil tudi vzrok za pogoste sklice različnih samoupravnih organov, od disciplinske komisije do skupščine izmene, kjer pa se je pokazala precejšnja nekritičnost briadirjev in pa lažna solidarnost. To pa seveda ni zagotovilo, da se bo stanje v drugi dekadi izboljšalo.

Na Istri pa vse le ni tako

Brigadirji v Posočju delajo raztreseni po vsej Tolminski. Vodstvo akcije ocenjuje, da so delovišča pripravljena dobro, da pa šepa pri organizaciji dela. Kljub temu, da so delovišča raztresena, pa so varčni Tolminci racionalizirali prevoze.

Izboljšuje se tudi sodelovanje z domačini. Brigadirji so še posebej zadovoljni s sprejemom domačinov v Potokih, kjer gradijo vaško kanalizacijo.

In kako poteka delo na prej?

V Posočju so še vedno raztresena delovišča. Na dan vstaje so imeli brigadirji izredni uradni dan na Kneži. Pri izkopu kanala za vodovod na zelo strmi trasi so se jim pridružili tudi krajanji, ki so brigadirje sploh lepo sprejeli. Planinska MDB Triglav pa je teden dni urejala planino Podkuk in si pri tem popolnoma samostojno krojila urnik, pa tudi kuhali so sami.

Na MDA Slovenske gorice so v drugi izmeni živa delovišča v Benedikt, Desencih in Velovlaku.

jih zbližuje šport. Ob 22. juliju so na Volčjem gradu pripravili skupen program s krajanji ob razviti prapora.

Posebnost pa je mladinski delovni tabor Trebče, ob katerem radi še posebej prisluhnemo, saj od njega pričakujemo nekaj novega, če naj bo to novost v mladinskem prostovoljnem delu. Udeleženci tabora so se sami poimenovali »taborjani«. Veliko je med njimi žensk, pa tudi študentov je več kot na drugih akcijah, saj na taboru lahko ostanejo krajši čas in tudi popoldne si lahko sami krojijo.

V soboto, 30. julija, so končale z delom druge izmene MDA Posočje, Slovenske gorice, Istra in Suha krajina, medtem ko sta zvezni MDA Vipavska dolina in Kozjanskem končali z drugo izmeno dan prej. V nedeljo pa so brigadirje 2. izmene na zveznih MDA že nadomestili brigadirji 3. izmene.

Živa Drole

Pripovedovala nam je bolničarka Pavla

V koloniji se nikoli ne dolgočasimo. Naša dobra ravnateljica nam pripravljala veliko presenečenj. Tako smo nekega dne zvedeli, da se bomo srečali z bolničarko Pavlo. Med nami je završelo. Srečanje z njo namreč ni nekaj vsakdanjega.

V učilnico je stopila starejša žena. Predstavila se je za bolničarko Pavlo. Povedala nam je veliko svojih doživetij in nam na kratko opisala zgodovino bolnišnice. Med zgodbami je povedala tudi doživetje, ki se nam je najbolj

vtisnilo v spomin. Spominjala se je kurirja Andrejčka, ki je imel komaj petnajst let in je bil ranjen v nogo. Po uspešnem zdravljenju je bilo fantu bolje. Toda nekega dne je prestrašena bolničarka ugotovila, da ima Andrejček hudo bolezen – prisad. Vsi so takoj pomislili na smrt. Prepričani so bili, da ne bo preživel niti tedna več. Bolničarka Pavla je morala z njim na neko kmetijo, kjer so jima pripravili prenočišče. stražarji so ob Andrejčkovem odhodu vprašali, če mu je treba

zavezati oči, pa ni bilo treba.

Na kmetiji je bolničarka Pavla skrbela za Andrejčka. Pogovarjala se je z njim. Dve noči hude vročice in bolečin sta minili. Andrejček je vse to dobro prestal. Četrty dan ju je obiskala bolničarka Franja. Kako sta bili obe presenečeni in veseli, da je dečku obrnilo na bolje.

Bil je dober kurir, ki ni izgubil upanja na življenje. Komisar mu je obljubil konja za zvesto delo.

Bolničarka Franja ju je še večkrat obiskala. Potem so fanta odpeljali v

bolnišnico v Avstrijo, kjer so mu nogo amputirali. Bolničarki Pavli pa je pisal: »...Res je, da tukaj jemo bel kruh, toda črn je bil boljši, ker je bil domač. Tu spimo v belih rjuhah, toda v bolnišnici Franji je bilo mehkejšo, ker se vedel, da me imate vsi radi.«

»Vsi bolniki in bolničarji smo bili srečni, da naš Andrejček ni umrl,« pripoveduje dr. Pavla. Andrejček še zdaj živi in poje v invalidskem pevskem zboru.

TATJANA KOREN in
TANJA DOLENC

Spoznavamo zgodovino NOB domačega kraja

Raziskovali smo delovanje partizanske bolnišnice, ki je bila podružnica Svobode v gozdu. Tik za vasico Breg v Goriških Brdih je od septembra delovala partizanska bolnišnica Jakopič, ki so ji po domače rekli kar Zviralo. Veliko zaslug za njeno zgraditev je imel aktivist iz Brega Vincenc Drnovšek. Celoten sestav bolnišnice sta bili kuhinja in baraka, v kateri je bilo prostora za 15–20 lažjih ranjencev. Najprej je za bolnišnico skrbela le Olga Močnik-Strgar, ki si je izkušnje pri zdravljenju ranjencev pridobila v partizanski bolnišnici

Svoboda. Po treh mesecih ji je na pomoč priskočil Rudi Maraž, takrat dvaindvajsetletni medicinar, tehnik s Huma. Včasih je bolnike obiskal tudi partizanski zdravnik Ernest Berke, ki je sicer zdravil ranjence v Svobodi. Čeprav je le malokdo natančno vedel, kje bolnišnica je, so jo vsa Brda dobro oskrbovala. Intendant, ki so skrbeli za hrano, in ostali so mleko dobivali iz Medane in Dobrovo, meso iz Višnjavke, kruh pa so jim pekli kmetice z Brega, Zuljanove so prale in razkuževale obveze. Skladišča hrane in drugega materiala so

bila zaradi varnosti razdeljena po gozdu in bližnji okolici. Prav tako previdni so bili glede ranjencev, ki so jim, preden so jih odpeljali v bolnišnico, zavezali oči. In vendar se je sovražnik večkrat precej približal. Sumil je, da mora biti nekje v bližini Brega, vendar kraja ni nikdar odkril. Bolnišnica pa je imela tudi zasilni bunker, kamor so v nevarnosti skрили težje ranjence. Zgodilo pa se je, da sta dva izmed intendantov februarja 1945 padla v roke sovražnika. Sicer se ni izvedelo, ali sta bolnišnico izdala ali ne, vendar so partizani hi-

tro ukrepali in tako so jo še istega meseca zapustili, ranjence pa premestili v Brezovik, oziroma v bližino vasi, kjer so bili bolj varni.

Še danes žive ljudje, ki so se med NOB zdravili v tej bolnišnici, in prav gotovo jih vežejo lepi spomini na tovarisa, ki sta zanje skrbela. Na kraju, kjer je stala bolnišnica Jakopič, smo učenci OŠ Briško-beneškega odreda Dobrovo vzdali spominsko obeležje, ki nas bo spominjalo na tiste dni.

LUCIJA ERZETIČ
OŠ BBO Dobrovo

Še danes je aktivna

Celestina Mikulin živi z možem v zaselku Jama pri Medani. Otroci so že odrasli in so se odselili. Spoznala sem jo pri babici, njeni sosed. Veliko sva s sestro slišali o tem, kako pogumna je bila med NOB. Še več pa sva izvedeli o njenem življenju v pogovoru z njo.

Kdaj ste stopili med partizane in koliko ste bili stari?

Pravzaprav sem bila terenska delavka. Najprej sem delovala v AFŽ. To je bilo avgusta 1943. Stara sem bila 22 let.

Ali ste se sami odločili za to?

Da. To odločitev sta podprla tudi moja starša. K partizanom sva odšli skupaj s sestro. Vendar sem se iz 17. brigade kmalu spet vrnila na teren.

Kje ste se največ zadrževali?

Večinoma v Brdih. Najprej sem delovala v Gornjčah. Prenašala sem pošto in hrano čez Korado, zato so mi rekli planinska kurirka. Potem sem se preselila v Snežatno, kjer je bila partizanska bolnišnica. Tam sem bila bolničarka.

Tudi poučevali ste?

Partizani so me poslali v Benečijo kot partizansko učiteljico. Bivala sem

v vasi Borče pri Stari gor. Poučevanje je bilo izredno težko. Bali smo se, da bi nas odkrili Nemci, vendar do tega ni nikoli prišlo. V Benečiji sem ostala do februarja 1945, potem sem se vrnila v Vedrijan, kjer sem učila do konca maja 1945.

Ste imeli tudi partizansko ime?

Vsi, ki smo delovali v odboru AFŽ, smo imeli partizansko ime. Moje ime je bilo Olga.

Ste se kdaj bali?

Samo enkrat me je bilo res strah. To je bilo 24. 2. 1944. leta. Fašisti so me ujeli in me poslali na prisilno delo v Celovec. Tam sem delala v bolnišnici. Od tam pa sem hitro pobegnila. To ni bilo težko, vendar precej tvegano. S prijateljico sva se odpeljali k njej domov v bližino Škofje Loke. S pomočjo svaka mi je pripravila dokumente, da sem lahko odšla domov tudi jaz.

So vas Nemci še kdaj ujeli?

Velikokrat sem za las ušla smrti. Enkrat pa so me zares ujeli. Hodila sem iz Benečije v Lig po hrano. Ustavila sem se v gostilni v vasi Podrob pri reki Idriji. Zaradi šumenja vode sem preslišala ropot nemških tovornjakov. Naenkrat sem zagledala Nemce pred sabo.

Imela sem hrano v roki, zato so sovražniki takoj posumili, da sem partizanka. Aretirali so me. Dejali so, naj jih počakam v gostilni. Šli so v boj za partizani. Ker so pustili le maloštevilno stražo, sem vojakom pobegnila. Streljali so za mano, vendar me niso zadeli.

Kateri dogodek vam je najbolj ostal v spominu?

Najbolj se spominjam vrnitve s prisilnega dela v Celovcu.

Balada o vojni

Otroške oči izgubljajo sijaj.
Lačna usta sanjajo o kruhu.
Otroške roke iščejo mater, a je ni.
Ostala je tam, s tisoči, ki so padli.
Otrok je ostal sam, joče...

Ali slišite otroški jok?
Mar ne vidite grozne lakote,
ki vsak dan požre tisoče življenj?
Ali čutite svojo krivico???
Mar ne slišite kletve ubogih?
Ne, ne slišite ničesar!!
Mogoče nežno šepetanje morja,
ali pa žvenketanje ledu
v čaši z whiskyjem,
ali pa srečen smeh vaših otrok.

Leandra Trobas, 8. a
OŠ Kerenčičevih, Pesnica

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Jo poznate?

Seveda jo; morda ne vsi takole osebno, poznate pa jo po imenu in po sestavkih, ki nam jih pridno pošilja za našo mladinsko stran. Andreja Rotovnik. Ko sem prebrala prirčno pisemce, v katerem nam razkriva, kako je sploh postala članica dopisniškega krožka, sem se spomnila na tisto igrico: Ali jo (ga) poznate? Gre pa takole: Nekdo iz družbe si zamisli znano osebnost, drugi okoli njega pa ugibajo, kdo bi to utegnil biti. Ugibajo po lastnostih, zunanjih znakih in delu, ki je za tisto osebnost značilno. Sprašujejo pa tako, da tisti, ki vodi igro, odgovarja samo z da ali ne. Dokler je odgovor da, lahko naprej ugibate, ko pa je ne, je na vrsti naslednji ugibalec. Kdor ugane, vodi igro naprej. Ste že kdaj poskusili? Če niste, dajte. Zna biti prav zanimivo za te počitniške dni. Med osebami, ki jih boste prepoznali, so lahko tudi borci iz vaše bližnje okolice, ki jih tako ali drugače poznate ali pa tudi drugi znani ljudje iz narodove zgodovine. Za vmes, da ne bo preveč enolično, pa si za prepoznavanje izberite še kak kraj, ki vam je dobro znan iz narodnoosvobodilnega boja. Boste videli, prav zabavno bo in marsikaj se boste še sproti naučili.

Danes pa, dragi naši mladi dopisniki in bralci, prepoznamo še Andrejo Rotovnik skozi njene vrstice:

»Še dobro se spominjam, kako sem postala članica dopisniškega krožka. Bilo je v 1. razredu. Znala sem že brati in pisati. Tovarišica mi je rekla, naj nekaj napišem. Napisala sem z velikimi tiskanimi črkami. Potem je bil sestanek objavljen časopisu 7 dni. Nato so me povabili h krožku. V 2. razredu so sedele deklice 3. in 4. razreda. Sramežljivo sem se vsedla zadaj. Večji učenci so vneto pisali in pisali. Občudovala sem jih. Ko sem tudi jaz napisala nekaj stavkov, me je tovarišica pohvalila in spis prebrala pred vsemi. Tako sem iz leta v leto več napisala, poskusila sem se tudi v pesnikovanju in v dveh zbirkah sem izmila že objavljene svoje pesmice. Z njimi sem nastopala tudi na literarnih večerih. S pisanjem imam veliko veselje in zdaj, ko odhajam na šolo E. Kardelja v Slovenske Konjice, ne bom prenehala z njim. Še naprej bom obiskovala dopisniški krožek v Stranica, saj sem pri teh urah pržvela že veliko lepih trenutkov.«

Lep pozdrav in še naprej lepe počitnice!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Plavalni tečaj

Med počitnicami je Zveza prijateljev mladine Nova Gorica organizirala plavalni tečaj. Določene dne smo se vsi zbrali pred bazenom in pričakali tovarisa. Nekateri so prišli v skupini pod vodstvom dveh tovarišic. Razporedili so nas v posamezne kategorije glede na naše znanje. Ko smo se vsi zbrali, smo imeli najprej preizkus znanja plavalnih veščin. Skupino plavalcev in polplavalcev je vodil tov. Bizjak, skrb za neplavalce pa so prevzele tri mlajše tovarise in en tovariš. V skupini plavalcev in polplavalcev smo se učili osnov kravla. Oihanje, roke, noge – ali v drugačnem vrstnem redu – so bile naše zadolžitve

ves teden, kolikor je trajal tečaj. Dopoldne je potekalo v resnem učenju plavanja, tovaris pa nam je včasih dovolil tudi skakati v vodo. Bilo je veselo, zabavno, prijetno in zanimivo. Kar prehitro je prišla sobota, ko smo se zadnjič skupaj pognali v vodo, da osvojimo bronaste in srebrne »delfinčke«. Značke dobrih plavalcev so osvojili tisti, ki značk še nimajo doma. Boljši plavalci srebrne, ostali bronaste, za zlatega »delfinčka« pa nas čaka še ena preizkušnja. To bo nadaljevanje plavalnega tečaja, ki se ga zelo veselimo.

ANA VODOVIPEC, OŠ
IX. korpusa NOVJ
Nova Gorica

7. srečanje mladih združnikov

Tridesetega in enaintridesetega julija je bilo na Vranskem srečanje mladih združnikov, ki ga je Združna zveza Slovenije organizirala že sedmo leto zapored. Pri organiziranju pa sodeluje še ZSMS in krajevna skupnost Vransko.

Vse se prepleta: od kuharskih veščin skoraj že pozabljene kmečke slovenske kuhinje pa do koscev, ki se pomerijo v ročni košnji za najboljšega kosca Slovenije, poseben pečat srečanju pa je dal razgovor o perečih vprašanih položaja in razvoj kmetijstva. Poleg mladih kmetovalcev so se razgovora udeležili tudi strokovnjaki s tega področja in vidni politični delavci.

Ž. D.

Partizanski humor in anekdote

3

Takole so se iztekle anekdote, ki nam jih je po spominu iz življenja Ruskega bataljona 18. SNOUB Bazoviške 30. divizije 9. korpusa zapisal bivši ruski borec Gregor Žiljajev-Griša.

Sporoča tudi, da se je po daljših iskanjih in raziskovanjih po vsej Sovjetski zvezi posrečilo ustanoviti zvezo s približno 150 bivšimi partizani Ruskega bataljona. Na lansko srečanje v mestu Šahti pod Rostovom na Donu, ki ga je organiziral prav Griša, so prišli s Kamčatke in iz Sibirijske, iz severne Vorkute in bivšega Kenigsberga, iz Ukrajine in Belorusije, s Krima in Kavkaza, iz srednje Azije in iz Moskve. Iz glavnega mesta Turkmenije-Mari je priletel komandant Ruskega bataljona Beisen Raisov-Boris, iz Tadžikistana je prispel namestnik komandanta Nazar Kajumov, iz Kalmikije pa komisar bataljona (do 15. maja 1944) Harcha

Poleg spomina na tovariša Tita je med bivšimi sovjetskimi partizani 9. korpusa še vedno živ spomin na tiste, ki so za vedno ostali v kamnitem svetu Julijskih Alp ali pokopani v Trnovskem gozdu, v Vipavski dolini, na Krasu, v Pivki in Opčinah pri Trstu, v Nemškem Rutu in v Beneški Sloveniji. Še se spominjajo slovenskih komandantov: Lada Ambrožiča-Novljana, Jožeta Borštnarja, Leopolda Koširja-Zmaga, Janja Kofola-Tineta, Toneta Bavca-Ceneta, Franja Bavca-Branka, Franca Nemgarja, ki je padel blizu Opčin pri Trstu, dalje Sreta Denadija srbske narodnosti, tovariša Griša Raca iz Bosne, pa še imen politkomisarjev: Franca Črnugelja-Zorka, Milana Osredkarja, Iva Travnika, intendanta Grigorija Popovića, Franca Perhavca in Bogomila Sirka, zdravnika Milorada Bogojevića-Jastreba, pa Toneta Kebeta, simpatičnega načelnika propagande Saša Štempiharja (padel je aprila 1945 pri Gačniku) in slovenskih

Badmajev-Boris. Dalje s Kavkaza komisar stotnije Vasilij Mjelnikov, iz bližnje Odese komandir stotnije Aleksej Kiseljov, iz Kazhstana komandir stotnije ajdarbek Šajahmetov, pa komandir stotnije Dimitrij Zelin, izpod Novgoroda je prispel bivši namestnik komandanta Ruskega bataljona Ivan Čerčakovin (dokler ni bil ranjen 15. januarja 1945). Na srečanju so bili še komandirji vodov: Pavel Len, Ivan Štitov, Sulejman Alikperov, Grigorij Alinin, prišlo je osem bivših bolničark Ruskega bataljona. Vsem je bilo zelo žal, da se zaradi boleznih srečanja ni mogel udeležiti bivši namestnik komandanta 18. SNOUB Bazoviške Anatolij Djačenko.

»Čas je postaral bivše borce,« je zapisal Griša, »toda njihova srca in duše so še vedno kakor prej mlada, čeprav so morali nekateri od njih tudi v povojnih letih preživeti veliko hudega.«

deklet, ki so bile v različnih časih v Ruskem bataljonu: Zorice, Olge, Pepce, Ivanke...

Tako rade jim misli uidejo med Primorčce, dobri narod, kakor sami pravijo, ki je raje trpel lakoto, da je vendarle z njimi še delil poslednji grizljaj. Številni borci so na srečanju izrekli željo, da bi ob 40-letnici konca vojne obiskali kraje svoje bojne mladosti – Slovenijo, saj so zanje ti slovenski kraji postali druga domovina.

Tudi med našimi ljudmi še živi spomin na bore Ruskega bataljona. Marsikatero oko se bo pomudilo in se morda za kanček bolj zaiskrilo ob zgoraj navedenih imenih ruskih borec. Kraji njihove mladosti jih bodo z veseljem sprejeli, za vse nas pa bo praznovanje 40-letnice osvoboditve skupaj z njimi še veličastnejše.

Živa Drole

Napad na četnike

V noči na 28. april 1945 se je 18. SNOUB Bazoviška spustila v Vipavsko dolino, potem ko je bil osvobojen Trnovski gozd. Dobili smo ukaz, naj se približamo Trstu.

Dolina je kar kipela od četnikov, ustašev, domobrancev in kozakov. Vsa ta zaostala tolpa se je usmerila proti italijanski meji, da se preda Angloamerikancem. Ruski bataljon je začel boj. V enem od napadov na četnike je bolničarka Ljuba Deniščenko (bilo ji je 17 let) morda iz straha poveznila na glavo majhen kuharski kotliček in se s kriki »hura« skupaj z ostalimi pognala v napad. Glasovi njenega »hura« pa so prihajali izpod kotla gromoglasno in zastrašujoče: »Hura!!!«

Vezisti

Nedaleč od Rajtarjevega vrha v rajonu Vojsko smo 9. marca 1945 zaklali kravo. Že štiri dni je cela 18. SNOUB Bazoviška gladovala. Od krave so ostali samo rogovi. Vse ostalo je bilo uporabljeno.

Vode ni bilo. Kozaki in Uzbeki iz Ruskega bataljona so se domislili, da bi skuhal

čreva. Da bi jih kolikor toliko očistili, so začeli vlačiti čreva po snegu. Videti je bilo, kot da partizanski vezisti vlečejo telefonsko napeljavo in ne bivši Turkestanci čreva. Vlačili so jih sem in tja, sem in tja, dokler jih ni sneg očistil.

Skok

V maju 1945, po končanih bojih za Trst, smo počivali v Sempasu pri Gorici. Od veselja, ker je ostal živ, se je krepko nalezal »vipavca« krojač Fjodor Ovečkin. Pijan pa se je začel pretepati. Za to je bil kaznovan z vojaškim zaporem.

Zunaj so vrtovi v cvetju, vsi se sprehajajo, le Fjodor sedi zaprt. Sklenil se je povzpeti čez okno. Odmaknil je steklo, razmajal deske, zlezal na okensko polico in skočil. S treskom se mu je pod nogami prelomila lesena podlaga in Ovečkin se je znašel v nekakšni smrdeči brozgi. Prestrašen je zaklical: »Straža, pomagajte, rešite me! Izvlekli so Ovečkina iz te »dišeče« jame in ga dolgo umivali. Hitro je izhlapela iz njegove glave pijanost, smrad pa je še dolgo vel od njega.

Osemdeset let Ilindena

Zgodovina makedonskega naroda je zgodovina stoletnega boja za ohranitev lastnega imena, jezika in ozemeljske celovitosti. Makedonci niso klonili niti takrat, ko so jim grozili z iztrebitvijo, ognjem, natikanjem na kole, s prekopavanjem grobov, da bi tako zbrisali njihovo ime in sled. Zgodovina Makedoncev je zgodovina zavestnega pobratenja s smrtjo v boju za svobodo.

Druga avgusta pred osemdesetimi leti pa je makedonski narod začel pisati eno najslavnejših strani svoje zgodovine. Takrat so uporniške čete napadle turške postojanke v Kruševu in kmalu je nad tem krajem zavihrala rdeča zastava. Svetu je oznanila, da obstaja prva republika v tem stoletju, ki jo vodijo socialisti.

Republika pa ni mogla dolgo kljubovati sicer »rahi-tičnemu otomanskemu cesarstvu«. Poraz upornikov in konec Kruševske republike je pripeljal do novega nasilja. Začasni zmagovalci so zažgal in porušili večino makedonskih mest in vasi, poklali nedolžne ljudi in jih na tisoče odvedel v izgnanstvo v azijske puščave in severno Afriko.

Pomemben pa je tudi drugi Ilinden 1944. leta, ko je makedonski narod drugič pokazal svojo visoko revolucionarno zavest. Pred devetindesetimi leti je zasedalo protifašistično sobranje narodne osvoboditve Makedonije.

Po vsej naši najjužnejši republiki so bile ob teh pomembnih datumih številne priložnostne prireditve. Osrednja prireditev je bila v legendarnem Kruševu, kjer sta na velikem ljudskem zborovanju govorila predsednik predsedstva Jugoslavije Mika Špiljak in predsednik predsedstva Makedonije Blagoje Talevski. Zborovanja so se udeležile tudi delegacije vseh republik in pokrajin.

B. K.

Mladi v teritorialno obrambo

Na Obretanovem je bilo v prvi polovici julija usposabljanje mladih prostovoljcev za vstop v enote teritorialne obrambe. Po petdnevem usposabljanju je 7 deklet in 20 fantov dalo svečano zaoblubo pripadnikov teritorialne obrambe.

Tokratno usposabljanje je potekalo skupaj z usposabljanjem 30 mladih, ki niso vključeni v srednje usmerjeno izobraževanje. Zato je bilo njihovo urjenje, ki ga je organiziral občinski sekretariat za ljudsko obrambo ravenske občine daljše in je trajalo 18 dni. Taborniški prostor odreda Koroški jeklariji je postal njihov začasni dom, kjer so se učili nove družbene vloge.

Mladi prostovoljci so spoznavali vojaške veščine za morebiten oborožen boj predvsem uporabo pehotnega orožja v raznih oblikah boja, postopke dekontaminacije, vloge komandirja enote, nudenje prve pomoči ipd. V novih razmerjih bivanja in dela so v sicer kratkem času doživljali vrednote tovarštva, pomoči. Idejnopolitična vzgoja pa jim je krepila ljubezen do naše socialistične skupnosti, bratstvo med našimi narodi, zaupanje v moč in pripravljenost za obrambo domovine. S tem so mladi prostovoljci postali močnejši v svoji pripravljenosti za obrambo domovine. Tudi za kulturno-zabavno življenje jim je ostal čas. Ob tabornem ognju so se še bolj zblížali. Obiskali so jih tudi borci, pa predstavniki družbenopolitičnega življenja. Na spomenik iz NOB so položili cvetje in pripravili kulturni program. Ob zaključku tabora so prebrali kroniko,

ki je nastajala v tajnosti. Ni prizanesla niti komandantu tabora. Smeha ni manjkalo! Prizadevni prostovoljci so prejeli priznanja, knjižna darila in plošče.

Komandant tabora kaptan Maks Gorenšek je poln vtisov pripovedoval: »Kljub skrajnemu programu so se zelo hitro vživeli v vojaško življenje. Življenje v taboru so organizirali sami. Mladinska organizacija je dobro pripravila kulturno-zabavne prireditve. Razvili so vrednote tovarštva – vsi so bili kot eden. Razšli so se kot prijatelji in s tem smo dosegli največji uspeh. Doslej sem bil večkrat skeptičen, ko sem razmišljal o osemnajstletnih komandantih med NOB. Ta skupina me je prepričala, saj je šlo kot namazano.

Presenetljivi so bili tudi rezultati streljanja. Takih še v enoti ne dosegamo. Starši so lahko ponosni nanje. Njim, šolam in delovnim organizacijam bomo poslali fotografijo s karakteristikami. Skušali bomo urediti, da bi mladi prostovoljci lahko služili vojaški rok glede na rod in specialnost, ki jo bodo že zdaj osvojili. Tako bodo že pripravljeni in s tem uspešnejši v enotah JLA. Za vse, ki so končali to urjenje, pripravljamo naslednje leto nadaljevanje: čim več dinamičnih, premičnih tabori, povezovalje z domačini, skratka – urjenje partizanskega bojevanja. Naše delo bi popestrili, če bi se nam pridružili še taborniki. Rad bi se tudi zahvalil našim gostiteljem tabornikom Koroški jeklariji in občinskemu sekretariatu za ljudsko obrambo.

Samo Šave

Patrioti

Ljudje smo res kaj čudni patrioti. Pustimo ob strani takšna ali drugačna rodoljubna čustva, da ne bo kdo užaljen, zlasti tista večina, ki je najbolj ali edino privržena svoji najbližji očetnjeni, kakor se temu pravi: bog je najprej sebi ustvaril brado. Toda na drugi strani tega patriotizma vendar ni mogoče spregledati tistih vsega obdobjev vrednih skrajno požrtvovalnih odrešenikov domovine, ki nas hočejo rešiti pred splošno pogubo (nekakšnim sodnim dnevom) vsaj z odrešilnimi predlogi, če že ne z dejanji. Ni mogoče naštet, kaj vse predlagajo. Med temi predlogi nekateri sicer niso kdo ve kako izvršni. Na primer: uvesti je treba puščice za zbiranje dinarčkov (zakaj ne dolarjev, mark?), podobnih, menda, kakršne so včasih uporabljali za zbiranje »milijon darov« za zamorčke.

Kdor se takšnim predlogom le posmehuje ali niti o tem noče nič slišati, najbrž res ni kaj prida patriot. Sicer pa bi utegnili marsikoga nevarno razburiti še nadaljnje pletenice, o potrebi nekakšnega zategovanja pasov ali o novem razpisu narodnega (ali ne vem, kako se temu pravi) posojila. Patrioti, kajpak, ne odnehajo, saj je prav zdaj zanje veliko obdobje. Zato se še niso odpovedali predlogu, naj bi vsa naša srečanja, ki ima nekaj več ali preveč dohodkov, npr. posameznik kakšnih 10.000 din na mesec, »enkratno žrtvovala« recimo štiri tisočake. Seveda, za stabilizacijo! Kdo bi nas bolj ali manj nezavedne antipatriote, ali kar – že smo, pripravil, da bi storili veliko patriotsko dolžnost, je tudi, spet, drugo vprašanje. Sicer pa so med nami celo takšni nepatrioti, ki se dan na dan pridružajo, češ da »tako ne gre več«, da so že siti tega – draginje, posta, odpovedovanja, omejevanja, padca osebnih dohodkov in življenjske ravni. Nikar ne bežajte v ta osinjak!

Venomer je treba miriti in tolažiti tiste naše patriote, ki imajo devizne račune, češ da so njihove devize bolj na varnem kot pa vse drugo; prej bi bila domovina ogrožena kot pa devize naših občanov, no, patriotov! Saj je vendar znano, da je pravi patriot tisti, ki ima devizni račun, ne pa seveda tisti, ki ima, recimo, devizno nogavico, to se pravi devize kar najbližje lastnemu sedalu. No, ne bomo torej modrovali, kaj in kako imajo devize naših (patriotskih?) občanov skupnega s patriotizmom. Zato bi ne bilo prav tudi tokrat omenjati, da imajo naši začasno brezdomovinci, ki jih je nekdo krstil za zdomce, v tujini, v tujih bankah seveda, naloženih kar dvajset milijard dolarjev, kakor smo menda brali. Če bi bilo le dvajset milijard mark ali komaj toliko milijard dolarjev, je to tako grozna številka, da je ob nji beseda patriotizem bogokletstvo. Ni ga patriota, ne kralja Matjaža ali kraljeviča Marka, ki bi bil sposoben zgodovinskega junaštva, da bi prenesel te milijarde v našo, pravim našo, res patriotske banke! Sicer pa »zdomcem« ne bomo dovolili neomejeno brezplačno uvoziti niti delovnih strojev in orodja. Ne bodimo bolj papeški...

efes

tv-15 naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Šemčicem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETINČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 588, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-4572 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije zve. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35